

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filozofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Religionistická témata
ve výuce Občanského a společenskovedního základu
Rámcových vzdělávacích plánů pro gymnázia**

Religious topics
in teaching of Basics of Civics and Social Sciences
as a part of Framework Education Programme
for Secondary General Education (Grammar Schools)

Bc. Luisa Scharnaglová

Vedoucí práce: Ing. Michaela Dvořáková, Ph.D.
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů
pro základní školy a střední školy
český jazyk — základy společenských věd

2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Religionistická témata ve výuce Občanského a společenskovedního základu Rámcových vzdělávacích plánů pro gymnázia vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. 7. 2016

.....
Bc. Luisa Scharnaglová

Ráda bych poděkovala všem, kteří mě podporovali při psaní této práce. Zejména děkuji Ing. Michaele Dvořákové, Ph.D. za poskytované cenné rady a podněty, za trpělivost a vstřícný přístup při odborném vedení této práce.

Abstrakt

Tato práce je zaměřená na problematiku výuky náboženských témat na gymnáziích podle RVP G s ohledem na význam výchovy k toleranci a prevenci xenofobních postojů v multikulturní společnosti.

Práce je rozdělena na tři hlavní části. V první části - teoretické jsou jednak posbírány a interpretovány podklady, které musí učitel při výuce tématu zohlednit (jako jsou oborové učebnice a závazné školské dokumenty a doporučení), zároveň je také nastíněn přístup k tématu v ostatních zemích a dále jsou zde sepsány základní oborové znalosti, které by měl vyučující při probírání tématu znát a zohlednit.

Ve druhé části je realizována kvalitativní výzkumná sonda s cílem zjišťování studentských porozumění danému tématu. Výzkumnou metodou byly hloubkové rozhovory u pěti studentů sekundárního vzdělávání rozdílného věku, pohlaví, náboženského smýšlení, národnosti a sociálně-ekonomického zázemí. Data byla analyzována a vyhodnocena s ohledem na oblast znalostí, dovedností a postojů.

Poslední část práce je zaměřená na řešení konkrétních didaktických situací při probírání tématu. Jsou navrženy vyučovací hodiny a doprovodné aktivity s ohledem na obsahy a metodické podklady vymezené v první části této práce a studentská porozumění zjištěné v části druhé.

Klíčová slova

religionistická gramotnost, religionistika, tolerance, RVP G, výuka, gymnázium

Abstract

This thesis deals with the topic of teaching religious topics at secondary schools according to Framework Education Programme for Secondary General Education. Also, the aspect of education towards tolerance and preventing religious xenophobia in multicultural society is involved.

The thesis is divided into three parts. The first part is focused on the theoretical background and includes interpretation of formal documents that the teacher must take into consideration when teaching this topic, (such as textbooks, national curricular documents and recommendations). The approach in other countries is mentioned as well. The theoretical part involves a minimal amount of knowledge that the teacher should know and be able to implement while teaching the topic this work is focused on.

The second part contains a qualitative research concentrating on finding students' preconceptions towards the topic of the thesis. The research method was a profound dialogue with five students of secondary schools. The students were of different age, sex, religious opinion, nationality and socio-economical background. The data were analysed regarding the areas of knowledge, abilities and opinions.

The last part of this work deals with solving particular methodological situation when discussing the topic of this thesis. There is an offer of lesson plans and accompanying activities taking into consideration the theoretical base described in the first part as well as the outcomes of the research that were stated in the second part.

Keywords

Religious Literacy, religions, tolerance, Framework Education Programme for Secondary General Education, education, high school, secondary school

Obsah

Úvod	9
1 Obsah učiva	11
1.1 Didaktická východiska	11
1.1.1 Co je obsahem RVP G?	11
1.1.2 RVP ZV a Standardy pro základní vzdělávání	17
1.1.3 V učebnicích	19
1.1.4 V dalších státech	25
1.2 Důležité pojmy	29
1.3 Přehled jednotlivých náboženství	31
1.3.1 Judaismus	31
1.3.2 Křesťanství	37
1.3.3 Islám	45
1.3.4 Hinduismus	54
1.3.5 Budhismus	59
2 výzkumná sonda ke zjištění studentských porozumění	67
2.1 Metodologická východiska práce	67
2.2 Kvalitativní výzkumná sonda	67
2.3 Definice problému a hlavní otázky	69
2.4 Výběr respondentů	70
2.5 Polostrukturovaný hloubkový rozhovor	71
2.6 Metoda sběru dat a průběh dotazování	73
2.7 Schéma otázek a témat pro polostrukturovaný rozhovor	73
2.8 Představení výsledků šetření	75
2.8.1 Zkušenosti z běžného života	75

2.8.2	Porozumění náboženským paradigmatům.....	76
2.8.3	Religionistika v rámci výuky.....	78
2.8.4	Tolerance a aktivní postoj proti stereotypům	79
2.8.5	Zdroje informací	80
2.9	Závěr výzkumu	81
3	Návrh vyučování	84
3.1	Cíle výuky.....	84
3.2	Zohlednění výsledků šetření	84
3.3	Úvodní výukový blok.....	86
3.3.1	Popis činnosti	86
3.3.2	Anotace fiktivních náboženství z popkultury.....	87
3.3.3	Pokyny pro učitele	90
3.3.4	Pokyny pro žáky	91
3.4	Střední blok.....	93
3.4.1	Popis činnosti	93
3.4.2	Pokyny pro učitele	93
3.4.3	Pokyny pro žáky	95
3.5	Závěrečný blok.....	95
3.5.1	Popis činnosti	95
3.5.2	Pokyny pro učitele	97
3.5.3	Doporučené zadání prezentací pro žáky:	99
3.6	Hodnocení.....	100
	Závěr.....	101
	Seznam literatury	103
	Přílohy	I
	Přepis rozhovorů s respondenty 1, 2, a 3.....	I

Přepis rozhovorů respondenty 4 a 5	VII
Doprovodný materiál k výuce - Fiktivní náboženství.....	XII
Pán světla.....	XII
Víra v sedm	XIII
Staří bohové dětí lesa.....	XVI
Potopený bůh	XVIII
Velký hřebec.....	XX

ÚVOD

V posledních několika letech vnímám jako velmi palčivý problém narůstající četnost a závažnost konfliktů s rasovými či xenofobními motivy ve společnosti, o kterých nás stále častěji informují česká i zahraniční média. S netolerantními postoji se setkávám dnes a denně na internetu a nejsou ničím ojedinělým u mých známých ani blízkých přátel. Zvláště alarmující mi pak připadá skutečnost, že většina lidí si ani nespravedlnost a etickou závažnost svého smýšlení a jednání v podstatě neuvědomuje.

Položila jsem si otázku, jakou roli ve vztahu dnešních mladých lidí k odlišnostem hraje české školství a, jako budoucího učitele, mě předně zajímalo, jaké jsou možnosti školy postojovou orientaci žáků ovlivnit. Konkrétně jsem se zaměřila na oblast religionistiky proto, že je v mém vlastním okolí často diskutována a, troufnu si tvrdit, pouze povrchově vnímána bez pochopení vnitřních souvislostí. Osobně toto téma shledávám velmi zajímavým a zásadním především s ohledem na dynamicky se rozvíjející multikulturní společnost.

Ve své práci jsem usilovala o vytvoření praktických materiálů použitelných pro gymnaziální učitele pro výuku základů společenských věd při probírání tématu religionistiky.

V teoretické části jsem se snažila o poskytnutí optimálních podkladů co do hloubky a šíře, které by učitel měl ve svých přípravách pro dané téma zohlednit. Předně vycházím z RVP G, Vzdělávacích standardů pro ZV, učebnic, a zajímalo mě také, jak je dané téma realizováno ve vzdělávacím systému ostatních států.

Na základě odborné literatury jsem se pokusila stručně nastínit a vyjasnit obligátní terminologii a předně důsledně popsat charakteristiky nejdůležitějších náboženských paradigmat s akcentem na význam paradigmatu pro jeho stoupence. Vycházela jsem ze sekundární literatury, předně ze Základů religionistiky: Světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika:

studijní texty pro pedagogy od kolektivu autorů, kde hlavním editorem byl Martin Fárek¹, obou dílů Základů asijských náboženství, které sestavila spolu s kolektivem Blanka Knotková-Čapková² a v neposlední řadě z Přehledu religionistiky od O. I. Štampacha³.

V praktické části jsem provedla kvalitativní výzkumnou sondu, ve které jsem se snažila metodou hloubkových polostrukturovaných rozhovorů s pěti respondenty zjistit, jaké jsou jejich znalosti, hodnoty a postoje vztahující se k religionistickým tématům, na které by měl učitel brát zřetel, pokud se chce tématem odpovědně zabývat. Ačkoli jsou možnosti zobecnění výsledku kvalitativního výzkumu omezené, domnívám se, že poskytují zajímavý vhled do toho, jak se současní studenti sekundárního vzdělávání k religionistickým otázkám staví, a mohou učitelům poskytnout odrazový můstek pro další vlastní práci.

Předešlé kapitoly byly napsány jako východiska pro kapitolu třetí - poslední, které přikládám největší význam. Tato kapitola obsahuje návrh vyučování religionistických témat rozdělený do tří bloků, které na sebe vzájemně navazují a tvoří tak jeden celek, který by měl pro žáky atraktivní formou zprostředkovat hluboké porozumění náboženským otázkám, komplexnější než poskytují převážně faktografické učebnice. Navržené plány kladou důraz především na oblast hodnot, postojů a na interiorizaci norem, ale neopomíjejí ani dovednosti a znalosti žáků.

¹ FÁREK, Martin. *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. 318 s. ISBN 978-80-7395-090-3.

² KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. 269 s. ISBN 80-246-0832-4.

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. *Základy asijských náboženství : 2. díl, Taoismus, konfucianismus, (neo)konfucianismus v Koreji, šintoismus, islám ve V a JV Asii*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 156 s. ISBN 80-246-0994-0.

³ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. 237 s. ISBN 978-80-7367-384-0.

1 OBSAH UČIVA

1.1 Didaktická východiska

Vzhlede k tomu, že náboženství jsou nedílnou součástí kultury a historie a mohou být interpretována jako příčina sporu či dělicí čára mezi různými zájmovými skupinami, význam výuky religionistiky stále stoupá. V kolektivu gymnaziální třídy se dnes mohou sejít studenti s odlišnými až protichůdnými představami o dobru a zlu, rozličnými náboženskými zkušenostmi a postoji, studenti rozdílného etnika mající odlišné ekonomické zázemí. Navíc většina z nich již bude mít částečně utvořené názory odvozené od toho, jaké postoje převládají v jejich rodině, s čím se setkávají u svých vrstevníků, jak se k problematice staví jejich vzory a idoly a v neposlední řadě na základě toho, co prezentují současná média.

Pro učitele z toho vyplývají dva základní úkoly. Jednak by měl svým žákům pomoci zorientovat se na poli religiozity tak, aby porozuměli svému vlastnímu přesvědčení, jeho příčinám, vlastním religiozním potřebám a dokázali se kriticky zamyslet nad tím, jak tyto potřeby naplnit. Cílem je tedy jednak porozumění sobě samému, přijetí sebe sama a zároveň prevence manipulace a nebezpečí ze strany sekt a extremistických skupin. Druhým neméně důležitým úkolem je kultivovat jejich osobnost tak, aby byli tolerantní vůči odlišnému náboženskému přesvědčení, než mají sami, aby v nich tato jinakost nevzbuzovala strach, odpor či povýšenost, a aby se k lidem s odlišným vyznáním stavěli s respektem a ohleduplností.

Tato problematika je zohledněna a řešena na několika místech RVP G, zabývají se jí středoškolské učebnice a metodická doporučení a samozřejmě je řešena i v kurikulech dalších států.

1.1.1 Co je obsahem RVP G?

Od září roku 2009 všechna gymnázia začala vzdělávat své žáky podle školních vzdělávacích programů (ŠVP), které si sama vytvořila a mohou se tedy na jednotlivých gymnáziích lišit. Pro všechny je ale závazný Rámcový vzdělávací

program pro gymnázia (RVP G), nebo v Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP) a v RVP stanovené očekávané výstupy, které musí být v jednotlivých ŠVP zahrnuty. RVP obsahují také doporučené učivo, které si ovšem školy mohou upravit dle svých potřeb a zkušeností.

Veškerý vzdělávací obsah čtyřletého gymnázia je v RVP roztržiděn do jednotlivých vzdělávacích oblastí, které se dále dělí na vzdělávací obory. Religionistika je v RVP spolu s filozofií zahrnuta do oboru Občanský a společenskovední základ, který je zahrnut ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Oblast Člověk a společnost je v RVP definována takto: „... Žáci se učí kriticky reflektovat společenskou skutečnost, posuzovat různé přístupy k řešení problémů každodenní praxe a aplikovat poznatky do současnosti. Rozvíjeny jsou důležité myšlenkové operace, praktické dovednosti a vědomí vlastní identity žáka. Oblast přispívá k utváření historického vědomí, k uchování kontinuity tradičních hodnot naší civilizace a k občanskému vzdělávání mládeže. Posiluje respekt k základním principům demokracie a připravuje žáky na odpovědný občanský život v demokratické společnosti v souladu s principy udržitelného rozvoje. Podporuje vědomí neopakovatelnosti a jedinečnosti života, významu lidské důstojnosti a úcty k výtvorům lidského ducha minulých generací i současnosti...“⁴

Tato vzdělávací oblast má vymezenou celou řadu cílů, jejichž dosažení by nebylo úplné bez poznání a pochopení některých základních religionistických témat. Jednak jde o cíle, které se vztahují k osobním hodnotám a postojům, např.:

- uplatňování tolerantních postojů vůči minoritním skupinám ve společnosti, odhalování rasistických, xenofobních a extremistických názorů a postojů

⁴ BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. ISBN 978-80-87000-11-3.

- rozvíjení pozitivního hodnotového systému opřené o historickou i současnou zkušenost lidstva; chápání nesprávnosti mechanického přenosu současných etických představ do reality minulosti;
- respektování různých systémů hodnot a motivací druhých lidí
- rozvíjení a kultivace vědomí osobní, lokální, národní, evropské i globální identity

dále pak se jedná o cíle kognitivní, např.:

- orientace ve společenských jevech a procesech tvořících rámec každodenního života
- chápání současnosti v kontextu minulosti a budoucnosti,
- vnímání sounáležitosti s evropskou kulturou; pochopení civilizačního přínosu různých kultur v závislosti na širších společenských podmínkách;
- chápání proměnlivosti interpretace jevů a idejí v závislosti na vývoji jedince a společnosti;

Obor občanský a společenskovědní základ je dle tématu rozdělen na šest částí. První - *Člověk jako jedinec* je zaměřena primárně na psychologii a provázanost s religionistikou tedy velmi individuální, nejvíce se jí blíží tyto očekávané výstupy: ⁵

- objasní, proč a jak se lidé odlišují ve svých projevech chování, uvede příklady faktorů, které ovlivňují prožívání, chování a činnost člověka
- vyloží, jak člověk vnímá, prožívá a poznává skutečnost, sebe i druhé lidi a co může jeho vnímání a poznávání ovlivňovat
- na příkladech ilustruje vhodné způsoby vyrovnávání se s náročnými životními situacemi

⁵ BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. str. 39. ISBN 978-80-87000-11-3.

Druhé téma *Člověk ve společnosti* může být s religionistikou provázáno skrz tyto výstupy: ⁶

- respektuje kulturní odlišnosti a rozdíly v projevu příslušníků různých sociálních skupin, na příkladech doloží, k jakým důsledkům mohou vést předsudky
- objasní podstatu některých sociálních problémů současnosti a popíše možné dopady sociálně-patologického chování na jedince a společnost

Očekávané výstupy dalších tří témat: *Občan ve státě*, *Občan a právo* a *Mezinárodní vztahy*, *globální svět* přesah do religionistiky mají také, ale až při hlubším a podrobnějším zkoumání, např.:

- obhajuje svá lidská práva, respektuje lidská práva druhých lidí a uvážlivě vystupuje proti jejich porušování
- objasní, v čem spočívá odlišnost mezi morálními a právními normami, odůvodní účel sankcí při porušení právní normy
- vymezí podmínky vzniku a zániku důležitých právních vztahů (vlastnictví, pracovní poměr, manželství) i práva a povinnosti účastníků těchto právních vztahů

V rámci *Úvodu do religionistiky a filozofie* jsou očekávány tyto výstupy: ⁷

- posuzuje lidské jednání z hlediska etických norem a svědomí jednotlivce, objasní dějinnou proměnlivost základních etických pojmů a norem
- rozlišuje významné náboženské systémy, identifikuje projevy náboženské a jiné nesnášenlivosti a rozezná projevy sektářského myšlení

⁶ BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. str. 40-42. ISBN 978-80-87000-11-3.

⁷ BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. str. 42. ISBN 978-80-87000-11-3.

K těmto výstupům je jako učivo doporučeno:

- víra v lidském životě – podoby víry, znaky náboženské víry; náboženské systémy, církve; sekty

Kromě vzdělávacích oblastí jsou další důležitou kapitolou v RVP *Průřezová témata*. Ta se zabývají tím, co je v současnosti aktuální a hodě diskutované. Smyslem průřezových témat by mělo být ovlivňování a formování postojů a hodnotových systémů vzdělávaných žáků, a proto jsou povinná. Průřezová témata jsou stejně jako vzdělávací oblasti tematicky dělena, a to do pěti okruhů a dále podrobně rozepsána. U všech můžeme najít přesah do religionistiky, zásadní jsou ale především dvě: *Osobnostní a sociální výchova* a *Multikulturní výchova*.

Osobnostní a sociální výchova by měla mimo jiné směřovat k

- rozvoji osobnostních, individuálních předpokladů každého jedince pro život se sebou samým i s druhými lidmi v aktuálním společenském kontextu;
- rozvoji etických předpokladů pro život ve společenství lidí a v tomto světě vůbec.

a měla by pozitivně ovlivňovat žákovu osobnost. V oblasti dovedností a schopností by mu měla pomoci:

- uvědomovat si svou vlastní identitu;
- uvědomovat si, jak mne vnímají ostatní, umět přijímat chválu i kritiku, úspěch i neúspěch pozitivním způsobem a umět se poučit ze zkušenosti;
- hledat cesty, jak čelit zátěžím vyplývajícím z charakteru života v dané době;
- rozpoznávat faktory ovlivňující duševní energii a kreativitu;
- věnovat pozornost morálnímu jednání a interpretaci etických fenoménů ve vlastním jednání;

Osobnostní a sociální výchova je dále členěna do tematických oblastí, z nichž se k religionistice v první řadě vztahuje *Poznání a rozvoj vlastní osobnosti*, kam patří tato témata:

- „já“ sám o sobě, mé chování, myšlení a prožívání
- jak rozumím vlastnímu tělesnému, psychickému a sociálnímu vývoji, jaký mám vztah k vlastnímu tělu a vlastní psychice
- jak jsem schopen vnímat se pozitivně
- jak rozumím vlastní jedinečnosti
- jaká/jaký chci být a proč
- co skutečně dělám a co mohu a chci udělat pro svůj osobní rozvoj
- jak být připraven na životní změny

a dále tematický okruh *Morálka všedního dne*, ze kterého mají k religionistice nejbližší 2 témata:

- jak hodnotím morálku vlastního jednání a jak rozlišuji mezi dobrem a zlem ve svém životě
- já a sociální a morální dilemata doby, v níž žiji

Cílem *Multikulturní výchovy* je rozvíjet porozumění žáků sobě samým a hodnotám své kultury, podpořit jejich integraci v širším multikulturním prostředí při zachování vlastní kulturní identity. Přínos pro žáky by měl mimo jiné spočívat v tom, že žákovi pomůže:

- uvědomit si svou vlastní kulturní identitu;
- chápat, respektovat a aktivně hájit myšlenku, že každý jedinec má odpovědnost za to, aby byla odstraněna diskriminace a předsudky vůči lidem různých etnických skupin, národností, barvy pleti, náboženství, sociálního původu, pohlaví a sexuální orientace;

Z tematických okruhů je z religionistické perspektivy zajímavý okruh *Psychosociální aspekty interkulturality* a přidružené téma: *Jak reaguji na osoby, jejichž myšlení, cítění a jednání vychází z odlišné kultury, než je má vlastní.*

Průřezová témata mohou, ale nemusejí být vyučována samostatně formou jednotlivých předmětů. Mohou být naplňována také jako součást ostatních předmětů, nebo samostatně v rámci projektů a vzdělávacích akcí.

RVP G jsou explicitně religionistikou zabývají tedy pouze ve dvou bodech, a to v očekávaném výstupu tématu Úvod do filozofie a religionistiky

- rozlišuje významné náboženské systémy, identifikuje projevy náboženské a jiné nesnášenlivosti a rozezná projevy sektářského myšlení

a v doporučeném učivu téže oblasti

- víra v lidském životě – podoby víry, znaky náboženské víry; náboženské systémy, církve; sekty.

Všechny ostatní body, jejichž základem je většinou apel na toleranci ostatních a pochopení sebe sama, jsou zde uvedeny proto, že je není možné realizovat bez porozumění alespoň obligátním religionistickým tématům a souvislostem. Religionistika sama tyto cíle realizovat nemůže, ale nemohou být dost dobře realizovány ani bez ní, je prostě jejich velmi důležitou součástí.

1.1.2 RVP ZV a Standardy pro základní vzdělávání⁸

Národní ústav pro vzdělávání vypracoval metodickou podporu k dosažení minimálních požadavků na vzdělání v souladu s RVP ZV. Tento materiál je pouhým doporučením a představuje soubor konkrétních úloh, které mají sloužit učitelům základních škol jako příklad a opora ve výuce. Protože se tyto standardy vztahují na základní školy, lze předpokládat, že studenti gymnázií by je měli splňovat také, a to již na samém začátku studia, a že splnění těchto minimálních standardů je základem, na který by mohlo gymnaziální vzdělávání navázat.

⁸ Standardy pro ostatní vzdělávací obory. *nuv.cz* [online]. [citováno 2. června 2016]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/standardy-ovo>

Ve standardech jsou rozvíjeny oblasti vědomostní, dovednostní i postoje. Bohužel konkrétní religionistická témata jsou ve standardech uváděna jen minimálně. U některých úloh se ale k religionistice přímo vztahuje požadavek hodnotové orientace a znalostí nutných ke splnění úloh. Konkrétně:

- ze Standardů pro ZV *Dějepis*:

4. žák charakterizuje křesťanství a vymezí jeho vliv na rozvoj evropské civilizace

5. žák pojmenuje největší osobnosti související se vznikem a šířením křesťanství

6. žák nalezne společné znaky křesťanství a judaismu⁹

2. žák popíše význam křesťanství při utváření raně středověkých států¹⁰

1. žák určí oblasti a osobnosti západoevropské, byzantsko-slovanské a islámské středověké kultury

2. žák uvede společné a rozdílné znaky západoevropské, byzantsko-slovanské a islámské kultury¹¹

- Standardy pro ZV *Výchova k občanství*:

1. žák na příkladech objasní, jak nesnášenlivost narušuje mezilidské vztahy

2. žák rozpozná předsudky a stereotypy narušující mezilidské vztahy

3. žák popíše situace, kdy je ve společnosti potřebná tolerance

4. žák projevuje respekt ke kulturním rozmanitostem a k právům druhých¹²

⁹ STANDARDY PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ : Dějepis. *nuv.cz* [online]. [citováno 2. června 2016]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=67495&view=9832> str. 10

¹⁰ STANDARDY PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ : Dějepis. *nuv.cz* [online]. [citováno 2. června 2016]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=67495&view=9832> str. 12

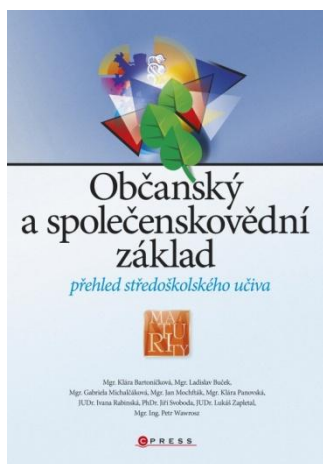
¹¹ STANDARDY PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ : Dějepis. *nuv.cz* [online]. [citováno 2. června 2016]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=67495&view=9832> str. 13

Jak již bylo řečeno, Standardy představují minimální úroveň, které by měli žáci dosahovat po dokončení základní školy. Při hodnocení se ale počítá i s vyšší dosažitelnou úrovní u některých žáků a to s úrovní optimální a excelentní. Žák, který dosahuje optimální úrovně, se aktivně zajímá o dění kolem sebe, rozvíjí svou osobnost a částečně reflektuje sám sebe. V oblasti postojů žák na optimální úrovni respektuje různost a odlišnost. Žák na excelentní úrovni sám sebe reflektuje a na rozvoji své osobnosti systematicky pracuje, reflektuje také svět okolo a je schopný jej kriticky posoudit. Excelentní úrovně žák dosahuje, pokud oceňuje různost a odlišnost.¹³

1.1.3 V učebnicích

Na trhu je celá řada učebnic a oborových příruček pro gymnázia, střední školy, i učňovské obory, které se tématem v nějaké míře zabývají, nebo jej naopak zcela opomíjí.

Občanský a společenskovědní základ

- ISBN: 978-80-251-2631-8
- Computer Press, a. s.
- 2011, Brno

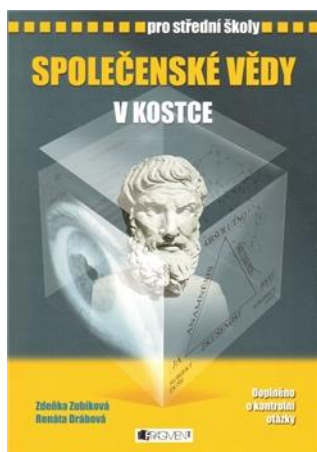
V učebnici je samostatná kapitola 2.5.2. *Víra a náboženství* (str. 69-71), která se dále dělí na podkapitoly *Pojem a význam víry v životě*, *Náboženství a ateismus*,

¹² STANDARDY PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ : Výchova k občanství. *nuv.cz* [online]. [citováno 2. června 2016]. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/17383/vychova_k_obcanstvi.pdf str. 9

¹³ interní materiál NÚV

Hlavní světová náboženství. Víra je v učebnici definována jako způsob vztahování se člověka k světu, kapitola je poměrně krátká, ale téma je dobře popsané, je kladen důraz na odlišnost každého člověka a lidskou osobnost. Kapitola o náboženství a ateismu je opět postavena především na vysvětlení pojmu a akcentuje hodnotu tolerance. V poslední kapitole jsou popsána a porovnána hlavní světová náboženství, tedy: judaismus, křesťanství, islám, hinduismus a buddhismus.

Společenské vědy v kostce pro střední školy

- ISBN: 978-80-253-0190-6
- Fragment
- 2007
- Zdeňka Zubíková

Náboženství jsou věnovány stránky 26 - 38, což je ve srovnání s ostatními učebnicemi poměrně hodně, ale všechny jednotlivé podkapitoly - každá věnována některému světovému náboženství nebo filozofii, jsou velmi popisné a zaměřují se především na hmatatelné projevy náboženské praxe a postrádají a vysvětlování významu pojmů bez souvislostí a snahy objasnit psychologické aspekty víry. Učebnice poskytuje ucelený přehled faktů, ale nesnaží se vychovávat ani kultivovat osobnost. Úvodu do náboženství je věnovaná část jediné stránky a i ta je velmi povrchní, bez propojení s morálkou či objasňování transcendence.

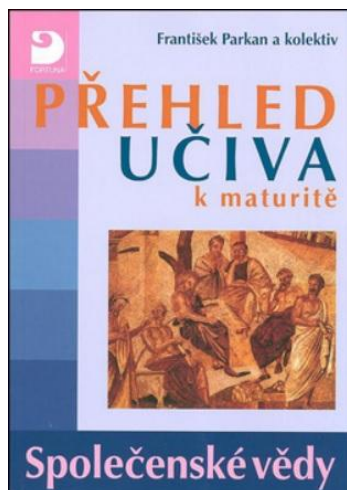
Společenské vědy pro střední školy (1. - 4. díl)

- ISBN:
 - 978-80-7358-144-2 (1. díl),
 - 978-80-7358-152-7 (2. díl),
 - 978-80-7358-163-3 (3. díl),
 - 978-80-7358-175-6 (4. díl)
- Didaktis
- 2009 - 2011, Brno

Domnívám se, že v této řadě není tématu věnován dostatek prostoru. Celá řada je zaměřena především na exaktní vědy a humanitním oborům se věnuje podstatně méně. Religionistice ani náboženství není věnována vlastní kapitola, a pokud se učebnice o náboženství zmiňuje, tak vždy pouze okrajově v souvislosti s dalším tématem.

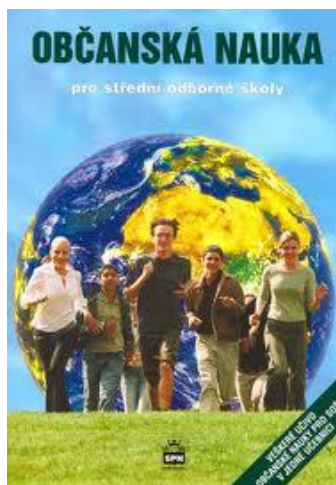
Přehled učiva k maturitě Společenské vědy

- ISBN: 80-7168-970-X
- Fortuna
- 2006, Praha
- František Parkan

Učebnice se religionistikou příliš nezabývá, pouze v VII. kapitole *Filozofie* se 7. podkapitola s názvem *Křesťanství a křesťanská filozofie* (str. 165 - 170) dotkne náboženství, ale pouze z filozofického pohledu.

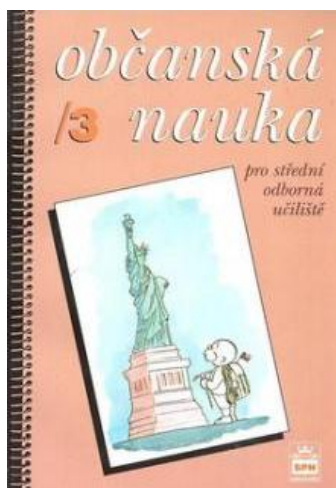
Občanská nauka pro střední odborné školy

- ISBN: 80-7235-233-4
- SPN - Státní pedagogické nakladatelství
- 2003, Praha
- Vladislav Dudák

Šestá kapitola *Jak přemýšlejí filozofové* obsahuje podkapitolu *Zamyšlení nad vírou a náboženstvím* (str. 317 - 324). Víra je zde vykládána nejprve obecně jako přesvědčení o pravdě, dále je pak vysvětlována víra náboženská a osobní a vztah víry a svědomí. Učebnice také zmiňuje význam víry pro jedince a společnost. Zajímavé je, že úkol v kapitole se věnuje náboženským směrům, nikoli výše diskutovanému přínosu. Učebnice propojuje víru a hodnoty. Tři stránky jsou věnované významu a potřebě tolerance.

Občanská nauka pro střední odborná učiliště. 3

- ISBN: 978-80-7235-273-3
- SPN - Státní pedagogické nakladatelství
- 2004, Praha
- Vladislav Dudák

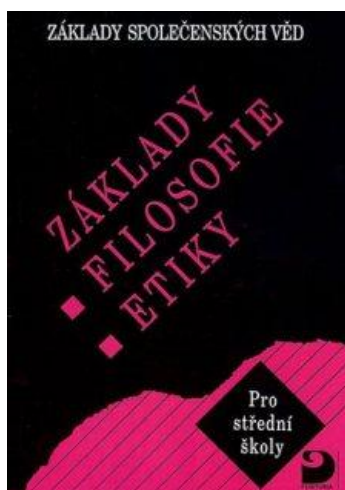
Třetí díl řady učebnic je zaměřen na dějiny a globální problémy světa. V části *Člověk ve společnosti* je 7. kapitola nazvána *O víře a ateismu aneb o počítání*

bílých kamzíků (str. 53 - 66). Text je dobře strukturovaný, ale poměrně složitý. Autor řeší psychologické aspekty víry, její různé podoby a způsoby prožívání. Text není zaměřen na víru pouze v náboženském slova smyslu, ale spíše na přesvědčení jedince o nějaké pravdě. Učebnice dává do souvislostí pojmy jako sebedůvěra, pochybnosti, přesvědčení, svoboda víry a nutí žáky zamyslet se nad významem víry pro věřící a jejich individuálním prožitkem. V učebnici nejsou podrobně rozepisovány jednotlivé náboženské systémy. Kapitola je doprovázena zásadními otázkami pod nadpisem *Hledáme odpověď*:

- Co je to víra a jaké má podoby?
- Jaký je vztah mezi vírou a zážitkem tajemství?
- Jak formuje víra naše životní postoje a přesvědčení?
- Čím je specifická náboženská víra?
- Jaké podoby má náboženská víra a jaké její protiklad ateismus?

Tyto otázky nejsou nadále stručně zodpovězeny, netvoří závěrečné shrnutí, ale slouží spíš jako námět k zamyšlení a navádí k vlastní sebereflexi pochopení tématu.

Základy filosofie, etiky : základy společenských věd III : pro střední školy

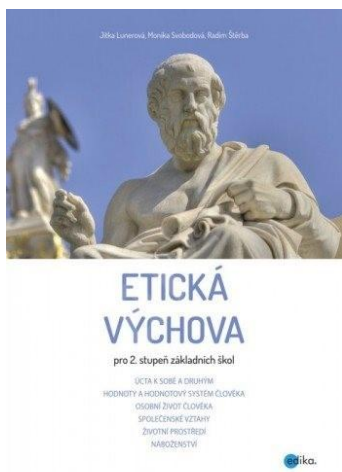

- ISBN: 80-7168-772-3
- Fortuna
- 2001, Praha

Učebnice se k religionistice přímo nevztahuje, ale dotýká se jí především v kapitolách věnovaných etice (str. 127 - 134): 1.3 *Kořeny naší etiky*, 1.3.2 *Křesťanská etika*, 1.5.1 *Odkud zlo*, 1.5.2 *Svoboda a mravní jednání*, 1.5.3 *Svědění*,

1.5.4 *Mravní zákony*. Učebnice obsahuje převážně pasáže, ve kterých se snaží přiblížit historii etiky a objasnit etické problémy, religionistická témata jsou zmíněna pouze okrajově.

Etická výchova pro 2. stupeň základních škol

- ISBN: 978-80-266-0384-9
- Edika
- 2013, Brno

Tato učebnice, ač je pro školy základní, nikoli střední nebo gymnázia, se k religionistickým tématům staví velmi citlivě a komplexně. V kapitole *Etika a náboženství* (str. 67 - 78) se věnuje nejprve jednotlivým světovým náboženstvím a následně hodnotám a prevenci nebezpečí sekt. Nesnaží se o pouhý výčet informací, ale předkládá také úkoly, při jejichž řešení se musí žáci důkladně zamyslet a zvažovat problém z více stran. Odbornou náročností odpovídá druhému stupni základních škol, pro který je také primárně určena. Zde je zařazena především kvůli tomu, že obsahuje mnoho samostatných nebo skupinových úkolů, v podstatě se blíží pracovnímu sešitu, a nabízí tak i jinou aktivitu než přečíst, vypsát, zapamatovat, což je v učebnicích u tohoto tématu poměrně ojedinělé. Některé úkoly by se jistě dali použít i na vyšších stupních vzdělávání, i když spíše pro úvod do daného tématu a pak by na ně muselo být navázáno další učivo a aktivity.

V oblasti víry a náboženství je až na výjimky patrná určitá bezradnost. Pokud se tomuto tématu učebnice zcela nevyhne, velmi často se soustředí na faktické znalosti bez ambicí ovlivnit postoje a hodnoty žáků. Fakta jsou navíc často poměrně povrchní bez hlubších souvislostí s psychologií a sociologií.

1.1.4 V dalších státech

Ve Velké Británii musí mít všechny státní školy implementovaný obor religionistika. V průběhu historie se obsah i forma oboru měnily dle potřeb multikulturní společnosti. V současné době je předmět výchovou a jsou v něm zastoupeny všechny náboženské systémy v Británii, neobsahuje již pouze křesťanství, jak tomu bylo v minulosti. Osnovy pro religionistiku se řeší na lokální úrovni a musí být pravidelně každých 5 let revidovány, na jejich podobě se podílejí 4 zájmové skupiny: křesťanství a jiná náboženství, anglikánská církev, organizace učitelů a místní zřizovatelé. Od roku 2004 školy pomalu přechází na celonárodní rámec, dle kterého vzdělávání musí zahrnovat duchovní, morální, kulturní, duševní a fyzický rozvoj žáků. Zároveň musí odrážet převažující křesťanské tradice v zemi. Výuka musí dát jasnou představu o významu náboženství a víry v současném světě. Žáci by měli být schopni rozpoznávat podobnosti i rozdíly mezi jednotlivými náboženskými systémy. Důraz je kladen kromě znalostí také na dovednosti a postoje.¹⁴

Ve Francii je kladen velký důraz na sekularizaci společnosti, proto není ve státních školách povinná ani nijak specifikovaná výuka religionistiky, začlenit ji mohou pouze školy soukromé.¹⁵

Na školách ve většině spolkových zemí Německa je religionistika vyučována protestantskými, katolickými, nebo židovskými pedagogy, kteří byli proškoleni pod dohledem některé náboženské instituce. Rodiče žáků mají možnost své děti z religionistiky odhlásit a děti pak navštěvují místo religionistiky hodiny etiky nebo filozofie. Od 14 let si žáci toto zaměření mohou volit sami. V současné době je diskutováno také zavedení islámské výchovy v některých spolkových zemích, hlavní překážkou je absence islámské instituce, která by zaštitila vzdělávání

¹⁴ *Teaching about religions in European school systems: policy issues and trends*. London: Alliance Publishing Trust, 2009, s. 64-66. ISBN 9780955880483.

¹⁵ *Teaching about religions in European school systems: policy issues and trends*. London: Alliance Publishing Trust, 2009, s. 70-72. ISBN 9780955880483.

pedagogů. Výcvik učitelů by měl být proveden podle moderních standardů humanitních oborů.¹⁶

Na státních školách v Polsku je výuka religionistiky spolu s etikou dobrovolná, rodiče mohou rozhodnout, zda jejich dítě bude některý z předmětů navštěvovat, či nikoli. Podobu výuky religionistiky značně ovlivňuje napětí mezi státem a církví, které se společně podílejí na realizaci předmětu. Základní obsah je určován církevními organizacemi, zatímco stát zajišťuje pouze formální stránku vzdělávání.¹⁷

Vzdělávací systém ve Švédsku je navržen tak, aby podporoval vzdělávací a sociální rovnost, základním principem je rovný přístup ke vzdělání všech dětí bez ohledu na pohlaví, etnicitu, ekonomické zázemí, atp. Školní plány jsou značně decentralizované, řešené na úrovni obcí, které navrhuji obsahy jednotlivých předmětů, organizaci výuky a vzdělávací metody. Obce také přijímají učitele ve veřejném prostoru a mají značnou volnost ve volbě výukových metod. Výuka religionistiky ve Švédsku je povinným předmětem, který nesmí být konfesní. Na základních i středních školách musí být výuka religionistiky objektivní se zřetelem k pluralitní společnosti. Kladen je důraz na otázky etiky, víry a tradice, religionistika je pojímána jako možnost jak prohloubit a rozšířit zkušenosti a způsoby myšlení žáků, možnost vést je ke kritické reflexi. Není zaměřená na prohlubování teoretických znalostí.¹⁸

S problémem výuky religionistických témat se potýkají také v Norsku. Dle článku *Religion Education in Norway* je výuka této oblasti zařazena na základní i střední školy, součástí by měla být všechna světová náboženství, výuka by měla

¹⁶ Religious education. *Wikipedia.com* [online]. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Religious_education#Germany
Schools in Germany. *InterNations GmbH* [online]. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <https://www.internations.org/germany-expats/guide/15985-family-children-education/schools-in-germany-15992>

¹⁷ K. Zielińska, M. Zwierzdzyński, *Religious education in Poland*, [w:] D. Davis, E. Miroshnikova (eds.), *The Routledge international handbook of religious education*, D. Davis, E. Miroshnikova (eds.), New York : Routledge, 2013, pp. 264–271.

¹⁸ *Teaching about religions in European school systems: policy issues and trends*. London: Alliance Publishing Trust, 2009, s. 82-85. ISBN 9780955880483.

být nestranná, založená na faktech a zohledňovat pluralitu společnosti. Důraz by měl být kladen na vědecký a profesionální přístup. Hlavním tématem ve výuce je křesťanství, s odvoláním na jeho význam jakožto kulturního dědictví. Vzniká tak riziko, že se stane výchozím bodem pro srovnávání ostatních náboženských principů.¹⁹

Ještě po roce 2000 ve státních školách v Rusku platilo omezení na výuku religionistiky. Ve školách nesměly působit náboženské organizace a dále bylo pedagogům naznačeno, že výuka religionistiky je v rozporu s ruskou ústavou. Tato situace se však již změnila a nyní je religionistika jednou z prioritních otázek tamního vzdělávání. Ruské školství je nadále striktně sekulární. Hlavní účely a principy tamního vzdělávání musí být teprve nastaveny. Přetrvává obava z fenoménu indoktrinace a z využití religionistiky k politickým a sociálním cílům.²⁰

Nepřehledná a komplikovaná je situace ve Spojených státech amerických. Většina zdejších učitelů si uvědomuje, jak je důležité vyučovat religionistiku, nicméně většina z nich má obavy toto téma vyučovat, aby se nesetkali se odporem ze strany širší veřejnosti.²¹

Caitrin Blake ve svém článku *Teaching Religious Literacy: How to Teach About Religion in Elementary, Middle and High School* připouští, že se ne všichni rodiče ztotožňují s myšlenkou, že výuka religionistiky je důležitá pro rozšiřování a prohlubování znalostí v dalších oborech, jako je historie, literatura, umění, ale hlavně pro lepší pochopení souvislostí uvnitř politiky, kultury a dalších oblastí

¹⁹ ANDREASSEN, Bengt-Ove. *Religion Education in Norway: Tension or Harmony between Human Rights and Christian Cultural Heritage?*. [online]. [citováno 4. června 2016]. Dostupné na: <http://ojs.tsv.fi/index.php/temenos/article/viewFile/9544/13973>

²⁰ *Religious Education in Schools: School Education in Relation with Freedom of Religion and Belief, Tolerance, and Non-Discrimination*. [online]. IARF, 2002. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <https://iarf.net/wp-content/uploads/2013/02/Religious-Education-in-Schools.pdf> str. 23 - 27

²¹ *Promoting Religious Literacy and Respect for Differences: A Teacher's Recommendations*. [online]. 6. ledna 2016. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <https://tanenbaum.org/blog/2016/01/promoting-religious-literacy-a-teachers-recommendations/>

společenského života. Dle jejího mínění by na veřejných školách mohl být obor částečně realizován v hodinách literatury při studování a interpretování složitějších textů, které jsou náboženstvím nějak ovlivněny.²² V dalším článku *Religious education, religious literacy, and Islam as an exceptional religion* si autorka stěžuje, na mezery ve výuce religionistiky na veřejných i soukromých školách ve spojených státech a na negativní úlohu médií, která celou situaci neobjektivně prezentovala.²³ Společnost v USA není jednotná v tom, jestli by religionistika měla být nedílnou součástí vyučování ani v tom, jak by výuka religionistiky měla případně vypadat, nicméně na poli odborné veřejnosti je to velmi diskutované téma, kterému všichni přikládají velký význam a přiklání se k názoru, že začlenění tématu do výuky je s ohledem na potřeby multikulturní společnosti nezbytně nutné.²⁴

V Turecku je veškerá výuka vysoce centralizovaná. Religionistika se vyučuje již od základní školy a pokračuje na školách středních a vysokých, všechny úrovně školské soustavy jsou pod vlivem islámu jakožto státního náboženství. Nicméně obsahem religionistiky není pouze islám, je přihlíženo i ke světským tématům, humanismu a etice. Obsaženy jsou i ostatní světová náboženství: judaismus, křesťanství, hinduismus a buddhismus. Výuka si klade za cíl poskytnout obecné informace o religionistice a o islámu především. Tento systém je odbornou veřejností kritizován, protože jde proti sekularismu a není považován za objektivní.²⁵

²² Teaching Religious Literacy: How to Teach About Religion in Elementary, Middle and High School. *Concordia University* [online]. 10. května 2016. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <http://online.cune.edu/teaching-religious-literacy/>

²³ Religious education, religious literacy, and Islam as an exceptional religion. *Brookings.edu* [online]. 31. března 2015. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <http://www.brookings.edu/blogs/markaz/posts/2015/03/31-susan-douglass-religious-education>

²⁴ *We Must Teach about Religion in High Schools*. [online]. 7. ledna 2014. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <http://religionandpolitics.org/2014/01/07/we-must-teach-about-religion-in-high-schools/>
Teaching Religion in Public Schools. [online]. 23. února 2016. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <http://wildhunt.org/2016/02/teaching-religion-in-public-schools.html>

²⁵ *Religious Education in Schools: School Education in Relation with Freedom of Religion and Belief, Tolerance, and Non-Discrimination*. [online]. IARF, 2002. [citováno 4. června 2016].

1.2 Důležité pojmy

Vzhledem k názorové diferenciaci v používání a chápání následujících slov uvádím jejich vybrané definice a vysvětlení, která považuji za optimální k potřebám výuky na gymnáziích.

Víra

- V teologickém kontextu se vírou rozumí „*osobní vztah k Bohu spočívající v důvěře, spolehnutí na Boha, odevzdanosti Bohu.*“
- V obecné religionistice znamená spíše „*náboženské přesvědčení*“²⁶

Bůh

- Sebeuvědomělá, všeprostupující a všeznalá entita s neomezenou mocí. Charakter této entity a míra zasahování se liší podle náboženského paradigmatu, jeho individuální interpretace a osobního prožitku víry.²⁷

Náboženství

- „*vztah člověka k transcendentální skutečnosti*“²⁸

Církev

- Z hlediska sociologie se jedná o náboženské uskupení.
- V rámci religionistiky se doporučuje tento výraz používat pouze v souvislosti s katolickým křesťanstvím.²⁹

Dostupné z: <https://iarf.net/wp-content/uploads/2013/02/Religious-Education-in-Schools.pdf>
str. 18 - 22

²⁶ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 33. ISBN 978-80-7367-384-0.

²⁷ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 38-39. ISBN 978-80-7367-384-0.

²⁸ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 30. ISBN 978-80-7367-384-0.

²⁹ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 33. ISBN 978-80-7367-384-0.

Teismus

- „víra v jediného zosobněného, ztělesněného boha jakožto bytosti rozdílné od světa, která svět stvořila, udržuje a řídí“³⁰

Rituál

- „soubor předpisů a zvyklostí pro výkon bohoslužeb; liturgická kniha s těmito předpisy“³¹

Dogma

- „náboženský článek víry v katolické církvi závazný pro všechny věřící
- ustrnulá poučka, tvrzení, teze nepřipouštějící pochybnosti, námitky n. kritiku“³²

Kultura

- „souhrn duchovních a materiálních hodnot vytvořených a vytvářených lidstvem v celé jeho historii: duchovní kulturní soubor výsledků činnosti lidské společnosti v oblasti vědy, umění a společenského života vůbec“³³

Xenofobie

- „odpor, nepřátelství, nedůvěra ke všemu cizímu; strach z cizinců a nenávisť k nim“³⁴

Fanatismus

- „vášnivá, nekritická zaujatost pro někoho n. něco

³⁰ KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1415-3.

³¹ KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1415-3.

³² KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1415-3.

³³ KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1415-3.

³⁴ KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1415-3.

- vášnivé horování pro něco spojené s nesnášenlivostí k jiným postojům“³⁵

1.3 Přehled jednotlivých náboženství

Přehledy jednotlivých náboženských paradigmat jsou psány jako podklad pro učitele, nikoli pro samotné žáky a je v nich zohledněn požadavek RVP G na rozvíjení hodnotové orientace a postojů žáků.

1.3.1 *Judaismus*

Judaismus se vztahuje k židovské tradici nejen náboženské, ale také kulturní, sociální a právní, proto může být také chápán jako způsob života zahrnující lidské konání od narození do smrti.³⁶

Je to nejstarší v současné době stále praktikované náboženství. Ačkoli má ve srovnání s ostatními poměrně malý počet stoupenců je rozšířené prakticky po celém světě a podílelo se na utváření naší kultury. Židovství se netýká jen víry, ale označuje i příslušníky židovského národa, bez ohledu na vyznání. Sami Židé toto rozlišení nepřijímají.³⁷ Můžeme snad připustit, že židovství je tedy označením národnosti, nikoli však optikou etnickou či politickou, ale náboženskou.

Židovství je dědičné po matce, pokud se člověk Židem nenarodí, může podstoupit Gijur – konverzi k judaismu a stát se „halachickým Židem“ – tzn. Židem podle náboženského práva, vlastní etnicitu člověk nijak ovlivnit nemůže, ale většina náboženských Židů ji nesleduje, podstatná je náboženská praxe.

Protože jsou Židé rozptýleni a asimilováni v zemích po celém světě, (nejvíce v Izraeli a velkých městech USA a západní Evropy) mají kromě společné

³⁵ KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1415-3.

³⁶ TLÁŠKOVÁ, Zuzana. *Judaismus*. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 163. ISBN 978-80-7395-090-3.

³⁷ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 96. ISBN 978-80-7367-384-0.

mateřské hebrejštiny většinou ještě druhý rodný jazyk podle úředního jazyka státu, ve kterém žijí.

Mimo židovské národnosti, jsou nosnými prvky judaismu studium Tóry a především víra v jediného Boha. Judaismus je seslán člověku od Boha, osou poselství je vztah Boha a člověka, a to vztah vzájemné lásky a vzájemné smlouvy. Tento vztah je hierarchický, člověk je povinován bezvýhradnou poslušností Božích příkazů a přijímání jeho vůle. Člověk jako obraz boží se má snažit Bohu přiblížit, navzdory tomu, že se mu nikdy nemůže vyrovnat.³⁸

Hebrejský Bůh je stvořitelem světa, je nehmotný, neměnný, všemocný a nekonečný.³⁹ Oproti dualismu většiny asijských náboženství, judaismus pojímá svět monisticky – všechno pochází z jediné podstaty - od Boha, která je věčným dobrem⁴⁰ Je to abstraktní entita, vzdálená člověku, které je člověk podřízen a snaží se jí chápat do té míry, aby mohl žít podle jejích zákonů.

Člověk ani nezná Boží jméno, ale pouze opis - výklad jeho jména: „Jsem, který jsem.“ (Exodus 3,14), což vyjadřuje boží bytí bez ohledu na čas.⁴¹ V nejstarších hebrejských rukopisech je opis božího jméno vyjádřen tetragrammatonem JHWH (někdy také JHWH). Mimo okruh věřících může být tetragrammaton čten jako Jahve, nebo Jehova. Sami Židé jej nevyslovují, je to náboženské tabu, místo něj používají výraz Hospodin, Pán, Bůh, Stvořitel, atp. Jednak je to projev úcty, dalším důvodem může být obava z nesvěcení božího jména. Druhé přikázání

³⁸ POJAR, Miloš - KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. JUDAISMUS. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 27. ISBN 80-246-0832-4.

³⁹ TLÁŠKOVÁ, Zuzana. Judaismus. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 164. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁴⁰ POJAR, Miloš - KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. JUDAISMUS. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 28. ISBN 80-246-0832-4.

⁴¹ TLÁŠKOVÁ, Zuzana. Judaismus. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 163. ISBN 978-80-7395-090-3.

hebrejského Desatera zakazuje Boha jakkoli zpodobňovat (Ex 20, 4), zůstává proto živým Bohem s převládajícími antropomorfními rysy.⁴²

Tóra je nejposvátnější kniha judaismu. Obsahuje smlouvu mezi Bohem a Židy. Ve které je vztah mezi Bohem a Židy vymezen. Bůh je milosrdný, miluje lidi i přes jejich chyby. Židé se rodí svobodní bez prvotního hříchu, spásu mohou očekávat na zemi. Většina zákonů a nařízení se týká praktického každodenního života Židů (dodržování tradic, košer strava, atp.).⁴³ Židovská nauka nevyděluje Židy jako nadřazené ostatním lidem, ale jako vázané odpovědností dodržovat zákony Tóry.⁴⁴

Tóra se skládá z Pěti knih Mojžíšových (Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium). V Genesis je popisováno stvoření světa, člověka a počátky národa Židů, poprvé je zde uzavřena smlouva, kdy Bůh požaduje oddanost člověka, s Bohem ji uzavírá Noe. Bůh slibuje, že už nikdy nenastane potopa, jež by zničila zemi, jedná se v podstatě o slib zachování života. Symbolem této smlouvy je duha, která ji má lidem již navždy připomínat. (Gn 9, 8-17). Druhou smlouvu v Genesis uzavírá Bůh s Abrahamem, který tak získá syna – pokračování svého rodu, a zemi pro svůj národ, tuto smlouvu si židé připomínají rituální obřízkou. (Gn 15,1-21; 17,1-26)

Exodus popisuje porobení Židů v egyptském otroctví, narození Mojžíše, putování Židů přes Sinajskou poušť do země zaslíbené. I zde se znovu uzavírá smlouva, prostředníkem je Mojžíš, kterému Bůh předá Desatero přikázání. Na znamení smlouvy dodržují Židé sedmý den (sobotu) odpočinku. (Ex 19 – 24; Ex 32; Ex 34)

⁴² POJAR, Miloš - KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. JUDAISMUS. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 28. ISBN 80-246-0832-4.

⁴³ Geografie náboženství. *Katedra geomatiky, Fakulty aplikovaných věd, Západočeské univerzity* [online]. [citováno 3. června 2014]. Dostupné z: <http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/html/ch10s05.html>

⁴⁴ TLÁŠKOVÁ, Zuzana. Judaismus. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 164. ISBN 978-80-7395-090-3.

Knihy Leviticus a Numeri se věnují rituálním předpisům, každodennímu praktikování víry, jednotlivým zákonům, jejich porušování a prosazování jejich dodržování. Jsou to knihy velmi konkrétní, obsahující poučné příběhy.

Deuteronomium v překladu znamená slova. Je to v podstatě projev Mojžíše k národu před jeho vstupem do země zaslíbené. Jsou zde znovu shrnuty nejdůležitější příkázání a zákony boží. Je zde také obsažena modlitba Slyš, Izraeli – jedna z nejdůležitějších židovských modliteb, někdy považována za židovské vyznání víry.

V judaismu je Tóra vnímána jako slovo Boží zjevené Mojžíšovi, který jej sepsal. Tóra nejen že líčí původ Židů, ale je především etickým a právním kodexem. Ačkoli je Pět knih Mojžíšových text nejdůležitější, je součástí většího celku – Tanachu. Ten je nadále tvořen sbírkami Prorocké knihy (Neviim), kde jsou shrnuty výroky a činy proroků, a Spisy (Ktuvim), což je sbírka poskládaná ze zbylých důležitých textů, je velmi různorodá, obsahuje modlitby, poesii, přísloví, proroctví, atp. Tanach je v podstatě tím, co křesťané znají jako Starý zákon. Protože až na pár výjimek je Tanach psán hebrejsky, bývá někdy nazýván hebrejskou biblí.

Judaistický étos spatřuje původ zla v neposlušnosti a v porušení Božích principů. Zlo není věčné nebo původní jako dobro, je to důsledek lidské volby nenásledovat Boží příkazy. *„Člověk má svobodnou vůli a může v tom smyslu mezi dobrem a zlem volit. Jeho morální povinností z náboženského hlediska je ovšem zvolit dobro, což znamená následovat Boží příkazy.“*⁴⁵ Člověk tedy musí odolávat pokušení, aby nedal vzniknout zlu. Druhým apelem na člověka je Milovat svého bližního jako sebe samého (Lv 19, 18). Boží zákony vycházejí z Tóry a byly dále zpracovány učenci do židovské halachy – souhrnu židovského náboženského práva. Halacha se velmi konkrétně vztahuje nejen k náboženským aspektům života, ale částečně i ke každodenní praxi. A navzdory mínění mnoha kritiků

⁴⁵ POJAR, Miloš - KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. JUDAISMUS. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 27. ISBN 80-246-0832-4.

Erich Fromm – neortodoxní vykladač judaistické duchovní a kulturní tradice ukazuje, že jde o mravnost založenou na lidské důstojnosti a svobodě.⁴⁶

Další nedílnou součástí judaismu je víra v příchod mesiáše. Židé mají velmi konkrétní představu o budoucnosti světa, nebo spíše o jeho konci, po kterém má následovat vzkříšení mrtvých, poslední soud, příchod Božího království a vznik světa nového.⁴⁷ Mesiáš je symbolem naděje, vrátí lidu zaslíbenou zemi, nastolí věk všeobecného míru a přispěje k obrodě lidstva.⁴⁸

Ačkoli v judaismu neexistuje mystická jednota duše se svým stvořitelem⁴⁹, věří Židé ve věčnou a nesmrtelnou duši, která nese odpovědnost za hříchy člověka a za ty ji stihne odpovědnost v posmrtném životě v říši stínů šeol až do příchodu budoucího věku, kdy budou spravedliví při posledním soudu odměněni blažeností v novém světě.⁵⁰

Na rozdíl od jiných náboženství není v judaismu člověk chápán jako součást přírody, není s ní totožný. Ani není jejím vládcem či vlastníkem, jak někdy bývá mylně vykládáno. Člověku byla příroda a země Bohem svěřená, aby s ní hospodařil jako její správce. (Gn 2, 15) Jediným vlastníkem všech věcí je totiž Bůh, člověk ji tedy vlastnit nemůže.

Podle důslednosti praktikování víry můžeme vydělovat tři základní typy judaismu. A to ortodoxní (rabínský), progresivní (reformní) a konzervativní judaismus. Ortodoxní Židé lpí na co nejdůslednějším dodržování halachy a autoritě rabína. Progresivní židovství je liberální formou, která vznikla v 18. st.

⁴⁶ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 104. ISBN 978-80-7367-384-0.

⁴⁷ POJAR, Miloš - KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. JUDAISMUS. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 41-42. ISBN 80-246-0832-4.

⁴⁸ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 103. ISBN 978-80-7367-384-0.

⁴⁹ POJAR, Miloš - KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. JUDAISMUS. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 28. ISBN 80-246-0832-4.

⁵⁰ POJAR, Miloš - KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. JUDAISMUS. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 42-43. ISBN 80-246-0832-4.

Důraz klade na lidskost a etiku, oslabuje židovský nacionalismus a dodržování některých tradic. V 19. st. vzniklo konzervativní židovství, které mělo oba předchozí proudy sjednocovat. Těžištěm je jazyk a kultura jako pouto mezi Židy v diaspoře.⁵¹

Zásadní vliv na současné židovství má vznik státu Izrael. Ten byl ustanoven na základě rezoluce OSN dne 14. 5. 1948. Stalo se tak v důsledku jednak dlouhodobého navracení Židů do své původní vlasti (od konce 19. století) – tzv. sionistické hnutí, a jednak jako projev určité snahy o odškodnění hrůz druhé světové války. Území současného Státu Izrael před jeho vznikem bylo tak zvaným mandátním územím pod správou Velké Británie, což znamená, že bylo svěřeno ke správě Velké Británii po první světové válce, když zanikla Osmanská říše jako mnohé další původní politické celky. Velká Británie měla toto území řídit do doby, než bude připraveno na vlastní samostatnost. Přičemž hlavním cílem britského mandátu bylo napomoci vzniku samostatného území pro židovský národ. Na území se tedy začali masivně stěhovat Židé ze zbytku světa a vykupovali půdu od do té doby na území žijících Arabů. Už v roce 1929 došlo v oblasti k nepokojům. Další nepokoje se opakovaly v letech 1936 – 39, kdy se Britové snažili regulovat a omezovat příliv židovských uprchlíků. Vzhledem k nadcházející druhé světové válce a holocaustu bylo toto rozhodnutí pro evropskou židovskou obec tragické. Po druhé světové válce měli oblast ještě ve správě Britové, Arabové nechtěli přenechat území Židům, ti zas vnímali postoj Britů jako zradu a začali proti nim bojovat. Následně Británie předala oblast ke správě nově ustanovené OSN. To rozhodlo o rozdělení oblasti na Izrael a Palestinu, oba státy měly mít provázanou infrastrukturu, Jeruzalém měl být mezinárodním územím uvnitř arabského celku. Arabská strana plán rezolutně odmítla a v oblasti opět nastaly nepokoje. Přesto Izrael na území přiděleném OSN samostatnost dne 14. 5. 1948 vyhlásil. Okolní arabské státy se pokusily téhož dne vojenskou silou Izraelské území zabrat – tzv. První arabsko-izraelská

⁵¹ Geografie náboženství. *Katedra geomatiky, Fakulty aplikovaných věd, Západočeské univerzity* [online]. [citováno 3. června 2014]. Dostupné z: <http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/html/ch10s05.html>

válka, nicméně prohrály a naopak Izrael rozšířil své území o oblasti, které mu OSN nepřidělila.⁵² Oblast Státu Izrael je dodneška politicky a vojensky nestabilní, navíc značně znesnadňuje dialog judaismu s islámem. Naštěstí alespoň období konfliktů s křesťanstvím má zdá se judaismus již za sebou. V současnosti můžeme najít příklady opatrné kooperace obou náboženství, především ve snaze překonávat antisemitismus.⁵³

Není možné říci, kolik žije Židů v České republice. Některé zdroje uvádí 3900⁵⁴, ve Sčítání lidu, domů a bytů 2011 se přihlásilo 345 lidí k judaismu a 1129 k Federaci židovských obcí v České republice.⁵⁵

1.3.2 Křesťanství

Je to nejpočetnější náboženství současnosti, hlásí se k němu až jedna třetina lidstva (cca 2 mld). Doma je v Evropě, odtud se šířilo do Ameriky a Austrálie, Asijské misie byly málo úspěšné, nejsilněji je zastoupené v Rusku, Gruzii a Arménii. V Africe bývalo rozšířeno na severu kontinentu, ale udrželo se jen v Etiopii, jinde bylo vytlačeno Islámem.⁵⁶

Křesťanství je náboženství monoteistické, což znamená, že se vztahuje k jediné božské skutečnosti – v tomto případě personifikované do osobnosti Ježíše Krista, každého, pro koho je Ježíš Kristus ústřední postavou náboženství, můžeme považovat za křesťana.

Křesťanský Bůh je laskavý a pomáhající člověku. Stále je všemocný a všudypřítomný jako židovský Bůh, ale vtělením do Ježíše Krista se stává člověku bližším, je milosrdný, oddanost stoupenců není už motivována strachem z

⁵² První arabsko-izraelská válka. *Wikipedia.com* [online]. [citováno 3. června 2014]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Prvn%C3%AD_arabsko-izraelsk%C3%A1_v%C3%A1lka

⁵³ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 104. ISBN 978-80-7367-384-0.

⁵⁴ Vital Statistics: Jewish Population of the World. *jewishvirtuallibrary.org* [online]. [citováno 3. června 2014]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/jewpop.html>

⁵⁵ Základní výsledky - ČR. *Český statistický úřad*. [online]. [citováno 3. června 2014]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/sldbvo>

⁵⁶ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 106-107. ISBN 978-80-7367-384-0.

Božího trestu, Bůh nevyžaduje dodržování přesných pokynů a pravidel, ale člověk se mu oddává ve snaze se mu podobat láskou k bližnímu svému po vzoru Ježíše Krista. Proto je tak zásadní součástí Nového zákona podobenství o Ježíši Kristu, primárním cílem není Krista poznat a obdivovat, ale nechat se inspirovat, vzít si příklad a následovat ho. Křesťanská víra souvisí s emocemi, s osobním vnitřním pocitem víry, kdy chování člověka v souladu s Božími zákony je tohoto pocitu důsledkem.

Ačkoli je křesťanství monoteistické náboženství, je v něm obsažena i mnohost. Bůh prostupuje vše, mluví se o křesťanské trojjedinosti Boha Otce, Syna a Ducha. Právě Bůh Syn se stal člověkem, aby lid zachránil a vykoupil vlastním utrpením a životem. Vzal na sebe trest za lidské hříchy, aby byl člověk před Bohem očištěn. Křesťanský kříž je tedy symbolem této oběti.⁵⁷

Duch svatý někdy znázorňován jako holubice je třetí božskou osobou, naplňuje lid i tvorstvo a je základem boží milosti, která přináší člověku odpuštění, smíření, vnitřní osvobození od viny a uzdravení – pouze skrze něj člověk dosahuje spasení, které je cílem života.⁵⁸

Vztah k Ježíši Kristu, je hlavním kritériem a znakem křesťanství.⁵⁹ Slovo křesťanství má původ v řeckém slově christos – pomazaný a znamená vztahující se ke Kristu, což je překlad slova christos.⁶⁰ Není tedy pravdou, že by křesťanství získalo svůj název odvozením od slova křest, jak se může někdo mylně domnívat. Vztahem k jedinému Bohu je křesťanství příbuzné s islámem a judaismem.

⁵⁷ ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogii*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 221-222. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁵⁸ ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogii*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 222-223. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁵⁹ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 106-107. ISBN 978-80-7367-384-0.

⁶⁰ ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogii*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 211 a 207. ISBN 978-80-7395-090-3.

Z historického hlediska, byl Ježíš Kristus tesař z Nazaretu žijící asi v letech 7 př. n. l. až 29 n. l., kterého považovali někteří Židé za mesiáše (z hebrejského mašiah - pomazaný), a tak se stali jeho učedníky. Dalším Židům se ale protivili jeho náboženské reformy, nepohodlný byl také Římanům a tak byl odsouzen a popraven.⁶¹ Náboženskou optikou je jeho život zachycen v evangeliích a je předmětem různých interpretací. Můžeme ale říci, že se narodil v Betlémně své matce jako zázrak boží bez účasti muže, je považován za vtělení boží. Dětství prožil 33v Nazaretu a jeho veřejné působení začíná setkáním s prorockou postavou Jana Křtitele, který kázal o pokání a křtil své stoupence ponořením do Jordánu. Křest symbolizoval konec hříšného života a počátek nového. Jan pokřtil také Ježíše Krista, který tím byl posílen a zmocněn pro své poslání. Ježíš ve svých kázáních vyzýval ke změně života, což vedlo ke konfliktům s představiteli náboženské a státní moci. Ježíš byl popraven, pohřben a vzkříšen.⁶²

Pro pochopení toho, jak Ježíšův příběh vnímají křesťané, si musíme uvědomit, že se příběh odehrál v židovském prostředí a právě skrze židovskou tradici byl jeho příběh zaznamenán a dlouhá léta vykládán. Židovská tradice zahrnuje několik archetypů postav, které stojí mezi člověkem a Bohem. Je to jednak **Syn člověka**, který reprezentuje lidství před Bohem v Knihách proroků (Neviim), **trpící Služebník Boží**, (Iz 53) který na sebe bere utrpení, aby uzdravil ostatní, **Pomazaný** – vládce nebo vůdce lidu z Božího pověření. Dalším motivem, který pochází z židovské víry, jsou **smlouvy**.⁶³ Ty nemají být vypovězeny ani změněny, ale naopak dodrženy a naplněny, aktivně prožívány, uskutečňovány. (Mt 5, 17-18) Toto plnění smluv někdy bývá označováno jako smlouva nová (Odtud také rozdělení a pojmenování Bible na Starý a Nový zákon).

⁶¹ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice : náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004. str. 69 ISBN 80-7178-798-1.

⁶² ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogii*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 209-210. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁶³ ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogii*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 210-211. ISBN 978-80-7395-090-3.

Podle křesťanského katechismu jsou Ježíšovy skutky vykládány jako zástupné utrpení, kterým ostatní lid jejich utrpení ušetřil.⁶⁴ Výklad Kristova života je obsažen v křesťanské Bibli, především pak v Novém zákoně.

Původním kanonickým textem křesťanů byla hebrejská Bible. Nový zákon vznikl až později, jako soubor raně křesťanské literatury, kterou tvoří texty různého charakteru. O tom, které tyto texty a v jaké podobě, budou součástí Nového zákona, se v historii diskutovalo mnohokrát a ne všechny církve přijímají Nový zákon ve stejné podobě. Takový rozsah Nového zákona, který známe dnes, se víceméně ustálil v 5. století. Na jeho podobu měla významný vliv také redakce Tridentského koncilu z roku 1545. Proto také podoba Nového zákona není pro všechny křesťanské církve shodná.

Část souboru tvoří listy (složitě neadresované dopisy – epištoly) významných osobností raného křesťanství (Pavla, Jakuba, Jana a Judy) adresované dalším křesťanům v Římě, Korintu, Efesu, Soluni nebo místním církvím, pouze čtyři listy jsou adresovány konkrétním osobám.

Příběhy o životě a skutcích Ježíše Krista popisují evangelia. Ta se zpočátku šířila ústně. Do Nového zákona byla přijata čtyři a to ta, jejichž autorství nebo redakce bývají připisovány Matoušovi, Markovi, Lukášovi a Janovi. Ostatní evangelia mají rovněž náboženský význam, ale nazýváme je apokryfními.

V dalším kanonickém textu – Skutky apoštolů jsou popsány počátky církve, kterou založilo společenství Kristových následovníků. Zvláště důležitou knihou Nového zákona je ještě Zjevení svatého Jana. Tento spis dramaticky popisuje očekávání konce světa.

Můžeme mluvit o dvou zásadních redakcích Starého zákona. První proběhla na přelomu 2. a 3. století př. n. l. v pořečtěné egyptské Alexandrii. Podle legendy pracovalo na překladu z hebrejštiny do řečtiny sedmdesát učenců, podle toho

⁶⁴ ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 211. ISBN 978-80-7395-090-3.

bývá tento soubor někdy nazýván septuaginta, častěji však Alexandrijský kánon. Druhou redakci provedli Židé v prvním století našeho letopočtu, šlo o uspořádání textů, které byly ponechány v hebrejštině. Tato verze bývá označována jako Palestinský kánon a je oficiálním textem judaismu. Alexandrijský kánon má oproti Palestinskému některé texty navíc a přiklání se k němu většina křesťanských církví.

Kompletní křesťanská Bible je tedy tvořena Starým a Novým zákonem, které dohromady tvoří hlavní kanonický text křesťanů Písmo svaté, které ale nemusí být vždy identické, v závislosti na době, překladu a především konkrétní křesťanské církvi. Pro raný překlad do latiny je vžitý název Vulgata. Z historického hlediska, je pro Čechy důležitý Cyrilův překlad Vulgaty do Staroslověnštiny, kvůli emancipaci jazyka a písma. První překlad z původních biblických jazyků (hebrejštiny, řečtiny a aramejštiny) je Bible kralická ze 16. st. V moderní české historii je nejrozšířenější téměř oficiální verze a to Český ekumenický překlad.⁶⁵

Protože křesťanství vychází z židovství, nemůžeme oddělit křesťanskou morálku od té židovské. Důležité je si uvědomit, že Kristus nepopírá ani neznevažuje nic z judaistického étosu, naopak se jej snaží prohlubovat a dále rozvíjet. Rozdíl bychom mohli nalézt tedy především v prožívání víry. Obsáhlý soupis židovských předpisů a nařízení, jejichž dodržováním starozákonní Židé dokazují oddanost jedinému Bohu, Kristus nezavrhne, ale přenáší ohnisko pozornosti na žitou oddanost a touhu přiblížit se Bohu a varuje před mechanickým plněním pravidel bez duchovní účasti. Ježíš Kristus ukazuje, že nedílnou součástí víry musí být vždy láska a naděje, aktem víry by měly být především dobré skutky. Pro křesťanství spočívá cesta víry ve snaze následovat Ježíšova příkladu.

⁶⁵ ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 212-214. ISBN 978-80-7395-090-3.

I v křesťanství člověk vybaven svobodnou vůlí musí volit mezi dobrem a zlem. Vědomé a dobrovolné jednání proti Boží vůli je hřích. Vina je pak pocítovaným dluhem vůči Bohu a tvorům. Vyznání se z hříchu, snaha o nápravu škody a vykročení novým směrem je Pokání, je to snaha o odčinění viny.

Křesťanská církev není jednotná v tom, kdo určuje, jak by měl být Boží zákon aplikován. Některé větve připouštějí situační etiku, důvěřují svědomí poučeného křesťana. Nejvíce rozšířená římsko-katolická církev (ale i mnohé další) se snaží stanovovat různě detailní závazné normy, kterými by se měli křesťané řídit. Takovéto pojetí morálky je značně autoritativní, nedůvěřuje schopnosti jednotlivce správně se rozhodnout a především dává vzniknout riziku povrchnímu plnění norem bez citelného prožitku víry.⁶⁶

Kromě výkladu Starozákonního Desatera v křesťanském smyslu se Novozákonní étos opírá především o Ježíšovo Kázání na hoře (Mt 5 – 7). V sedmi částech v něm Kristus představuje a prosazuje především laskavost, pokoru, čistotu srdce, smířlivost a mnohé další ctnosti a varuje před povrchností a pokrytectvím.

Z křesťanské normativní etiky nejvíce vyčnívají zásady týkající se partnerství, sexuality a ochrany života a jsou také v popředí zájmu veřejnosti. Tento systém odsuzuje jakýkoli jiný pohlavní styk než manželský s účelem zplodit potomka jako hříšný. Vytýkán jí bývá postoj vůči partnerským svazkům homosexuálů, eutanazii, potratům, léčebným a badatelským aktivitám.

Zásadní leč laiky někdy přehlížená je křesťanská sociální etika, která klade důraz na lidskou svobodu a integritu v mocenských vztazích – usiluje o mír a

⁶⁶ ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 224-225. ISBN 978-80-7395-090-3.

uspořádané veřejné poměry. Navzdory odmítání soudobých verzí politického socialismu, se často ostře vyhraňuje proti kapitalismu.⁶⁷

Téměř všichni křesťané se shodují na tom, že součástí křesťanské víry je křest. Je to Ježíšem stanovené posvátné znamení, kdy je křtěný očištěn od dědičného hříchu i hříchů osobních a stává se Božím dítětem. Tímto obřadem je člověk vtělen do křesťanské církve. Křest je první a nejdůležitější z křesťanských svátostí. Svátosti jsou činy nebo obřady, zprostředkovávající Boží milost (východní křesťanské církve je označují jako mysteria nebo tajiny). Dalšími svátostmi je eucharistie – poslední večeře Páně, biřmování, pokání, manželství a mnohé další.⁶⁸

Křesťané stejně jako Židé nevěří, že smrt znamená konec člověka. Člověk má nesmrtelnou duši, jejíž život se uzavírá a naplňuje ve věčnosti boží. Život může být také uzavřen také odmítnutím Boha. Smrt je vždy provázena soudem celého života pozemského. Křesťané se neshodují v tom, kdy konečný úděl člověka nastává. Někdy je kladen do okamžiku smrti, jiní předpokládají, že nastane až v době konečného soudu celého světa. Některé křesťanské církve věří, že světci již u Boha jsou a jsou nápomocni Bohu a křesťanům. Nauka o posledních věcech člověka a světa se nazývá eschatologie.⁶⁹

Křesťanství je téměř od počátku své existence značně diferenciované. Proto v historii docházelo k mnoha neshodám a konfliktům mezi jednotlivými církvemi a směry. Pro současnost je příznačná vzájemná tolerance. Společná snaha křesťanů o sjednocování se nazývá Ekumenické hnutí. I když ani v jeho cílech se křesťané plně neshodnou, je platná myšlenka přetrvávající plurality,

⁶⁷ ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 226. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁶⁸ ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 223. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁶⁹ ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 224. ISBN 978-80-7395-090-3.

úcty, sdílení a spolupráce mezi všemi větvemi. Jakýsi oficiální rámec těmto snahám dal II. Vatikánský koncil v letech 1962 – 1965 dekretem O ekumenismu. Existuje také Papežská rada pro jednotu křesťanů, která se snaží tuto agendu řídit.

Po druhé světové válce se křesťané začali snažit zlepšovat vztahy navenek. Jejich pozornost se obrátila především k Židům, jednak kvůli holocaustu a snaze napravit válečné škody, jednak kvůli tomu, že je jim toto náboženství velmi blízké. Důsledkem této snahy je mimo jiné vznik organizace International Council of Christians and Jew, české zastoupení nese název Společnost křesťanů a Židů.

O navazování přátelských vztahů a kooperaci se křesťanství snaží i vůči třetímu abrahámovskému náboženství – islámu. O něco komplikovanější je vztah k východním církvím, tyto směry jsou si teologicky natolik vzdálené, že ke vzájemné shodě musí jít ve svých názorech hodně do šíře, nicméně je patrná snaha o kompromisy a daří se předcházet vyhrčeným konfliktům.

Poněkud problematický je vztah křesťanství ke světské společnosti. Potíž je hlavně v tom, že uvnitř křesťanství nepanuje shoda v přístupu, na jedné straně se můžeme setkat s přístupem až sektářské uzavřenosti vůči vnějšímu světu, na straně druhé s vnucováním vlastních představ a pravidel a snahou vše ovlivňovat svou osobní účastí.⁷⁰

Ani ve dvacátém století se křesťanství nevyhnuly mnohé skandály jako pedofilie, zkorumpovanost a mnohé další. Snad proto se v současné době křesťanství potýká s masivním odlivem věřících.

⁷⁰ ŠTAMPACH, Ivan O. - Křesťanství. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 229-231. ISBN 978-80-7395-090-3.

V České republice se při sčítání lidu v roce 2011 přihlásilo ke křesťanství necelých 1,4 mil. obyvatel, (3,6 mil. bez náboženské víry, 4,7 mil. neuvedlo).⁷¹ Navzdory tomu, že se většina Čechů za křesťany pravděpodobně nepovažuje, je křesťanství silně spjato s dějinami českého národa a křesťanské tradice a hodnoty nezpochybnitelně prostupují českou kulturu, křesťanství se tak dotýká i lidí, kteří se u nás k němu přímo nehlásí.

1.3.3 Islám

Islám je hned po křesťanství druhé nejrozšířenější náboženství na světě. Zatím co ale křesťanských stoupenců je rok od roku méně, Islámství je na vzestupu, jeho stoupenců přibývá, rozšířilo se do Evropy i Ameriky.⁷² Proto také bývá někdy označován jako náboženství třetího tisíciletí.⁷³ V roce 2008 byl počet jeho vyznavačů odhadován na 1,25 mld.

Pro muslimy obsahuje Islám podstatně širší skutečnost, než jsme zvyklí v evropské tradici náboženství připisovat. Kromě mravního řádu se velmi silně týká také kulturních vzorů a často je začleněn do řádu právního. Islám není vnitřně centrálně organizován jako například křesťanská církev. Místo toho se rozvíjí v rámci struktury daného státu, proto můžeme říct, že význam islámu je také politický.⁷⁴ Duchovní a světský život je v islámu velmi konzistentní, není oddělen jako u většiny ostatních náboženských systémů.⁷⁵ Důsledek je ten, že každodenní skutečnost věřícího je přímo prostoupena jeho náboženským prožitkem.

⁷¹ Základní výsledky - ČR. Český statistický úřad. [online]. [citováno 5. června 2014]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/sldbvo>

⁷² ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 123. ISBN 978-80-7367-384-0.

⁷³ Geografie náboženství. *Katedra geomatiky, Fakulty aplikovaných věd, Západočeské univerzity* [online]. [citováno 7. června 2014]. Dostupné z: <http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/html/ch10s04.html>

⁷⁴ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 241. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁷⁵ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 272. ISBN 978-80-7395-090-3.

Stejně jako Židovství a křesťanství je Islám náboženství monoteistické. Je to nejmladší náboženství, ve kterém se uplatňuje Abrahámovská tradice. Starší verze této tradice jsou sice islámem uznávány, ale jsou považovány za verze překonané. Po Adamovi, Abrahámovi, Mojžíšovi a Ježíši je Muhammad Pečetí proroků – posledním prorokem, který přináší definitivní podobu Božího zjevení. Proto navzdory tomu, že obsahuje mnoho křesťanské a židovské látky, je muslimy považován za konečný a jediný správný.⁷⁶

Slovo islám pochází z arabštiny. Slovní základ SLM, který je společný jak pro slovo islám, tak pro slovo muslim se dá volně přeložit jako mír, podřízenost, čistotou nebo poslušnost. Samotní muslimové význam slova islám chápou jako odevzdání se a poslušnost bohu.⁷⁷

Muslimem se stává každý, kdo upřímně a s čistým záměrem v srdci pronese šahádu – vyznání víry. Všechny předpisy a pravidla se může učit až po přijetí islámu.⁷⁸ Přestat být muslimem dle muslimů samotných nelze, člověk se může stát pouze odpadlíkem od víry. Z hlediska islámu je to tedy proces nevratný, který je konvertitovi umožněn, aniž by musel být obeznámen s tím, co obnáší být muslimem.

Islámská věrouka není tak propracovaná a komplikovaná jako u křesťanů a židů. Její podstata a jednoduchost tkví v přesvědčení každého muslima, že existuje pouze jediný Bůh a Muhammad je jeho prorokem. Toto přesvědčení je formulováno do takzvané *šahády* - neměnného kréda o dvou větách, které muslimové v přesném znění často opakují. Do češtiny bývá šaháda překládána takto: "Vyznávám, že není božstva kromě Boha, a vyznávám, že Muhammad je

⁷⁶ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 209. ISBN 978-80-7395-090-3.

ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 123. ISBN 978-80-7367-384-0.

⁷⁷ Význam islámu. *Islám a muslimové* [online]. al-islam.cz, 2009. [citováno 7. června 2014]. Dostupné z: <http://al-islam.cz/uvodni-charakteristika-islam/vyznam-islam.html>

⁷⁸ Jak přijmout islám. *Islám a muslimové* [online]. al-islam.cz, 2009. [citováno 7. června 2014]. Dostupné z: <http://al-islam.cz/jak-prijmout-islam/jak-prijmout-islam.html>

Posel Boží." ⁷⁹ Věrouka tedy spočívá jednak v monoteistické víře v muslimského Boha a zároveň také v přesvědčení, že Muhammad byl posledním skutečným prorokem slova Božího, který přináší staršími náboženstvími a výklady nepokřivenou nezkaženou verzi. ⁸⁰ Pro Islám typická snaha odlišit se a distancovat se od starší Abrahámovské tradice⁸¹ je tedy nepřímým islámským dogmatem.

Islám je náboženství silně teistické. Velký důraz je kladen na Boží jedinnost, kterou muslimové prožívají natolik důsledně, že křesťanskou trojjednost interpretují jako triteismus.

Bůh je nezpochybnitelný všudypřítomný a všemocný, jeho moc je absolutní. Bůh je zcela blízký člověku, prostupuje jím, přesto zůstává nedostupný lidským smyslům i rozumovému poznání.⁸² Svoboda člověka spočívá možnosti rozhodovat se, jak důsledně bude plnit boží vůli.⁸³ Tato svoboda je doprovázena oddaností vůči Bohu, k němuž má člověk orientovat veškerý svůj zájem a pozornost.

Stejně jako křesťané i muslimové očekávají příchod soudného dne. Představa následků soudného dne není jednotná, liší se mírou chápání názorných obrazů Koránu jako doslovných. ⁸⁴

⁷⁹ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 253. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁸⁰ KROPÁČEK, Luboš. - ISLÁM. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 71. ISBN 80-246-0832-4.

⁸¹ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 245. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁸² ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 127. ISBN 978-80-7367-384-0.

⁸³ KROPÁČEK, Luboš. - ISLÁM. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 73. ISBN 80-246-0832-4.

⁸⁴ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 255. ISBN 978-80-7395-090-3.

Islám klade velký důraz na ortopraxi. Aby měl muslim naději na věčnou odměnu v ráji, musí se řídit islámským zákonem - šaríjou, který tvoří základní páteř Islámu.⁸⁵ Znat a dodržovat zákazy a příkazy islámského práva, které jsou velmi podrobně rozpracované, je povinností každého věřícího. Muslim o pravidlech a zákazech nerozhoduje, ani by o nich neměl pochybovat, jeho odpovědnost spočívá pouze v tom, do jaké míry a jak důrazně bude usilovat o jejich dodržování a porušování.⁸⁶ Povinnosti muslimů spočívají v takzvaných pěti pilířích islámu: *šaháda* - vyznání víry, *salát* - modlitba, *saum* - půst, *zakát* - almužna, *badždž* - pout' do Mekky.⁸⁷

Šaháda provází muslima po celý jeho život a je nedílnou součástí každodennosti. Salát je rituální modlitba, která má svou neměnnou podobu a pevné místo v praktikování víry - pětkrát denně v konkrétní časy se takto muslimové modlí, podmínkou správně provedené modlitby je rituální očista, vhodné neznečištěné oblečení a čistota modlitebního místa. Modlitby musí být vždy pronášeny v arabštině, čelem k Mekce a doprovázeny prostrací. Ženy a muži se modlí dle možností odděleně, aby muži nebyli rušeni. Modlitba v pátek v poledne je duchovním vrcholem týdne a měla by být provedena s ostatními muslimy v mešitě, vždy jí předchází kázání.

Saum neboli půst je pevně spjat s měsícem ramadánem. Ramadán má 30 dnů, je součástí islámského lunárního kalendáře, takže je vůči našemu lunisolárnímu kalendáři pohyblivý. Jeho přesné časové vymezení určují náboženské autority podle srpku měsíce, přesný čas ramadánu se může o několik dní lišit také podle místa na Zemi. Půst trvá po celou dobu ramadánu vždy od úsvitu do západu slunce a spočívá v odepření jídla, pití, kouření a sexu. Noční jídlo a pití je společenskou událostí a příležitostí k sounáležitosti uvnitř rodiny a obce

⁸⁵ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 257. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁸⁶ KROPÁČEK, Luboš. - ISLÁM. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 101. ISBN 80-246-0832-4.

⁸⁷ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 128. ISBN 978-80-7367-384-0.

věřících. Muslimové, by se měli během ramadánu vyvarovat hádkám a sporům a prožít ho v radostném a zbožném rozpoložení.

Tradice ramadánu se odvíjí od seslání Koránu proroku Mohamedovi, muslimové věří, že právě o ramadánu přišel k prorokovi archanděl Gabriel, aby ho učil Korán. Po skončení ramadánu slaví Muslimové Malý svátek, který trvá tři dny a je příležitostí radovat se, dávat dárky a užívat si konec půstu.

Zakát je základem sociálního systému islámu, není to pouhé doporučení nebo dobrý skutek jako v křesťanském kontextu, ale je to pevně stanovená daň, která má určenou minimální sazbu a muslim ji musí jednou ročně darovat na sociální účely, většina tak činí po uplynutí měsíce ramadánu. Nad rámec povinného daru jednou ročně jsou doporučeny i charitativní dary během celého roku neomezeně. Není výjimkou, že v rámci jednotlivých států zakát splynul s daňovým systémem.

Poslední sloup víry - pouť do Mekky je muslim povinen vykonat alespoň jednou za život a to ve stanoveném poutním období, které trvá deset dnů od počátku islámského kalendáře. Pouť je připomínkou poslušnosti a odevzdání se Bohu po vzoru Abraháma a Izáka, kteří dle islámu vystavěli mekkánskou Ká'bu. K pouti do Mekky se pro muže váže předepsaný oděv, jsou to dva pruhy čisté bílé bezešvé látky. Pouť se skládá z několika pevně stanovených obřadů, poslední den pouti, je Velký svátek, kdy je obětováno zvíře.⁸⁸

Analogicky k biblickému Desateru, bychom i v Koránu našli přikázání. Jsou obsaženy v sedmnácté sůře, ve verších 24-41. Ivan Hrbek ve vysvětlivkách českého překladu Koránu píše: „VERŠE 24 - 41: jsou nazývány „dvanácti přikázáními islámu“ a tvoří skutečně nejvýstižnější souhrn povinností muslima.“ (str. 687) Oproti Bibli se pravidla v Koránu v mnohém liší, i jejich počet je jiný, místo desíti v Bibli obsahuje Korán přikázání dvanáct, nejvýraznější rozdíl je v

⁸⁸ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 256-260. ISBN 978-80-7395-090-3.

tom, že neobsahuje zákaz brát Boží jméno nadarmo a příkaz „Nezabiješ!“ je nahrazen imperativem usmrcovat po právu a uměřeně.⁸⁹

Důležitou součástí islámské morálky je džihád. Džihád znamená vynaložení úsilí pro ušlechtilý cíl, nebo také boj za islám a může mít tedy různou podobu. Džihád ve smyslu boje se zbraní je v Koránu zastoupen nejčastěji, je ale možný pouze za konkrétních specifických podmínek.⁹⁰ Je to kolektivní povinnost, kterou může zastat existující armáda, měl by to být akt boje za obranu nebo šíření islámu, takovýto džihád se nazývá malý.⁹¹ Velkým džihádem je nazývaný osobní prožitek morálního sebezdokonalování, vlastní snahy. Džihád může být vedený také jazykem a perem, může mít podobu dobročinnosti.⁹²

Velmi podrobné a konkrétní obrysy nabývá islámská etika v šaríje - islámském systému právu. Slovo šaríja znamená vyšlapanou cestu, osvědčený způsob, jak dosáhnout požadovaného - správného cíle, je to tedy přenesený význam pro hledání způsobu, jak se co nejlépe řídit Boží vůlí. Právní systém Islámu vznikla na základě konsenzu náboženských autorit a jeho legitimita je dána Božím příslibem, že se Jeho obec (umma) nikdy nesjednotí na mylném názoru. Šaríja je komplexní právní systém, který zaujímá stanovisko k veškerým oblastem života od osobní hygieny, rodinného života, majetku, hospodářství, společenských vztahů až po trestné činy. Islámská právní literatura je velmi rozmanitá zahrnuje i takové knihy, které se zabývají způsoby, jak obejít nařízení Koránu a dosáhnout morálně sporného cíle, a knihy varující před chováním dovoleným ale na hranici morálky. Navzdory svému dogmatismu není šaríja jediným

⁸⁹ KROPÁČEK, Luboš. - ISLÁM. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 101-102. ISBN 80-246-0832-4.

⁹⁰ KROPÁČEK, Luboš. - ISLÁM. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 85. ISBN 80-246-0832-4.

⁹¹ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 261. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁹² KROPÁČEK, Luboš. - ISLÁM. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 85. ISBN 80-246-0832-4.

právním systémem, který muslimové uznávají. Vzhledem k propojenosti islámu s kulturou a především politikou, musí brát muslimové ohled i na právo zvykové, které je ještě starší než šaría a které je mezi mnohými muslimy stále silně zakořeněno. Pro nekonfliktní fungování islámské obce v rámci jednotlivých státních zřízení, na jejichž území muslimové žijí, je nezbytný také respekt k místnímu právu státnímu. Z tohoto důvodu má právní systém šaría dominantní postavení hlavně v oblasti rodinného a dědického práva, dalším důvodem je to, že právě tyto oblasti práva jsou v Koránu vyjádřeny zvláště názorně.⁹³

Navzdory nezpochybnitelnosti Koránu a jeho doslovném přijímání všemi muslimy za jediné skutečné sdělení slova Božího je i islám vnitřně diferenciován. Islámské schizma, jak se může dělení muslimů na šíity a sunnity nazývat, má kořeny už v samých počátcích Islámu. Po smrti Muhammeda, bylo zřejmé, že končí období přímé komunikace s Bohem a umma - náboženská obec stála před otázkou, kdo bude nyní v čele islámu. Dle staroarabské tradice byl nový vůdce muslimů zvolen Muhammedovými druhy. Ve snaze odlišit jej představitelů okolních politických a kulturních společností, jej titulovali chalífa - následník, nástupce.⁹⁴ Někteří muslimové s uplatněním principu volby nesouhlasili, podle nich Muhammed určil svého nástupce, měl jím být jeho bratranec a manžel dcery Fátimy v jedné osobě Alí. Pro stoupence Alího se ujalo označení šíite (od slov ší at Alí - Alího strana), zastánci volby bývají označováni za sunnity (od slova sunna - tradice). Šíité nadále usilovali o to, aby se Alí stal chalífem, po smrti třetího zvoleného chalífy se dočkali, nicméně spory mezi oběma větvemi muslimů gradovaly až k občanské válce. Alího období vlády trvalo nakonec pouhých pět let, než byl někým z odpůrců zavražděn. První čtyři chalífy mají v úctě všichni muslimové, označují je za ctihodné předky, váží si jich

⁹³ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 263-264. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁹⁴ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 125. ISBN 978-80-7367-384-0.

jako někoho, kdo patřil ke generaci Muhammeda samého a šel správnou cestou víry.⁹⁵

Vedle Koránu je druhým teologickým zdrojem pro muslimy sunna, tedy tradice. A právě v jejím pojetí je mezi šííty a sunnity hlavní rozkol. Základy tradice čerpají sunnitě v hadíthách, tedy v zapsaných svědectvích o Muhammedově životě - především jeho výroky, řešení sporů, jednání, atp.⁹⁶ Hadíthy byly muslimy v minulosti pečlivě zkoumány a ty, které nebyly pro nepravost vyřazeny, byly rozděleny dle věrohodnosti na tři druhy: správné, dobré a slabé. Sunnitě mají hadíthy uspořádány do šesti sbírek.

Také šíitské pojetí tradic je písemně zaznamenáno, sbírky jsou čtyři a zdaleka se netýkají pouze Muhammeda, velmi často je hlavním protagonistou čtvrtý chalíf Alí či jeho potomci. Nejedná se ani tak o svědectví o jeho životě, jako o zprávy, jejichž autorem je někdy také Alí sám. Proto se nejedná o hadíthy, ale o achbáry.⁹⁷ Od počátku islámu byli sunnitě v početní převaze, v současnosti jich je zhruba devětkrát více než šíitů.

Od svého vzniku je islámské náboženství na vzestupu, s výjimkou období 19. a počátku 20. století, kdy byl pod tlakem kolonizace politicky oslaben. V druhé polovině 20. století se islám rychle vzpamatovává, typický je pro něj nejen nárůst stoupenců ale také jejich radikalizace.⁹⁸

Navzdory různorodosti států, ve který je islám rozšířen se muslimové snaží o vzájemné sjednocování, a tak na přelomu 60. a 70. let vznikla Organizace

⁹⁵ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 248. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁹⁶ KROPÁČEK, Luboš. - ISLÁM. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 83. ISBN 80-246-0832-4.

⁹⁷ KROPÁČEK, Luboš. - Islám. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 252. ISBN 978-80-7395-090-3.

⁹⁸ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 125-126. ISBN 978-80-7367-384-0.

islámské spolupráce, která v sobě sdružuje dnes již 57 členských států.⁹⁹ V současnosti se Islám velmi často vymezuje vůči pokleslé morálce západní civilizace. Nutno dodat, že příčina nárůstu stoupenců islámu tkví především v růstu muslimské populace. Konverze k islámu a přísným zákonům šarií ze strany Evropanů není příliš častá, ačkoli i takových případů poslední dobou přibývá.¹⁰⁰

Také v České republice žije poměrně malá komunita muslimů. Mezi registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi v Česku je pouze jediná, která se hlásí k islámu a to Ústředí muslimských obcí, registrovala se již na podzim roku 2004.¹⁰¹ V Česku fungují dvě islámské obce a to v Brně a Praze,¹⁰² na jejich webových stránkách se dají nalézt neúplné informace o několika modlitebnách v různých městech v České a Slovenské republicky. Posledním sčítání lidu z roku 2011, se k islámu dobrovolně přihlásily necelé 2000 stoupenců.¹⁰³ Je pravděpodobné, že skutečné číslo bude vyšší. Pozornost si zaslouží také společenská iniciativa Islám v České republice, která vznikla v roce 2009 sdružením diskutérů přes sociální síť. Pod heslem „Máme rádi rozmanitost, proto odmítáme islám.“ kritizují islám a usilují o zabránění islamizace státu.¹⁰⁴ Počet svých členů neuvádějí, ale na svém facebookovém

⁹⁹ Organizace islámské spolupráce. *Wikipedia.com* [online]. [cit. 5. července 2015]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Organizace_isl%C3%A1msk%C3%A9_spolupr%C3%A1ce

¹⁰⁰ KROPÁČEK, Luboš. - ISLÁM. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 90-91. ISBN 80-246-0832-4.

¹⁰¹ Data registrace církví a náboženských společností a svazů církví a náboženských společností. *Ministersvo kultury ČR* [online]. [citováno 5. července 2015]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/data-registrace-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-a-svazu-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-11263/>

¹⁰² V Praze je mešita, kterou muslimové vydávají jen za jazykovou školu. Podvedli u toho úřady. *reflex.cz* [online]. [citováno 5. července 2015]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/57860/v-praze-je-mesita-kterou-muslimove-vydavaji-jen-za-jazykovou-skolu-podvedli-u-toho-urady.html>

¹⁰³ Základní výsledky - ČR. *Český statistický úřad*. [online]. [citováno 5. července 2015]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/sldbvo>

¹⁰⁴ Islám v České republice nechceme. *Wikipedia.com* [online]. [cit. 5. července 2015]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Isl%C3%A1m_v_%C4%8Cesk%C3%A9_republice_nehceme

profilu mají přes sto čtyřicet tisíc příznivců,¹⁰⁵ jejich petici proti přijímání migrantů z islámských států podepsalo ještě o čtyřicet tisíc lidí více.¹⁰⁶

1.3.4 *Hinduismus*

Slovo hinduismus pochází z perštiny, je odvozeno od staršího názvu řeky Indus. Žádné jiné náboženské paradigma není vykládáno tak mnohoznačně, jako právě hinduismus, vždy ale hraje v jeho definování významnou úlohu geografické vymezení oblasti řeky Indus.¹⁰⁷ Ivan O. Štampach se při vymezení hinduismu opírá o jeho sepětí s indickou kulturní oblastí a o fakt, že je pojem v dané lokalitě všeobecně akceptován, zároveň uznává bohatou vnitřní diferenciaci hinduismu.¹⁰⁸

Martin Fárek poukazuje na skutečnost, že se většina Indů s pojmem hinduismus neztotožňuje, je to termín importovaný ze západní kultury, který indická vláda přijala v době britské nadvlády navzdory faktu, že do té doby nebyly tamější náboženské tendence oficiálně sjednocovány.¹⁰⁹

Hinduisty dnes nalezneme všude na světě, je nejrozšířenějším náboženským paradigmatem v Indii a Nepálu, počet stoupenců dosahuje až 1 mld.¹¹⁰

¹⁰⁵ islám v ČR nechceme. *Facebook.com* [online]. [citováno 5. července 2015]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/ivcrn>

¹⁰⁶ islám v ČR nechceme. *ivcrn.cz* [online]. [citováno 5. července 2015]. Dostupné z: <http://www.ivcrn.cz/>

¹⁰⁷ Geografie náboženství. *Katedra geomatiky, Fakulty aplikovaných věd, Západočeské univerzity* [online]. [citováno 7. června 2014]. Dostupné z: <http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/html/ch10s03.html>

O hinduismu. *hinduismus.cz* [online]. [citováno 13. srpna 2015]. Dostupné z: <http://hinduismus.cz/o-hinduismu/>

Náboženství světa : hinduismus. *Ceskatelevize.cz* [online]. [citováno 13. srpna 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10077100525-nabozenstvi-sveta/205562230380001-hinduismus/>

¹⁰⁸ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 81. ISBN 978-80-7367-384-0.

¹⁰⁹ FÁREK, Martin - Indické tradice, zvané někdy hinduismus. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 47-48. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹¹⁰ Geografie náboženství. *Katedra geomatiky, Fakulty aplikovaných věd, Západočeské univerzity* [online]. [citováno 13. srpna 2014]. Dostupné z: <http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/html/ch10s03.html>

Ústřední text, který by byl závazný pro všechny proudy a směry tak, jak je tomu například v křesťanství v hinduismu nenajdeme, velké úctě se ale těší védské sbírky. Védy jsou texty různého charakteru, nejstarší jsou přes 3000 let staré a mají převážně rituální charakter. Pozdější sbírky obsahují i zpěvníky, příběhy a úvahy o světě, životě a souvislostech mezi jevy. Posledním zmíněným se říká upadišady, právě ty se nejvíce věnují podstatě bytí, jakémusi ekvivalentu duše, zdraví a nakládání s pozemskými statky. Bohaté soubory vědění různého charakteru bychom našli v puránách.¹¹¹ Významnými texty jsou také eposy o životě bohů, obsahující mytologii a legendy.¹¹²

Hinduismus není dogmatický, naopak je velmi otevřený a tolerantní k individuální spiritualitě. Někteří hinduisté uctívají jednoho Boha, přičemž to pokaždé nemusí být ten samý (monoteistické tendence), jiní jich uctívají klidně více, výjimkou nejsou ani neteistické tendence. Pro svoji rozmanitost a nejednotnost je hinduismus pokládán za náboženství polyteistické.¹¹³ Většina chrámů v Indii je zasvěcena Šivovi nebo Višnuovi, ústřední trojici doplňuje Brahmá, prvotní Bůh a stvořitel vesmíru, který je ale lidem příliš vzdálený, v Indii jsou mu zasvěceny pouze dva chrámy a není příliš uctíván. Višnu má mnoho jmen, podob a vtělení, vyobrazován bývá jako krásný muž tmavé pleti, dle hinduistické mytologie bojoval a vyhrával ve střetech s démony, je jakýmsi ideálem lidských vlastností. Pro Šivu je typická síla, dále pak rovnováha ambivalentních vlastností, která je nutná pro harmonii. Také Šiva má různá

O hinduismu. *hinduismus.cz* [online]. [citováno 13. srpna 2015]. Dostupné z: <http://hinduismus.cz/o-hinduismu/>

Náboženství světa : hinduismus. *Ceskatelevize.cz* [online]. [citováno 13. srpna 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10077100525-nabozenstvi-sveta/205562230380001-hinduismus/>

¹¹¹ FÁREK, Martin - Indické tradice, zvané někdy hinduismus. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 51-53 a 56. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹¹² ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 84. ISBN 978-80-7367-384-0.

¹¹³ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 83. ISBN 978-80-7367-384-0.

a Náboženství světa : hinduismus. *Ceskatelevize.cz* [online]. [citováno 13. srpna 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10077100525-nabozenstvi-sveta/205562230380001-hinduismus/>

jména, podoby a vtělení. Všichni tři mají své božské ženské protějšky, které jsou rovněž značně nekonzistentní a mnohoznačné.¹¹⁴

Mezi Božstvy nepanuje rivalita, naopak bývají vykládány jako součást jednoho celku, nebo jeden vtělením druhého a naopak. Běžná je představa, že vyobrazení nebo ztvárnění Boha je zároveň jeho vtělením.¹¹⁵ Hinduismus od sebe neodděluje světskou a náboženskou realitu, je to systém nábožensko-sociální. Život je nahlížen jako opakující se koloběh utrpení, z něhož se člověk snaží vysvobodit, propracovat ke skutečnému bytí, k nirváně. Na rozdíl od Abrahámovských náboženství tedy nejde o spasení lidské duše, ale o vysvobození a splnutí s božskou podstatou. Tohoto přerušení věčného koloběhu se dá dosáhnout třemi různými cestami. Asi nejjednodušší ale také nejpomalejší je cesta uctívání a oddanosti Boží milosti, patří sem především zbožnost, odříkávání manter a konání rituálů. Cesta poznání spočívá v získávání moudrosti, nejde ani tak o hromadění vědomostí, spíše o osobní růst, který by měl vést k ničení následků zlých činů, součástí může být studium jógy, svatých textů a meditace. Třetí variantou je cesta činů, znamená nesobecké jednání a dodržování mravních zásad.¹¹⁶

Chtíč, hněv a chamtivost jsou cesty do pekla, kladný význam má naopak štedrost a soucit. Každý člověk se musí potýkat s vlastními chybami a nedostatky, musí je dokázat včas rozpoznat a usilovat o jejich překonávání. Ve srovnání s hinduismem, se může pojetí dobra v západní kultuře jevit statické, v hinduismu jde spíš o nikdy nekončící snahu, proces sebezdokonalování se. Správná životní cesta se v hinduismu označuje dharma. Významní hinduističtí učitelé (guru) byli

¹¹⁴ MARKOVÁ, Dagmar - KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. Hinduismus. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 125-129. ISBN 80-246-0832-4.

¹¹⁵ FÁREK, Martin - Indické tradice, zvané někdy hinduismus. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 56. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹¹⁶ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 84. ISBN 978-80-7367-384-0.

FÁREK, Martin - Indické tradice, zvané někdy hinduismus. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 54-55. ISBN 978-80-7395-090-3.

příkladem jednoduchého a skromného života. Univerzálními principy, které by se měl každý snažit rozvíjet, jsou laskavost, starostlivost, péče o ostatní a překonávání sklonů k zlosti. Velkým hříchem je prospěchářství, člověk by se měl vždy snažit neublížit ostatním živým bytostem. Život člověka není jen následkem životů minulých, je určován interakcí s lidským konáním, které je dáno vůlí člověka a jeho tužbami. ¹¹⁷

Běžnou a častou součástí života hinduistů jsou rituály. V Indii existuje několik typů rituálů. Nejtypičtější je védský rituál, může být praktikován na veřejnosti, nebo v rodinném kruhu. Rituál má podobu obětování, většinou do ohně, rituál bývá doprovázen recitací manter, na jejichž správné znění je kladen velký důraz. Obětovány bývají většinou potravinové suroviny. V současné době asi nejrozšířenější rituál pudža se odehrává okolo obrazu, sochy, nebo jiného božského vyobrazení. Nejedná se však o uctívání model, jak bývá tato tradice někdy mylně vykládána. Indové věří, že vyobrazení Boha může obsahovat i jeho samotnou podstatu, vyobrazení boží je zároveň možnou formou Boha samo o sobě. V rámci rituálu pudža se věřící vyobrazení Boha dotýká, může mu také nabízet plamen lampy, nebo různé jídlo a nápoje, tento rituál má také významný sociální aspekt, protože po skončení pudži bývají potraviny rozdány chudým, potřebným a poutníkům. ¹¹⁸

Ani ne tak rituálem, jako spíš způsobem praktikování víry je vizualizace. Při ní věřící usilovně pracuje s vlastní představivostí, postupným zdokonalováním se, je božstvu umožněno, aby se projevilo v srdci věřícího. Nedílnou součástí ortopraxe je také půst a pouť. Jsou to prostředky, kterými se věřící může zbavit svých zlých činů, napomáhají zklidnění a mohou potěšit božstva. Jak pouť, tak půst mohou mít různou délku trvání, půst se může vztahovat jen na některé

¹¹⁷ FÁREK, Martin - Indické tradice, zvané někdy hinduismus. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 62-63. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹¹⁸ FÁREK, Martin - Indické tradice, zvané někdy hinduismus. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 57-58. ISBN 978-80-7395-090-3.

potravin, nebo na některá denní jídla. Poutě většinou souvisí s opakováním nějakých slibů, s předsevzetími.¹¹⁹

Jak již bylo zmíněno, hinduismus je snad nejvíce rozmanité náboženské paradigma, přesto se dají rozpoznat určité zákonitosti a opakující se tendence. V hinduismu vydělujeme tři vzájemně se doplňující dvojice filozofických škol. Sánkhja pracuje s rovnováhou tří základních vlastností, jejichž pohyb je základem veškeré existence. Sebeuvědomělou božskou entitu nahrazuje množstvím duší božské podstaty. Tento směr bývá někdy považován za ateistický. Tato škola bývá doplňována jógou jako cesta očištění mysli. Analogií k atomistické přírodní filozofii je systém vaišéšika. Řeší spíše podstatu světa a k náboženství se vztahuje jen volně, doplňuje ji směr njája. Nejmladším hinduistickým filosofickým směrem je védánta, tento směr v současné době převažuje všechny ostatní, do popředí staví meditaci, jako způsob očištění duše od špatných činů v minulých životech a možnost dosažení splnutí s brahmou, nejvyšším duchem, který však nemá vlastnosti ani osobnost, a proto je tento směr někdy vykládán jako monistický. Směr védánta je doplňován okrajovou školou mímánša, která staví na nesporné autoritě véd. Víra v reinkarnaci, a podmínky vysvobození nesmrtelné duše je pro naprostou většinu směrů a škol společná.¹²⁰

Hinduisté mají ve velké úctě učitele - guru, jejich role není je předávání informací, ale především zprostředkovávání poznání o smyslu života a o Bohu. Důležitou součástí procesu učení je učitelovo požehnání. Mnozí indiští guru jsou dnes velmi populární a uznávaní i na západě. Do Indie dnes jezdí mnoho poutníků z celého světa ve snaze nalézt inspiraci pro vlastní duchovní prožitek a rozvoj. Jednou z příčin může být štěstí a pokora místních obyvatel, kteří jsou dle

¹¹⁹ FÁREK, Martin - Indické tradice, zvané někdy hinduismus. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 59-60. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹²⁰ MARKOVÁ, Dagmar - KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. Hinduismus. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 121-123. ISBN 80-246-0832-4.

západních měřítek velmi chudí a mají prostý život.¹²¹ V Čechách jsou registrovány minimálně tři náboženské společnosti vycházející z hinduistické tradice.¹²² Při sčítání lidu v roce 2011 se k Hinduismu přihlásilo 1100 obyvatel ČR,¹²³ dá se předpokládat, že skutečné číslo bude o něco vyšší.

1.3.5 *Budhismus*

Odborné názory se rozcházejí v tom jak buddhismus klasifikovat. Je to náboženství nebo není? Většina přístupů připouští, že se týká vztahu člověka k transcenci, ačkoli v něm nehraje ústřední roli osobnost Boha stvořitele.¹²⁴ Pokud budeme buddhismus vnímat jako náboženství, je nutné doplnit, že je to náboženství neteistické. Nepopírá existenci božství jako ateismus, ale zároveň na ní ani nestaví, jako teistická náboženství.¹²⁵ Naopak připouští, že i Bohové mohou následovat učení Buddhy, který je tak učitelem nejen lidí, ale i Bohů.¹²⁶ Buddhismus obsahuje i svébytný filozofický diskurs.¹²⁷ Jiří Holba o buddhismu píše jako o komplexní filozoficko-náboženské tradici.¹²⁸ Charakterizaci buddhismu také ztěžuje výrazná historická proměna, bohatá vnitřní

¹²¹ Náboženství světa : hinduismus. *Ceskatelevize.cz* [online]. [citováno 13. srpna 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10077100525-nabozenstvi-sveta/205562230380001-hinduismus/>

¹²² Seznam církví a náboženských společností v Česku. *Wikipedia.com* [online]. [citováno 13. srpna 2015]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_c%C3%ADrkv%C3%AD_a_n%C3%A1bo%C5%BEensk%C3%BDch_spole%C4%8Dnost%C3%AD_v_%C4%8Cesku

¹²³ Základní výsledky - ČR. *Český statistický úřad*. [online]. [citováno 13. srpna 2015]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/>

¹²⁴ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 88. ISBN 978-80-7367-384-0.

¹²⁵ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka - LIŠČÁK, Vladimír - POSPÍŠILOVÁ, Dagmar. Indický buddhismus. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 186. ISBN 80-246-0832-4.

¹²⁶ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 88. ISBN 978-80-7367-384-0.

¹²⁷ LIŠČÁK, Vladimír. BUDDHISMUS VE V A JV ASII. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 218. ISBN 80-246-0832-4.

¹²⁸ HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 109. ISBN 978-80-7395-090-3.

diferenciace na jednotlivé školy a koexistence s dalšími lokálními náboženskými a kulturními paradigmaty.¹²⁹

Nepotvrzené odhady naznačují, že počty stoupenců se pohybují v řádech stovek milionů. Buddhismus je velmi rozšířen v Asii, v různých formách se s ním můžeme setkat od severozápadu Indie, po Japonsko, od jihovýchodu Ruska, přes Mongolsko po Srí Lanku, dále v některých odlehlejších částech Indie a na ostrově Bali v Indonésii.¹³⁰ V posledních desetiletích také mezi obyvateli západního světa.¹³¹

Buddhismus je velmi otevřené a nenásilné paradigma. Člověk se buddhistou nemůže narodit, ani mu nemůže být nijak vnucen, ale každý se buddhistou může stát, pokud se rozhodne začít usilovat o duchovní probuzení a nirvánu.¹³² Buddhistou se stává člověk, který se neoddává slepé víře, ale naopak usiluje o pochopení a porozumění dharmě - způsobu bytí dle Buddhova učení, který má vést k vysvobození od chtivosti, nenávisti a zaslepenosti a dosažení nepomíjivého štěstí, kdy už nebude muset nikdy více trpět, narodit se, nebo zemřít.¹³³ Buddhisté nehledají spásu ve smyslu dosažení nějakého vysněného štěstí či ráje, ale spíše jim jde o vysvobození se z neštěstí utrpení.¹³⁴

Stejně jako ostatní náboženství mají své proroky z řad skutečných historických postav, i na počátku buddhismu je reálný člověk - Siddhártha Gautama, který žil na přelomu 6. a 5. st. př. n. l.. Narodil se v oblasti východního podhůří Himalájí

¹²⁹ HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 112. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹³⁰ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 92. ISBN 978-80-7367-384-0.

¹³¹ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 88. ISBN 978-80-7367-384-0.

¹³² LIŠČÁK, Vladimír. BUDDHISMUS VE V A JV ASII. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 206 a 187. ISBN 80-246-0832-4.

¹³³ HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 109. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹³⁴ HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 112. ISBN 978-80-7395-090-3.

jako budoucí následník trůnu. Siddhártha vyrůstal v blahobytu obklopen přepychem, podle tradice ve věku 29 let opustil město a tehdy poprvé se setkal s utrpením. Nejprve potkal starce, pak těžce nemocného a pak ubožáka. Tehdy pochopil, že celý život člověka je provázen strastí. Jeho budoucí učení vychází ze setkání s asketickým svatým mužem, které mu naznačilo cestu k překonání strasti. Asketa Siddhárthu poučil o pomíjivosti všech věcí, jejich zbytečnosti a významu osamělé meditace. Těmto konfrontacím, které dále určovali Siddhártovo nazírání na svět se v buddhistické tradici říká čtvero setkání. Siddhárta následně opustil svůj domov a rodinu a stal se osamělým poutníkem, začal hledat osvícení. Při svém putování se setkával s různými duchovními, ale žádné jejich učení jej nepřesvědčilo. Dle legendy tedy usedl pod fíkovník a v dlouhé meditaci došel velkého probuzení, stal se Buddhou a uzřel čtyři vznešené pravdy o strasti:¹³⁵

1. Pravda o strasti tvrdí, že veškeré bytí je strastné a neuspokojivé.
2. Pravda o vzniku utrpení pokládá za příčinu žádostivost po smyslových rozkoších, bytí a zániku.
3. Pravda o zániku utrpení hlásá, že strasti lze učinit konec naprostým odstraněním žádostivosti.
4. Pravda o existenci cesty vedoucí k zániku utrpení nabízí jako prostředek osmidílnou stezku:
 1. správný názor;
 2. správné myšlení;
 3. správná řeč;
 4. správné jednání;

¹³⁵ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka - LIŠČÁK, Vladimír - POSPÍŠILOVÁ, Dagmar. Indický buddhismus. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 191-192. ISBN 80-246-0832-4.

5. správný způsob života;
6. správné snažení;
7. správné uvědomění;
8. správné soustředění.¹³⁶

Tyto pravdy v podstatě vyjadřují, že strast vzniká, zaniká a je možné ji překonat. Po zbytek života Buddha putoval po severní Indii a šířil své učení, které se vztahuje výlučně k člověku a k tomu co ho bezprostředně obklopuje.¹³⁷ Podstata jeho učení spočívá v přímém prozření charakteru okolního světa, jako proměnlivého, vnitřně prázdného a tedy neschopného poskytnout konečné uspokojení. Toto poznání není možné zprostředkovat skrze žádné shromažďování znalostí, ale pouze prostřednictvím hlubokých meditací a prožívání bdělé všímavosti.¹³⁸ Meditační praxe musí být vytrvalá a člověk by v meditaci měl usilovat o to, aby se netýkala předmětů ani náboženských a filozofických témat, měl by se soustředit na pozorné sledování svého dechu a zaznamenávat veškerá případná narušení a vytržení z koncentrace, takto by měl meditující dosáhnout takového zklidnění mysli, kdy se u něho rozvine ostrá všímavost. Toto prozření pak vede k přijetí skutečnosti, že vše na světě je nestálé, k uzření věcí v jejich skutečné pomíjivé podstatě a schopnosti zaznamenávat je bez klamu. Člověk tak dojde poznání, že neexistuje žádná neměnná, stálá šťastná duše, či Já. Je probuzen k plné realitě, což vede k zániku nevědomosti a strasti a k dosažení nirvány.¹³⁹ Buddhisté věří, že na této cestě vyvázání se z koloběhu strastí Buddha a ostatní buddhové, tj. probuzení, kteří

¹³⁶ *Lexikon východní moudrosti: buddhismus, hinduismus, taoismus, zen.* Přeložil Jan FILIPSKÝ. Olomouc : Votobia, 1996. str. 95 - 96. ISBN 80-7198-168-0.

¹³⁷ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky.* Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 94. ISBN 978-80-7367-384-0.

¹³⁸ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky.* Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 93. ISBN 978-80-7367-384-0.

¹³⁹ HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy.* Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 117. ISBN 978-80-7395-090-3.

žili před Buddhou či přijdou po něm, pomáhají.¹⁴⁰ Dalšími pomocníky následovníků jsou tzv. bódhistavy. Jsou to bytosti, které stojí na prahu vysvobození, ale v koloběhu utrpení zůstávají, aby mohly pomáhat druhým.¹⁴¹

Také v buddhismu je možné provádět rituály, oddávat se víře a věnovat se modlitbám a dalším praktikám, které známe z ostatních náboženských paradigmat, pro dosažení nirvány nejsou na překážku, nejsou však ani podstatné. Nirvána je v podstatě procesem, kdy zaslepenost, chamtivost a nenávist zanikají.¹⁴²

V Buddhově učení platí jednota myšlenky, slova a skutku, což v praxi znamená, že i myšlenka je činem. Aby se člověk mohl vysvobodit ze sansáry, věčného strastného koloběhu znovuzrozdání, nestačí tedy korigovat pouze své jednání, ale především své myšlení, vnímání skutečnosti a hodnotový žebříček.¹⁴³ Čtivost, nenávist a zaslepenost poutají bytosti ve strastném kruhu a brání dosažení nirvány.¹⁴⁴ Aby se člověk z koloběhu vysvobodil, musí tyto vlastnosti zcela opustit, vykořenit. Je to jediná věc, o kterou má smysl usilovat, protože pouze tak je možné dosáhnout nepomíjivého štěstí, kdy se člověk po skonu svého smrtelného těla znovu nezrodí a nebude muset již nikdy se znovu zrodit a trpět.¹⁴⁵ Buddhovo učení obsahuje tzv. Střední cestu, kterou již před ním prošli další Buddhové. Siddhárta ji nazřel, kráčel po ní a následně ji učil ostatní.

¹⁴⁰ HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogu*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 113. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹⁴¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka - LIŠČÁK, Vladimír - POSPÍŠILOVÁ, Dagmar. Indický buddhismus. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 187. ISBN 80-246-0832-4.

¹⁴² HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogu*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 112 a 119. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹⁴³ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka - LIŠČÁK, Vladimír - POSPÍŠILOVÁ, Dagmar. Indický buddhismus. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 198. ISBN 80-246-0832-4.

¹⁴⁴ HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogu*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 113. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹⁴⁵ HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogu*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 109. ISBN 978-80-7395-090-3.

Střední cesta znamená, že k dosažení prozření je třeba se vyhýbat extrémům a krajnostem. Askeze nesmí být přehnaná ani krutá, popírání existence kauzality, nihilismus, to vše a další vyhocené interpretace je v rozporu s dosažením osvícení. Kráčí-li po Střední cestě, zbavuje se existenční úzkosti a negativních prožitků a místo toho je nahrazují prožitky kladné.¹⁴⁶

Buddhisté na své cestě k osvícení dodržují Páterské mravní zásady:

- neublížovat cizím bytostem
- nebrat co není dáno
- nezneužívat řeči
- nezneužívat smyslů
- neužívat opojných prostředků

Tyto zásady mají ještě o něco přísnější formu pro buddhistické mnichy a mnišky. Například se nesmějí účastnit obchodování, nesmějí být prostředníkem pro předání informací, musejí být usebraní v řeči, musejí dodržovat celibát apod. Ženské mnišky mají navíc přikázanou podřízenost a poslušnost řádům mužským.¹⁴⁷ Kromě dodržování střední cesty, by se buddhisté měli snažit o metodické rozvíjení soucítění se všemi živými bytostmi a bezpodmínečné přátelské lásky.¹⁴⁸ Buddhistická praktická etika tedy obsahuje dobročinnost a pomoc potřebným, a to ne pouze blízkým a přátelům, ale každému včetně zvířat i hmyzu. Nejcennějším a nejdůležitějším projevem dobrotivosti k druhým je šíření buddhistického učení, které však nemůže být nekriticky přijímáno, ale dle samotného Buddhy by mělo být podrobeno vlastní reflexi a zhodnocení. Právě

¹⁴⁶ HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 119. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹⁴⁷ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka - LIŠČÁK, Vladimír - POSPÍŠILOVÁ, Dagmar. Indický buddhismus. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 210. ISBN 80-246-0832-4.

¹⁴⁸ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 93-94. ISBN 978-80-7367-384-0.

vlastní zkušenost a prožitek je pro cestu osvětlení zásadní.¹⁴⁹ Navzdory tomu, že snaha šířit Buddhovo učení je považována za žádoucí a správnou, nepřistupuje náboženská obec negativně k žádným jiným společenstvím, buddhisté pouze věří, že bez nahlédnutí na čtyři vznešené pravdy není možné dosáhnout nirvány, nicméně na tento fakt nenaléhají a bylo by v rozporu s buddhistickým učením jej komukoli vnucovat.¹⁵⁰ Dobro a zlo nepředstavují v buddhismu obsah normativní morálky, spíše než o zlu mluví buddhistická morálka o nevědomosti, která je příčinou strasti a na opačném pólu o procitnutí z nevědomosti, kterým utrpení končí.¹⁵¹

Jak již bylo řečeno, buddhismus je vnitřně velmi diferenciovaný, většinou podle jednotlivých škol. Místně můžeme definovat tři převládající většinové tradice a to:

1. Théravádu neboli jižní buddhismus, který je rozšířen na Srí Lance, v Kambodži, Laosu, Vietnamu a Thajsku, kde je státním náboženstvím
2. Mahájána neboli východní buddhismus, který je v současnosti rozšířen převážně v Číně a Jižní Koreji, ale setkali bychom se s ním také v Japonsku a Vietnamu.
3. Vadžrajána jinak též tantrický buddhismus, který se vyskytuje především v severnějších oblastech Asie, než dvě tradice předešlé, a to zejména v Tibetu a Mongolsku.¹⁵²

¹⁴⁹ FÁREK, Martin. *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 145-146. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹⁵⁰ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka - LIŠČÁK, Vladimír - POSPÍŠILOVÁ, Dagmar. Indický buddhismus. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 206. ISBN 80-246-0832-4.

¹⁵¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka - LIŠČÁK, Vladimír - POSPÍŠILOVÁ, Dagmar. Indický buddhismus. In *Blanka. Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 187. ISBN 80-246-0832-4.

¹⁵² LIŠČÁK, Vladimír. BUDDHISMUS VE V A JV ASII. In *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. str. 218. ISBN 80-246-0832-4.

Théraváda znamená vědění starých, je to konzervativní tradice, která důsledně dbá na to, aby se vyvarovala metafyzickým spekulacím, naopak je pro ni typické kladení dosažitelných a střízlivých ortopraktických cílů. Klade velký důraz na meditace a naopak se vyvarovává rituálů.¹⁵³ Mahájána je odvětví buddhismu, pro které je typické ovlivnění konfucianismem, taoismem a šintoismem, je tedy dál vnitřně bohatě rozrůzněno.¹⁵⁴ Severní buddhistická tradice je velmi blízká té mahájánové. Tato navíc obsahuje tantrickou praxi, což jsou pomocné metody, které mají mít silný účinek a vést k rychlejšímu probuzení.¹⁵⁵

Moderní dějiny buddhismu jsou vnímány především skrz politický konflikt, kdy Čína v roce 1959 obsadila území Tibetu a 14. dalajlama uprchl do Indie. Některé odhady uvádějí, že v oblastech, kde se tradičně udržovala židovská nebo křesťanská tradice je dnes buddhismus nejrychleji rostoucí náboženství. Mnoho lidí dnes čte buddhistickou literaturu, nebo se snaží poučit a aplikovat některé metody z buddhistické praxe. Na západě se pomalu rozvíjí nová větev buddhismu, která čerpá ze zmiňovaných tradic předešlých a částečně se navrácí k původním pramenům Buddhova učení.¹⁵⁶

¹⁵³ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 90. ISBN 978-80-7367-384-0.

¹⁵⁴ HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 111. ISBN 978-80-7395-090-3.

¹⁵⁵ HOLBA, Jiří - Buddhismus: historie, nauky a praxe. In *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. str. 111. ISBN 978-80-7395-090-3.
ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 92. ISBN 978-80-7367-384-0.

¹⁵⁶ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. str. 92-93. ISBN 978-80-7367-384-0.

2 VÝZKUMNÁ SONDA KE ZJIŠTĚNÍ STUDENTSKÝCH POROZUMĚNÍ

2.1 Metodologická východiska práce

V následující části vycházím z cílů stanovených kurikulárními dokumenty a obsahů vymezených v teoretické části práce. Výzkumné šetření, které jsem prováděla u středoškolských studentů bude blíže popsáno a zdůvodněno.

2.2 Kvalitativní výzkumná sonda

„Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“¹⁵⁷

Na začátku kvalitativního výzkumu mohou být nějaké předpoklady, ale nejsou předem stanoveny hypotézy, ani není potřeba mít předem vybudované teorie na kterých by byl projekt závislý. Cílem výzkumu je totiž co nejvíce do hloubky a s ohledem na kontext přezkoumat nějaký jev a získat o něm co možná nejvíce informací. Metoda vyvozování je induktivní, tzn. že teprve po nasbírání dostatečného objemu dat začíná výzkumník hledat opakující se pravidelnosti a následně formulovat předběžné závěry, které jsou opět podrobeny porovnání s nasbíranými daty. Výstupem kvalitativního výzkumu by měla být nová teorie nebo hypotéza. Velkou nevýhodou kvalitativního výzkumu je fakt, že tyto nové hypotézy není možné interpretovat jako univerzálně platné, jsou relevantní pouze pro vzorek respondentů, kteří se účastnili výzkumu, a nejde je zobecnit.

158

¹⁵⁷ ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 17. ISBN 978-80-7367-313-0.

¹⁵⁸ ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 23-24. ISBN 978-80-7367-313-0.

Aby byl kvalitativní výzkum pravdivý, musí splňovat následující kritéria:

1. pravdivost - tím je myšleno, že „*nálezy reprezentují jevy, ke kterým odkazují*“¹⁵⁹
2. platnost - „*zjištěné nálezy jsou podepřeny důkazy*“¹⁶⁰
3. důvěryhodnost - někdy též kritérium potvrditelnosti a autenticity, zajistíme tak, že si položíme otázku jestli „*pozorování badatele odpovídá teorii, kterou vyvinul*.“¹⁶¹ Důvěryhodnost výzkumného šetření můžeme zvýšit členským ověřováním, auditem kolegů, reflexí kolegů, výběrem účastníků výzkumu, deníkem výzkumníka, interpretačními postupy a přímými citacemi.¹⁶²
4. přenositelnost - jinak též aplikovatelnost - odvíjí se od toho, „*jak je možné popsat typickou situaci a jak ji lze srovnat s jinými kontexty. Kdy a za jakých okolností mohou být závěry platné pro jiné skupiny lidí v jiných prostředích*.“¹⁶³
5. spolehlivost - toto kritérium se u badatelů značně liší, Švaříček uvádí tři různá pojetí: 1. podle Kirka a Millera jde o nezávislost závěru na nahodilých podmínkách. 2. podle Steinkeové je zásadní koherence vytvořené teorie a zpracování všech rozporů v datech a interpretacích 3. podle Rubina a Rubinové by mělo být nahrazeno kritériem správnosti a pečlivosti, dle kterých by badatel „*nikdy neměl používat strategii 'domýšlení si' či 'doplňování si' dat. Výzkumník by měl pracovat jen s těmi*

¹⁵⁹ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 31. ISBN 978-80-7367-313-0.

¹⁶⁰ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 31. ISBN 978-80-7367-313-0.

¹⁶¹ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 32. ISBN 978-80-7367-313-0.

¹⁶² ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 33. ISBN 978-80-7367-313-0.

¹⁶³ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 36. ISBN 978-80-7367-313-0.

informacemi, které získal, a neměl by vkládat do úst účastníků výzkumu svoje myšlenky.“¹⁶⁴

Existuje několik metod sběru dat pro kvalitativní výzkum.

- Zúčastněné pozorování
- Hlubkový rozhovor
- Ohnisková skupina a skupinový rozhovor
- Pořizování videozáznamu
- Analýza dokumentů

Všechny tyto metody jsou flexibilní, založené na jisté otevřenosti v otázkách i pozorování, díky čemuž umožňují získat kulturně specifická a kontextově bohatá data. Při výběru kvalitativní metody je třeba brát ohled také na vztah badatele a respondenta, na to, od koho budeme data sbírat, a na své vlastní možnosti. Metodu sběru dat stanovujeme až po stanovení cílů a definování výzkumných otázek.¹⁶⁵

2.3 Definice problému a hlavní otázky

Šlo mi o to zjistit s jakými studentskými porozuměními musí učitel počítat při výuce daného tématu, jaký by o téma měli žáci zájem a jak je pro ně snadné nebo naopak komplikované o něm mluvit. V rámci výzkumu jsem hledala podněty ke čtyřem tematickým religionistickým oblastem.

V první řadě mě zajímalo, jaké zážitky a zkušenosti žáci mají. Jak o nich přemýšlejí, jak velký význam pro ně mají, nebo jestli je opomíjejí. A dále jak tyto zážitky mohou ovlivňovat jejich nazírání na lidi s jiným náboženským smýšlením, než mají sami. .

¹⁶⁴ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 40. ISBN 978-80-7367-313-0.

¹⁶⁵ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 142. ISBN 978-80-7367-313-0.

Dále mě zajímalo, jaká náboženství respondenti znají, jak hluboké a konkrétní je jejich porozumění o jednotlivých paradigmatech a z čeho toto porozumění vychází.

S ohledem na záměr naplánování výuky mě velmi zajímalo, jak hodnotí účastníci výzkumu dosavadní školní výuku religionistických témat, jestli jim přijde dostatečná, zbytečná, nebo naopak jestli by nic neměnili.

Nakonec s ohledem na výstupy RVP G mě zajímaly postoje žáků vůči lidem s minoritním náboženským smýšlením, na kolik si své postoje uvědomují a co se na nich podílí.

2.4 Výběr respondentů

Vycházela jsem z předpokladu, že respondenti do určité míry náboženství nějak vnímají, ale že jejich představy nebudou příliš utříděné ani uvědomělé a že pro ně nebude snadné o něm mluvit, protože si budou vědomi toho, že zaujetí jakéhokoli postoje v náboženských otázkách může vést ke stereotypizaci, a tedy budou mít spíše sklony si své myšlenky nechávat pro sebe.

Respondenty jsem se snažila vybírat s ohledem na složení běžné středoškolské třídy, chlapce i dívky ve věku 16 - 19 let, z různých sociokulturních prostředí s odlišným rodinným zázemím. Bohužel bylo nad mé možnosti zajistit respondenty z řad stoupenců každého náboženství, ale i tak se domnívám, že těchto pět účastníků, poskytuje zajímavý a přínosný vhled do nastíněné problematiky, který je dostatečně podnětný.

Skupiny si volili respondenti sami s ohledem na vlastní komfort a pocit bezpečí. Všem byla nabídnuta možnost vést rozhovor pouze se mnou, ale zdráhali se mluvit o tématu sami a dali přednost rozhovoru společně se svými vrstevníky a spolužáky, kdy se cítili uvolněnější a otevřenější. Pocit pohodlí a jistoty respondentů byl při rozhovorech zvlášť důležitý se zřetelem k tomu, jak probíhá běžná výuka, kdy žák také není s učitelem sám, ale je ve společnosti dalších spolužáků. Respondenti se mohli v rámci své skupiny doplňovat a podporovat či vyvracet odpovědi ostatních členů.

Prováděla jsem řízené hloubkové rozhovory se dvěma skupinami respondentů, v prvním případě se třemi respondenty:

- 1. respondent:
 - o žena, 16 let (2. ročník SŠ)
 - o sociálně slabší rodina
 - o oba rodiče mají maturitu
- 2. respondent:
 - o muž, 19 let (nedokončil SŠ)
 - o matka vyučená, otec s rodinou nežil
 - o sociálně slabší rodina
- 3. respondent:
 - o žena, 19 let (3. ročník SŠ)
 - o rodina je dobře finančně zajištěná
 - o otec má vysokoškolské vzdělání, matka maturitu

druhá skupina se skládala ze dvou respondentů:

- 4. respondent:
 - o muž, 17 let (2. ročník SŠ)
 - o finančně dobře situovaná rodina
 - o oba rodiče mají maturitu
- 5. respondent:
 - o muž, 16 let (2. ročník SŠ)
 - o rodina je dobře finančně zajištěná
 - o široké rodinné zázemí
 - o české a chorvatské občanství
 - o oba rodiče vysokoškolsky vzdělání

2.5 Polostrukturovaný hloubkový rozhovor

Hloubkový rozhovor je výzkumná metoda, která spočívá v interakci, kdy dotazovaný odpovídá a reaguje na badatelovi otázky nebo pobídky. Cílem hlubokého rozhovoru je poskytnout tazateli vhled do mysli respondenta, aby si

mohl udělat představu o respondentových znalostech a zkušenostech, vzpomínkách a očekáváních a o jeho hodnocení těchto prožitků.

Tato metoda patří k nejvyužívanějším pro sběr dat při kvalitativním výzkumu. Může být realizována pomocí předem stanovené struktury - polostrukturovaný rozhovor, nebo může být realizován zcela otevřeně jako rozhovor nestrukturovaný, kdy je stanovena třeba jen počáteční otázka od které se má další vývoj teprve rozvinout. U obou typů je možné pokládat další zpřesňující otázky, doptávat se nebo odpovědi ověřovat znovupoložením téže jen jinak formulované otázky. Tato metoda umožňuje badateli flexibilně reagovat na respondenta a vytěžit tak z interakce maximum podnětů.¹⁶⁶

Silnou stránkou je přirozenost a autenticita reakcí dotazovaného, součástí mohou být i neverbální projevy. Úskalí metody spočívá pro badatele v časové náročnosti. Nejen pro dotazovaného může být problémem rozpačitost situace, kdy se baví osobně s badatelem, místo prostřednictvím formulářů či dotazníků, o tématech, která pro něj mohou být osobní či choulostivá. Badatel má vzhledem ke své úloze nad respondentem určitou převahu, jejich role v rámci rozhovoru není rovnocenná. O to důležitější je nejen teoretická příprava badatele, ale i osobnostní předpoklady jako empatie, komunikativnost, ohleduplnost.¹⁶⁷

Posloupnost rozhovoru by se měla skládat z otázek úvodních, hlavních a navazujících. Zatímco úvodní otázky mají téma především otevřít, přimět respondenta k hovoru a navodit otevřenou atmosféru, podstata rozhovoru spočívá v otázkách hlavních, které se zaměřují na stanovená výzkumná témata. Tyto otázky musí být formulovány s ohledem na schopnosti dotazovaného jim porozumět. Hlavní otázky by neměly být návodné, ale naopak maximálně otevřené, aby dotazujícímu nic nepodsouvaly, ale nechaly zcela na něm, jak se k tématu postaví. Hlavní otázky mohou být doplněny otázkami navazujícími. Ty

¹⁶⁶ ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 159-160. ISBN 978-80-7367-313-0.

¹⁶⁷ ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 160-161. ISBN 978-80-7367-313-0.

by měly především reagovat na odpovědi respondenta a vytvořit mu další prostor pro rozpovídání se o problematice a odhalit jeho specifické myšlenky.¹⁶⁸

S ohledem na četnost stanovených výzkumných témat, jsem nechtěla, aby se ohnisko pozornosti přeneslo k tématům dalším nebo jiným. Dala jsem tedy přednost předem stanovené struktuře, kterou je možné dále rozvíjet tak, aby nedošlo k rozmělnění obsahu šetření.

Při shánění respondentů a domlouvání se s nimi, jsem se rozhodla vést rozhovory v rámci skupiny, aby se vzhledem k citlivosti tématu cítili pohodlněji a jistěji. Přínos tohoto řešení spatřuji také v tom, že respondenti mohli reagovat na sebe navzájem, což lépe odpovídá situaci ve výuce.

2.6 Metoda sběru dat a průběh dotazování

První rozhovor trval necelou hodinu a půl, druhý rozhovor byl kratší, trval zhruba hodinu. Oba rozhovory probíhaly bez přestávek a nebyli přítomni další posluchači. Se všemi respondenty jsem byla na rozhovorech domluvená několik dní předem, byli důkladně seznámeni s účelem a tématem rozhovoru, ale neměli k dispozici osnovu otázek.

2.7 Schéma otázek a témat pro polostrukturovaný rozhovor

1. sledovaným tématem jsou zkušenosti žáků s projevy náboženství v každodenním životě. Základní otázka tedy zní:

- S jakými projevy náboženství se v životě běžně setkáváte?

Otázka v první řadě sleduje, jakým náboženským vlivům byli žáci doposavad vystaveni. A jejich vlastní náboženské přesvědčení. Jelikož se dá jen těžko předpokládat, že by žádné zkušenosti s náboženstvím neměli, otázka také sleduje, nakolik si náboženských projevů všímají, jak na ně reagují a jaký jim přiřkládají význam. Otázka může být dále rozvíjena a podporována podotázkami:

¹⁶⁸ ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 163-168. ISBN 978-80-7367-313-0.

- Máte ve svém blízkém okolí nějakého praktikujícího věřícího?
- Jak se jeho víra projevuje?
- Co může víra člověku přinést? Čím ho obohacuje?

Pokud by se naskytla vhodná příležitost, je možné již zde začít pátrat po postojích respondentů. Například otázkami:

- Dokážeš si představit, že by ses tak také choval?
- Co si o takovém chování/jednání/oblékání myslíš?
- Jak se ti takové způsoby líbí?
- Jaký je vliv víry na lidský život a na společnost?

2. Dalším sledovaným tématem jsou zkušenosti účastníků šetření s různými náboženskými paradigmaty a jejich hodnocení těchto zkušeností a postoj k jednotlivým paradigmatům. Protože se pestrost zkušeností a znalostí může velmi lišit, úvodní otázka je velmi jednoduchá a dále je rozvíjena podle odpovědí.

- Jaké znáš náboženské směry?

Většina středoškoláků dokáže vyjmenovat pět hlavních, ale je otázka, co si pod pojmy dokážou představit a jak o nich smýšlejí. Rozšiřující otázky dle odpovědí mohou být:

- Setkáváš s některými z vyjmenovaných náboženských směrů?
- Jaké znáš projevy víry stoupenců jednotlivých náboženských směrů?
- Kladl jste si někdy otázky které náboženství je lepší?
- Jak vnímáš rozdíl mezi pojmy víra a náboženství?
- Chtěl by ses s nimi setkávat, nebo ti naopak vadí?

3. sledovaným tématem je vztah žáků k religionistickým tématům. Připadají si, že jsou dost informovaní, nebo by naopak uvítali prostor více se ve škole tématem zabývat. Chtěli by mít informací více? A uvědomují si vůbec, odkud pochází jejich dosavadní poznání? Základní otázka tedy zní:

- Myslíte si, že výuka o náboženstvích do škol patří?

Otázku je možné dále podpořit a rozvinout tázáním po jejich dosavadním vzdělávání.

- Probírali jste toto téma ve škole?
- Kde se o tomto tématu můžete něco dovědět?
- Chtěli byste, aby bylo religionistice ve škole věnováno více prostoru?

4. posledním sledovaným problémem byly postoje žáků vůči lidem s odlišným náboženským cítěním a dovednost se kriticky zamýšlet nad společenskými postoji vůči odlišnostem. Základní otázka tedy opět mířila na vlastní zkušenosti respondentů:

- Setkal jste se někdy s posměšky vůči lidem, kteří se otevřeně hlásí k nějaké církvi?

A návodně byla pak dále podporována otázkami na vlastní chování a vnímání.

- Považoval jste to za projev nesnášenlivost?
- Přijde Vám náboženství, nebo nějaký jiný projev víry směšné?
- Proč někdo věří a někdo ne?
- V čem spatřuješ smysl náboženství?

2.8 Představení výsledků šetření

Podrobný přepis rozhovorů v příloze.

2.8.1 Zkušenosti z běžného života

Prvním dotazovaným tématem byly vlastní zkušenosti respondentů s projevy náboženského přesvědčení v běžném životě. Otázky:

- S jakými projevy náboženství se v životě běžně setkáváte?
 - Máte ve svém blízkém okolí nějakého praktikujícího věřícího?
 - Jak se jeho víra projevuje?
 - Co může víra člověku přinést? Čím ho obohacuje?

R3: „Z rodiny - moje prateta je nábožensky založená, chodí do kostela, v podstatě celá naše rodina je zaměřena na křesťanství, ale nedávají to tolik najevo. Ve víře mě nevychovali, nechávali to na mně.“

R1: „U nás je nábožensky založená teta z Moravy, ale nijak mě neovlivňovala... Já jsem křtěná jako evangelička, ale netýká se mě to. Já nic nevyznávám, takže co znám lidi, tak mě přijde, že taky ne.“

R5: „Já to mám doma tak, že mám mamku Češku a tátu mám z bývalé Jugoslávie a tam je pravoslavná církev a právě slavíme jak český svátky, například Vánoce, ale slavíme i tak pravoslavný, takže mám dvoje Vánoce, dvojí Nový rok a když jsme tam v té zemi, tak jako každý rok, to je snad jediný kdy chodím do kostela, tak tam jezdíme, projdeme se, pokřizujeme se a jedeme zpátky domů. Velikonoce taky slavíme. Velikonoce i Vánoce slavíme spíš jako rodinnou tradici, nábožensky to moc neřešíme.“

Všichni z dotázaných se s náboženstvím již setkali a běžně setkávají, ačkoli sami vlastní prožitek víry nemají. Většina si je vědoma nějakého hlubšího významu náboženské víry u starších členů své rodiny.

2.8.2 Porozumění náboženským paradigmátům

Dále mě zajímalo, která náboženská paradigmata znají, dokážou vyjmenovat a co o nich vědí. Otázky:

- Znáš nějaké náboženské směry?
- Setkáváš s některými z vyjmenovaných náboženských směrů?
- Chtěl bys, nebo ti naopak vadí?

R2: „Jeden můj soused má rád metal, všechno oblečení má na černo, nosí Davidovu hvězdu nebo možná pentagram. Nosí černý plášť, poznám na něm, že je satanista z toho co má na sobě. Nezdraví, je takovej svůj, jeho chování je jiný.... Satanistu bych taky ne, já s tím mám blbý zkušenosti, třeba některý jsou hodní a jsou tam kvůli tomu, že se jim to líbí a takhle, ale...“

R3: „Ano, setkávám se s věřícími lidmi, na praxích se setkávám se staršími Židy, kteří v pátek drží šábés. Mnoho starších lidí v práci jsou křesťané, někteří se mi snaží vnutit Bibli. Nevěřím v sepsaná ustanovení. Chovají se jinak než nevěřící, někteří se mě snaží k víře přesvědčit.

R1: „Když z hnutí harikrišna chodí po ulicích a vybírají peníze na to, aby měli.. já nevím na co, tak ať si chodí, mě to nevadí, že jo... ale peníze jim nedám... Kamarádka má přítele, který je islamista, ale neobléká se jako, že by byl, ani se tak prostě nechová, prostě to nevyznává, jediný co, že nejí vepřový, že to pošpiňuje.“

R4 „Měl jsem spolužáka, který o sobě říkal, že je Žid, křesťan, satanista, Němec a tak.. všechno najednou... Nic mě k tomu (k hinduismu) nenapadne. Mám kamaráda z Indie, žije teď v Itálii, cestuje, ale nic o náboženství neříkal, takže... Ani nemám pocit, že by to na něm bylo nějak znát...“

R5: „Já mám například kamaráda, on je z Tunisu, tam jsou taky muslimové, já nevím jak, ale já když jsem ho viděl poprvé, tak jsem na něm poznal, jak už, jakoby myslím si, že tam to je hlavně nejvíc rozšířený v těch zemích, takže si myslím, že takhle, že jakoby podle barvy těla. Tím že byl z Tunisu, jsem předpokládal, že je muslim. Pro muslimky je typický, že chodí zahalený v různých stupních... Měl jsem kamaráda z Asie a oni to měli doma, takže hlavně ten Buddha je zmiňovanej jako takovej tlouštík v sedě.“

Všichni respondenti se setkali s lidmi různých vyznání a náboženských projevů. Tyto zkušenosti jsou pro ně velmi silným podnětem k vytváření názorů a zaujímání postojů ať už negativních či pozitivních, i k získávání často jediných poznatků o některém náboženském paradigmatu.

Zajímavý je také fakt, že respondenti z první skupiny, tedy 1, 2 a 3 často používají slovo islamista ve významu muslim a zjevně mezi nimi nevnímají rozdíl. Všichni navštěvují, nebo navštěvovali stejnou střední školu a jsou přátelé. 3. respondentka pak v jednu chvíli opravila respondenta 2, že nemyslí islamistu,

ale muslima, všichni 3 se na tom ve skupině shodli, načež o chvíli později, aniž by si to uvědomili, v rozhovoru slovo islamista používali dál.

Mluví pouze o vnějších projevech jednotlivých osob se kterými se setkali, někteří včetně stereotypů, ale není patrné do jaké míry vnímají význam a obsah víry stoupenců jednotlivých paradigmat. Z odpovědí nevyplývá, že by si uvědomovali abstraktní rovinu náboženského přesvědčení či zaujetí a reflektují pouze své dílčí zkušenosti.

2.8.3 Religionistika v rámci výuky

Třetím sledovaným tématem byla školní výuka religionistiky. Pátrala jsem po tom, jestli spatřují ve školní výuce religionistických témat smysl a jestli by o ně měli zájem. Otázky:

- Myslíte si, že výuka o náboženstvích do škol patří?
- Chtěli byste, aby bylo religionistice ve škole věnováno více prostoru?

R3: „O náboženství se zajímám, vycházím z odborné literatury, zajímám se o to, znám pár satanistů, znám pár křesťanů, teď jsem poznala i nějaké židy, znám i islamisty, mám kamarádku muslimku...“

R1: „Na střední škole jsme si o náboženství nic neříkali, něco nám říkali na základce, hlavně ty základní náboženství.“

R2: „Na střední škole jsme si o náboženství nic neříkali.“

R3: „Určitě to do občanské výchovy patří a řekla bych, že to patří i na základku, ne nějak do hloubky, ale ty základní pojmy a takhle“

R4: „Aspoň ty základy by tam (ve škole) měly být, jaká náboženství máme a jak se poznají, co vyznává kdo a tak.“

Všichni z dotazovaných připouštějí, že by téma mělo mít na školách větší prostor, než jak tomu v jejich případech doposavad bylo, protože by je jednak zajímalo a dále proto, že jej považují za důležité.

Až na třetí respondentku se nikdo nesnaží v oblasti sám dále vzdělávat a shánět si další potřebné informace. Na rozdíl od některých účastníků výzkumu tato dívka pochází z poměrně vzdělané rodiny a navíc se s lidmi, kteří se veřejně hlásí ke svému náboženskému přesvědčení, běžně setkává v práci pro neziskovou organizaci.

2.8.4 Tolerance a aktivní postoj proti stereotypům

Posledním sledovaným tématem byl postoj žáků vůči projevům netolerance. Ptala jsem se jich tedy na zážitky, kdy byl někdo kvůli náboženskému přesvědčení zesměšňován, či diskriminován. Otázky:

- Setkal jste se někdy s posměšky vůči lidem, kteří se otevřeně hlásí k nějaké církvi?
 - Přijde Vám náboženství, nebo nějaký jiný projev víry směšné?
 - V čem spatřuješ smysl náboženství?

R1: „na prohlídce synagog se smáli třeba tomu, že si nechávají udělat obřízky a takhle, jinak si myslím, že ne (na otázku, jestli se setkala s posměšky kvůli náboženství). Ale nevnímala jsem to jako projev nesnášenlivosti, bylo to pubertální a hloupé. Přijde mi směšný to, že třeba když má žena menstruaci, je považována za špinavou, přijde mi to zvláštní. Zvláštní mi přijde to s jídlem, slepice lítá po dvoře tak je taky špinavá, proč zrovna je špinavé jenom to prase, to samé kráva... Ještě mě napadlo u těch Židů tři týdny nebo měsíc nikdo nesmí vědět, jak se jmenuje, což mi přijde taky takový zvláštní.“

R2: „Anebo že ti Židi mají na hlavě tu kapličku, pro mě je to divný... S tím, že by na víře někomu připadalo něco směšné jsem se nesešel.“

R3: „Každý, kdo věří v nějakou víru, tak odsuzuje víru toho druhého, s tím jsem se přímo setkala, hlavně se to týká těch tří nejrozšířenějších u nás v Evropě, což je Islám, Křesťanství a Judaismus. Tyhle tři základní církve se prostě nesnáší a nemusí a člověka popuzují k tomu, aby neměl rád tamty dvě. Je to zbytečný koloběh, který zbytečně vyvolává válku.“

R4: „Já mám spíš pocit, že společnost diskriminuje na základě toho, odkud jsou.“

Většina respondentů, si je vědoma toho, že stereotypizace, diskriminace a znevažování druhých osob není správné a v podstatě odmítají takové chování jako špatné, někteří se ale při tom sami takového jednání dopouštějí a neuvědomují si jeho závažnost. Tolerance respondentů k odlišnostem je tedy velmi různá a u některých zcela nedostatečná.

Explicitní je odpověď první respondentky, která náboženské projevy hodnotí pouze ze své vnější perspektivy a neuvažuje o důvodech, které věřící k dodržování zmiňovaných pravidel vedou a kterým nemusí rozumět. Zároveň ale bezprostředně hodnotí, přičemž vnímá pouze konkrétní vnější jevy, čistotu pojímá zcela materialisticky, a neuvědomuje si možnou symboliku ani abstraktní významy a přesahy dodržovaných zásad.

U respondentů 1 a 2 je zjevné naučené pravidlo, že odsuzovat je špatné, ale patrně tento princip nebyl interiorizován. U obou chybí snaha pochopit jinakost, či ji připustit a respektovat.

2.8.5 Zdroje informací

Vzhledem k rozličné informovanosti jednotlivých respondentů a některým chybným znalostem (islamisté) a postojům, mě zajímalo, jaký je zdroj jejich informací. První skupiny (respondenti 1-3) jsem se tedy zeptala, kde získávají informace o náboženstvích a stoupencích víry?

R1: „S náboženstvím se setkávám v médiích v televizi a hlavně na internetu. Mám strach z muslimů, znásilňují a zabíjej, bojím se islamizace společnosti... Islám je nejhorší, protože vyvražďují a tak, snaží se všechno dobýt.“

R2: „V médiích se setkávám hlavně s Islámem, to jsou magoři, co uctívají Aláha a zabíjejí lidi... K tomu islámistu, mám za, že bych ho nepřijmul mezi sebe, kdyby k nám přišel do třídy. Když šesti letá holčička řekne, že její sen bude bojovat za islám, to do nich nutěj, tak toho bych sem jako nepustil... Islám uctívá Aláha a

vraždí nevinný lidi.. Islám chce dobýt svět, jde si za svým, bude vyvolávat válku, aby svět byl jejich..“

R3: „Média ukazují jenom to špatné, jenom tu špatnou stránku odnože náboženství, neukazují celek.“

S druhou skupinou jsme se ke zdroji informací dostali přirozeně od první otázky na náboženské projevy v běžném životě.

R4: „Spíš v médiích“ Odpověď na otázku, jestli se v běžném životě setkává s nějakými projevy náboženství. „Trošku víc jsem se toho dověděl na internetu, než bych se snažil si něco sám najít, spíše jsem se tam setkával s lidmi, kteří to vyznávají, náboženství, jenom říkali, jak věří a tak. “

R5: „Projevy náboženství vídám v médiích, příliš to ale neregistruju, moc mě to nezajímá... Mám pocit, že Česko je hodně nesnášenlivý vůči muslimům, kvůli těm jako útokům, neříkám, že každý z nich to dělá, ale prostě kvůli tomuhle.“

Z vyjádření respondentů je patrné, že akceptace mediálních informací je výrazně odlišná. Respondenti 1 a 2 mediálnímu rámci velmi věří, nijak jej nehodnotí a nechají ho, aby značně utvářel jejich postoje. Oba si do značné míry vybavují, co se v médiích dověděli, je zřejmé, že těmto zprostředkovaným zážitkům přikládají velkou váhu. 3. respondentka se naopak proti mediálním sdělením ohrazuje, je schopná se nad ním kriticky zamyslet, místo aby jej přijala, a uvědomuje si jeho neúplnost. Pro 4. respondenta je hlavním zdrojem internet, kde musí informace alespoň do určité míry vyhledávat, není patrný jednostranně vymezený nereflektovaný postoj. Nakonec respondent 5 mediální sdělení v podstatě odmítá, přiznává, že o něj v podstatě nestojí, ale je schopen jej reflektovat a částečně hodnotit.

2.9 Závěr výzkumu

Úroveň znalostí, dovedností a postojů se u respondentů sice do značné míry lišila, nicméně ani jeden z nich by nesplňoval spolehlivě ani Standardy pro

Základní vzdělávání natož závazné cíle RVP G shrnuté v první kapitole této práce.

Naneštěstí obsahy většiny učebnic jsou velmi faktografické, zaměřují se na historické reálie a konkrétní projevy a znaky náboženství, ale nesnaží se zprostředkovat žákům porozumění abstraktním rysům náboženství, jako je osobní vztah věřícího k bohu, vliv víry na vnímání světa a orientaci v něm, představy o dobru a zlu, smysl života a mnohé další. Většina učebnic tedy postrádá přesah od konkrétního k abstraktnímu, který je u religionistických témat zásadní pro komplexní pochopení, bez kterého je jen stěží realizovatelný cíl, aby se žáci jinakosti neobávali, ale naopak ji respektovali, nebo dokonce (dle excelentní úrovně Standardů pro ZV) ji vnímali pozitivně jako možný zdroj obohacení.

Akcentovanou oblastí dle RVP G je oblast postojů a hodnot, která u některých respondentů neodpovídala etickým normám demokratické společnosti. Někteří respondenti měli v této oblasti hodnoty pouze naučené, ale nikoli interiorizované, nebo se dokonce ztotožňovali s nesnášenlivými a diskriminačními postoji.

Pro tyto situace by mohlo být klíčové zážitkové učení, protože jsou to právě vlastní zkušenosti a zážitky, které respondenty nejvýrazněji ovlivňují. Toto téma je vhodné propojit s výukou kritického myšlení a mediální výchovou, aby byli studenti do budoucna schopni odolávat tlaku médií a vytvářet si vlastní názory v souladu s jejich vlastním žebříčkem hodnot a neupadali do rozporu, kdy jejich chování bude odlišné od jejich smýšlení, jako tomu bylo u některých respondentů.

Faktografické znalosti religionistiky jsou součástí závazných cílů RVP G na vyšší úrovni, než jakou prokázali respondenti, kteří rozumějí jen některým pojmům, nebo mají pouze kusé informace, které nedokážou dát do správných souvislostí ani je jakkoli dále použít. Alespoň tuto oblast částečně v některých učebnicích nalezneme a je tedy možné, je pro výuku v oblasti znalostí použít jako podporu.

Dále pro rozvíjení oblasti vědomostí by mohlo být přínosem, pokud by se znalosti jednotlivých studentů navzájem prolínaly a doplňovaly, jak tomu bylo u obou skupin respondentů.

3 NÁVRH VYUČOVÁNÍ

3.1 Cíle výuky

Cíle výuky jsem stanovila v souladu s kurikulárními dokumenty analyzovanými v první kapitole této práce.

Primárně usiluji o to, aby žáci nevnímali odlišné náboženské přesvědčení a jeho projevy jako něco závadného či špatného, čeho se mají důvod obávat. Naopak se snažím kultivovat jejich hodnoty a postoje tak, aby pro ně tolerance a ohleduplnost k náboženské jinakosti nebyla pouhým naučeným pravidlem, ale žitým principem. Tento postoj se snažím ještě podpořit přiblížením religionistické diverzity jako zdroje obohacení kultury a společnosti.

Také se zaměřuji na oblast dovedností, kde usiluji o to, aby žáci sami reflektovali vlastní religiozitu, byli schopni ji přijmout a aktivně kladli otázky a hledali odpovědi na to, co religiózního je zajímavé nebo čeho se obávají. Nezbytnou součástí těchto dovedností je schopnost kritického myšlení, kdy musejí být schopni rozeznat důvěryhodné objektivní informace od manipulace a polopravd.

Poslední neméně důležitý cíl se vztahuje k oblasti znalostí, které se v oblasti religionistiky nevztahují jen na faktografické údaje a historická fakta, ale především k pochopení vnitřních souvislostí a motivů uvnitř jednotlivých náboženských paradigmat. Mým cílem bylo navrhnout v souladu s RVP G takové činnosti, díky kterým žáci dojdou k porozumění aspektům víry v kontextu individuálního prožitku víry a vnějších znaků základních náboženských paradigmat.

3.2 Zohlednění výsledků šetření

S ohledem na výsledky šetření jsem se při tvorbě výukových plánů snažila zohlednit tyto aspekty:

- různá úroveň znalostí postojů a hodnot

- nesplňování cílů RVP G a Standardů pro ZV
 - neinteriorizované normy
 - postoje zatížené stereotypy
 - silný vliv vlastních zážitků a zkušeností na tvorbu postojů
 - rozmanitost znalostí
 - neúplné znalosti, bez vnímání souvislostí

Vzhledem k výraznému vlivu zážitků a zkušeností na formování postojů a hodnot, které jsou také hlavním cílem výuky, rozhodla jsem se použít v navrhovaných přípravách induktivní metodu výuky.

Dále jsem se snažila zohlednit potencionální riziko, že názory a hodnoty žáků budou zatíženy předsudky a stereotypy. Proto jsem pro úvodní část výuky zvolila fiktivní příklady, které se jednak dají libovolně variovat podle vzdělávacích potřeb jednotlivých třídních kolektivů a dále je u nich těžší (pokud vůbec možné) na ně automaticky uplatnit možné chybné soudy, a tak daleko lépe nutí žáky k opravdovému zamyšlení se od počátku a ztěžují jim možnost použití myšlenkových zkratk.

V dalším kroku by měli být žáci vedeni k uvědomování si vztahů a zákonitostí, které budou moci dále aplikovat uvnitř religionistické oblasti, k vytváření hodnot a k rozvíjení schopnosti o dané problematice přemýšlet. Nezbytnou součástí této fáze je reflexe každého žáka, co jeho vlastní názory ovlivňuje, čemu přikládá velkou váhu, co naopak opomíjí jako nepodstatné a která kritéria jsou pro něj v jeho hodnocení zásadní.

Teprve v posledním kroku by měli být žáci konfrontováni s reálnými problémy a dilematy, se kterými by se měli jednak nejprve do hloubky seznámit, a dále se na nich aplikací pokusit ověřit v předešlých částech výuky zjištěné zákonitosti a vztahy. Této části by mělo být věnováno nejvíce prostoru, měla by stavět na již existujícím zájmu o problematiku a dále žáky motivovat ke kladení dalších otázek a hledání odpovědí.

3.3 Úvodní výukový blok

3.3.1 Popis činnosti

Tato hodina by měla sloužit k tomu, aby učitel získal přehled o tom, jak se žáci k tématu staví, jestli je přemýšlení o abstraktních pojmech bude bavit a vnímají je se zaujetím, nebo je jim téma vzdálené, nemají chuť se jím zabývat a bude pro ně náročné se na téma soustředit. Žáci by měli být v první řadě motivováni a bez obav o to, jak o nich bude smýšlet vyučující nebo spolužáci, se podělit s kolektivem o dojmy a způsob smýšlení o religionistických tématech.

Žáci by měli pracovat ve skupinách, je na vyučujícím, zdali by skupiny určil direktivně, či by nechal na samotných žácích, ať si skupiny zvolí. V této fázi diverzita skupin není nijak důležitá. Domnívám se, že optimální počet žáků by byl 3 - 5.

Každá skupina by měla pracovat s jedním fiktivním náboženským paradigmatem, které dostanou popsané. Měli by mezi sebou rozvinout diskuzi a společně se nad ním zamyslet a následně jej stručně definovat. Společně ve skupinách by pak měli tvořit informační leták nebo plakát, pro ty, kteří se s vybraným náboženstvím ještě nesetkali. Leták bude obsahovat všechny zásadní informace, které by neznalý člověk při kontaktu se stoupencem daného náboženství potřeboval znát. Na druhou stranu by pak měli vypracovat jakousi příručku pro kontakt se stoupenci přiděleného náboženství.

Časový rozsah úvodního bloku by se měl v první řadě odvíjet od zájmu žáků, práci ve skupinách je možné rozdělit do dvou samostatných hodin, kdy na svoji práci navážou. Navíc by mohli v případě zájmu čas mezi jednotlivými vyučovacími hodinami využít k nalezení dalších informací, nebo třeba doprovodným obrázků. Pokud by některou skupinu práce bavila a chtěli by si ji žáci ještě zkomplikovat, nebo pokud by některá skupina byla rychle hotová, je možné zadání ještě specifikovat a ztížit zadáním konkrétní konfliktní situace, jejíž řešení by měli žáci vymyslet. Například by se mohlo jednat o nezáměrné

znesvěcování posvátných artefaktů nebo plánovaný svazek stoupenkyně víry s jinověrcem.

Tento výukový blok by měl končit zhodnocením aktivity samotnými žáky, předně s ohledem na to, jestli jim přišly úkoly snadné nebo náročné, zajímavé nebo nudné. Pokud by byl dostatek času, mohou jednotlivé skupiny své informační brožury prezentovat zbytku třídy, zodpovídat dotazy a diskutovat, ale vhodnější by bylo, touto aktivitou následnou hodinu začít.

3.3.2 Anotace fiktivních náboženství z popkultury

V současné době velmi populární knižní fantasy sága Píseň ledu a ohně od George R.R. Martina popisuje velmi propracovaný fiktivní svět včetně několika náboženských paradigmat. Fanoušci knih vypracovali a na internetu zveřejnili encyklopedii reálií z tohoto prostředí, včetně podrobných charakteristik pěti fiktivních náboženství. Jejich kopie uvádím v příloze. Zde stručnější anotace tří z nich.

Velký hřebec

Náboženství národa Dothracků je velmi propojeno s žitými tradicemi a zvyky. Dothrackové jsou silně pověřiví, ve svých rozhodnutích důsledně dbají na znamení. Věří, že po smrti, při řádném spálení se připojí ke svému bohu a ke svým předkům. Nedůstojné nakládání se zemřelým pak je v podstatě zabitím jeho duše, což často dělají svým nepřátelům. Dothrackové samotní uctívají Velkého hřebce, který je jedinou uctívanou božskou entitou, nicméně existenci dalších božstev nezpochybňují, pouze jiné bohy neuctívají. Toto náboženství není nijak institucionalizované, ani nemá nějaké církevní hodnostáře, určité formální postavení mají staré vdovy po zemřelých náčelnících, které praktikují rituály, věští a vykládají znamení a mohou poskytovat rady. Všechny žijí společně v posvátném městě, ve kterém se nesmí nosit zbraň ani být prolita krev. Dothrackové mají předsudky vůči krvavé magii a léčitelství. Životní styl Dothracků je velmi agresivní a výbojný, jedná se o národ hrdých a statečných válečníků, kteří většinu času kočují po otevřené krajině a drancují. Náboženství

Dothracků také obsahuje mýtus o vzniku a zániku světa. Zajímavé je, že Dothrackové zaměňují zobrazení cizího božstva s bohem samotným, domnívají se, že je možné cizí náboženství porazit zničením soch a ostatních zobrazení cizích bohů.¹⁶⁹

Víra v sedm

Toto náboženství bývá též nazýváno vírou v nové bohy, je velmi rozšířené a stále nabývá na síle. Do oblastí, kde bývala tradiční víra ve staré bohy dětí lesa, přišlo již před 6000 lety a původně se šířilo prostřednictvím náboženských válek s jinověrci a chytrou politikou, kdy navazovali spojení s mocnými rody. Navzdory tomu, že název napovídá, že půjde o paradigma, kde je celý panteon bohů, je to náboženství monoteistické. Počet sedm nevyjadřuje tedy počet bohů, ale spíše hlavní boží vlastnosti a podoby, které na sebe jediný Bůh bere - nabízí se paralela s křesťanskou trojjedností. Mnoho stoupenců tuto kontinuitu ale nechápe. Víra v sedm se skládá z těchto aspektů:

- „*Otec – zobrazovaný jako vousatý muž s váhami, reprezentuje spravedlnost*
- *Matka – představuje mateřství a péči a zajišťuje plodnost a milosrdenství*
- *Válečník – vždy zobrazovaný s mečem, představuje sílu a směřují k němu modlitby za odvahu a vítězství*
- *Panna – symbolizuje nevinnost, cudnost a lásku*
- *Stařena s lucernou – představuje moudrost*
- *Kovář s kladivem – představuje řemeslo a modlí se k němu každý, kdo má před sebou těžkou práci a potřebuje sílu*
- *Cizinec – reprezentuje smrt a neznámo a je tak aspektem, ke kterému se málokdy někdo modlí“*

Toto náboženství se obdobně jako křesťanství opírá o posvátný text - Sedmicípou hvězdu, sbírku svatých modliteb rozdělenou do sedmi částí dle každého aspektu víry. Součástí věrouky je také sedm nebí a sedm pekel, která po smrti člověka čekají. Součástí tohoto náboženství jsou propracované obřady, například křest dítěte, svatba, pasování na rytíře. Svatostánky mají podobu

¹⁶⁹ Velký hřebenec. [online]. edna.cz, 2016 [citováno 14. 7. 2016]. Dostupné z: <http://www.edna.cz/game-of-thrones/encyklopedie/velky-hrebec/?tagId=259>

chrámů a nazývají se septa. Typickým symbolem, který se často objevuje ve zdobení je sedmicípá hvězda. Toto náboženství je centralizované a má jasnou strukturu a hierarchii na jejímž vrcholu je nejvyšší septon se svojí radou, nazývanou Nejoddanější, pod ně dále patří septoni jednotlivých chrámů, které často zajišťují výchovu a vzdělávání mladých šlechticů. Součástí církve jsou také sesterské řády - Tiché sestry a bratrské řády - Žebrající bratři, Nuzní druzi, Váleční syni. V minulosti církev zajišťovala spravedlnost formou výsledků a soudů nad všemi včetně králů, nezříkala se násilí a měla ozbrojené řády. Tuto moc časem ztratila a opět získala zpět. I toto náboženství zavrhuje incest a vraždu člena rodiny, za hříšnou je považována homosexualita, neschvaluje plození nemanželských dětí a ukládá ctění zákonů pohostinnosti. Toto náboženství se nepovažuje za jediné správné, naopak připouští i existenci ostatních Bohů a náboženství, která vnímá spíše jako konkurenci. Vyznavače odlišných bohů nezavrhuje jako kacíře.¹⁷⁰

Pán světla

Toto náboženství je silně spjato s magií, jeho kněží a kněžky mají nadpřirozenou moc. Věrouka tohoto paradigmatu spočívá v dualistickém pojetí kdy R'hllor - Pán světla představuje dobro, protože poskytuje, teplo, světlo a život a jeho protiváhou je Velký Jiný, který zase představuje, temnotu, chlad a smrt. R'hllor a Velký Jiný spolu bojují o osud světa, který skončí, až se naplní proroctví, které spočívá v návratu bájněho spasitele Azora Ahaie s jeho ohnivým mečem Světlohošem. Dle proroctví Azor Ahai dokáže probudit kamenné draky a rozhodne o vítězství či zkáze lidstva. Toto náboženství obsahuje i mýtus o překonání dlouhé noci - zimy, která trvala celou jednu generaci, kdy bájně bytosti Bílí chodci se snažili podrobit si svět, ale Azor Ahai je porazil za cenu velké oběti, smrt své manželky Nissy Nissy, v jejímž srdci zakalil Světlohoše. Víra v Pána světla zcela odmítá ostatní náboženství jako kacířství, zakládá si na propracovaných obřadech, modlitbách, obětování, věštění a bezmezné

¹⁷⁰ *Víra v sedm.* [online]. edna.cz, 2016 [citováno 14. 7. 2016]. Dostupné z: <http://www.edna.cz/game-of-thrones/encyklopedie/vira-v-sedm/?tagId=259>

oddanosti svých stoupenců. Služebníky Pána světla jsou Rudé kněžky a Rudí kněží, kteří šíří náboženské učení a prosazují R'hllorovu vůli. Pánu světla jsou zasvěceny Rudé chrámy, ve kterých se tito kněží od dětství vzdělávají. Služebníci pána světla mohou být také otroci, prostitutky a válečníci. Víra stoupenců tohoto náboženství spočívá předně v nazírání na svět jako na peklo, z něhož je Pán světla vyvede. Součástí věrouky jsou náboženské texty, ale nemají větší váhu, než slova kněží. ¹⁷¹

3.3.3 Pokyny pro učitele

Rozdělte žáky do skupin po třech až pěti studentech. V této fázi by studenti neměli být nuceni ke spolupráci s někým, s kým se necítí dobře, s kým spolupracovat nechtějí.

Každá skupina dostane popis jednoho náboženství, je možné a vhodné, aby každé náboženství dostaly minimálně 2 skupiny pro budoucí možnost porovnání jejich práce. Podle čtenářské gramotnosti žáků je možné pracovat také pouze s anotacemi, které jsou stručnější.

Žáci by si teď měli společně přečíst text a následně o náboženství diskutovat. Podle toho, jak se práce skupin bude vyvíjet, může tato aktivita trvat různě dlouho. S dalšími pokyny je dobré chvíli vyčkat, aby se žáci začali sami soustředit a o tématu přemýšlet.

V dalším kroku budou žáci vypracovávat leták. Je tedy třeba dopředu počítat s materiálem, který k tomu budou potřebovat. Konkrétní zadání viz pokyny pro žáky.

Na tuto aktivitu navazuje druhá, kdy na opačnou stranu papíru žáci vypracovávají informační brožuru. Otázky k ní (viz pokyny pro žáky) je dobré přepsat na tabuli, aby je měli žáci neustále před očima, nebo jim je dát vytištěné.

¹⁷¹ Pán světla. [online]. edna.cz, 2016 [citováno 14. 7. 2016]. Dostupné z: <http://www.edna.cz/game-of-thrones/encyklopedie/pan-svetla/?tagId=259>

Nakonec by pak skupiny měly svoji práci prezentovat a navzájem porovnávat. Zvláště důležité je pozastavit se u porovnání prací těch skupin, které měly zadané stejné náboženství.

Tento výukový blok musí končit stručnou reflexí žáků. Je tedy dobré žákům položit některé z následujících otázek a nechat je se k nim vyjádřit. Otázky:

- Co bylo na zadaných úkolech nejtěžší?
- Měli byste zájem si přečíst popisy k náboženstvím, které měli ostatní skupiny?
- Co se vám na vašem náboženství líbilo?
- Které z náboženství vám přišlo nejlepší a proč?
- Postrádali jste nějaké informace nebo reálie?
- Chtěli byste něčím svůj přidělený text o náboženství doplnit?
- Dokázali byste sami vymyslet nějaké fiktivní náboženství?
 - Co by obsahovalo?
 - Jaké by bylo?

(Zvláště toto téma je velmi návodné a je možné na něm dobře vystavět další aktivity, pokud by žáci měli zájem, nebo by to učitel považoval za žádoucí.)

3.3.4 Pokyny pro žáky

Po rozdělení do skupin a obdržení textu o jednotlivých náboženstvích:

Důkladně si přečtěte text a zamyslete se nad tím, o čem je, čeho se týká, co vám připomíná. Dokázali byste si představit takovéto náboženství v praxi? Pokuste se jej mezi sebou nějak definovat, popsat, vylíčit.

Pro tvorbu plakátu:

Představte si, že byste měli o tomto náboženství poučit ostatní, nebo jim ho nějak přiblížit. Pokuste se tedy vypracovat leták, který bude znázorňovat hlavní aspekty tohoto náboženství. Na letáku by měly být napsány pouze hlavní

základní informace, měl by probouzet zvědavost a poutat provedením, používejte tedy barvy a neomezujte se pouze na text.

Pro tvorbu příručky:

Na druhou stranu papíru, se pokuste zodpovědět následující otázky a vypracovat uvedené úkoly:

- Pokuste se navrhnout, jak by mělo vypadat první setkání
 - Jaká pravidla je třeba dodržovat při vzájemné komunikaci?
 - Čeho by se měli „jinověrci“ vyvarovat?
 - Jak by mohli vzbudit pozitivní první dojem?
- Představte si, že první setkání bude úspěšné a protáhne se k delšímu kontaktu.
 - Jaké zákony a zvyklosti je nezbytné dodržovat?
 - Čím je toto náboženství svým stoupencům prospěšné? Co jim poskytuje?
 - Co vyznavači tohoto náboženství považují za špatné?
 - Napadají vás nějaké zvyky, či tradice jichž může být cizinec svědkem, nebo na nichž by se měl aktivně podílet?
 - Jaké je postavení cizinců v této společnosti a čím je ovlivněno?
 - Napadají vás nějaké potencionální příčiny neshod a nedorozumění?
 - Navrhněte případné řešení.
- Stáli byste o udržování kontaktu se stoupenci této víry?
 - Čím by mohl být prospěšný?
 - Čím by stoupencům této víry mohl být prospěšný kontakt s „jinověrci“?
 - V čem spatřujete možná rizika vzájemného vztahu?

3.4 Střední blok

3.4.1 Popis činnosti

Další výukový blok by měl být věnována reflexi. Je vhodné začít tam, kde minulé hodina skončila případně stručným opakováním. Tuto hodinu by měli žáci pracovat v první řadě samostatně. Formou myšlenkových map by měli zhodnotit vlastní postoj k náboženství, které minulou hodinu zpracovávali (uprostřed mapy), v prvním kruhu okolo by měli vyjádřit, co hodnotí kladně, co negativně a jak moc. Okraj grafu by měl být věnován zdůvodňování těchto soudů. Žáci by měli pracovat postupně, vždy se dovědět zadání myšlenkové mapy jen jeden krok dopředu. Učitel by měl pracovat společně s žáky na tabuli a zapisovat, co k aktivitě žáky napadne, jaké mají otázky nebo problémy, aby se k nim mohl na konci hodiny vrátit a buď je znovu zopakovat, nebo teprve přistoupit k jejich řešení. Vnitřní okruh mapy by neměl trvat déle než 15 minut. Více prostoru je třeba věnovat okruhu vnějšímu, je důležité se nad každým bodem zamyslet, umožnit společnou diskuzi, ale netrvat na společném názoru. Vnější okruh může trvat až 25 minut. V poslední části bloku by se žáci měli samostatně do sešitů pokusit odpovědět na otázky vztahující se k vlastní religiozitě a vztahu k náboženství - viz pokyny pro učitele.

3.4.2 Pokyny pro učitele

Na začátku znovu otevřít diskuzi, kterou končil minulý blok, ale směřovat pozornost žáků k jejich vlastní práci, nikoli k práci spolužáků. Vhodné jsou proto především tyto otázky:

- Co se vám na vašem náboženství líbilo?
- Co bylo na zadaných úkolech nejtěžší?
- Postrádali jste nějaké informace nebo reálie?
- Chtěli byste něčím svůj přidělený text o náboženství doplnit?

Až se žáci trochu rozvzpomenou na svou minulou aktivitu a její obsah, přejděte k dalšímu úkolu - myšlenkové mapě. Dbejte na to, aby od sebe žáci neopisovali a pracovali zcela samostatně.

Protože se myšlenková mapa vztahuje již k poměrně složitým abstraktním otázkám, je třeba postupovat důsledně postupně a průběžně kontrolovat pochopení a práci žáků. K prvnímu okruhu by měli žáci vymyslet minimálně 4 příklady, optimálně 6. Není cílem, aby příkladů bylo co nejvíce, ale aby žáci o náboženství kriticky přemýšleli. Je vhodné mít pro ně k dispozici texty z minulého bloku i výsledky jejich předešlé práce.

Pokud během tvorby myšlenkových map vyvstane nějaká komplikace nebo zajímavá myšlenka, je vhodné ji napsat na tabuli, ale reagovat na ní jen pokud to bude aktuálně nutné pro práci. V opačném případě je lepší děti v této fázi nerušit a nechat podněty k vyřešení na později, až budou s mapami hotové nebo až se bude blížit konec hodiny. Zápisky na tabuli mohou posloužit opět k reflektování aktivity.

Až se bude práce žáků na vnějším okruhu mapy blížit ke konci a všichni už budou chápat zadání, přepište na tabuli následující otázky, na které pak budou žáci samostatně odpovídat do svých sešitů. Otázky:

- Jak vnímám význam a podstatu náboženství?
- Co mají všechna náboženství společná?
- Čím se od sebe jednotlivá náboženství liší?
- Na základě jakých kritérií je možné náboženství kvalifikovat?
- Co může náboženství poskytovat svým stoupencům?
- Jak se náboženské přesvědčení projevuje v každodenní realitě věřícího?
- Jak se náboženství může projevovat navenek těm, kteří nepatří k jeho stoupencům?
- Jak ovlivňuje můj názor na lidi jejich náboženské přesvědčení?
- Jaká znám reálná náboženství? A jak je hodnotím?

Tato hodina může mít otevřený konec, nebo k jejímu ukončení můžete použít podněty vypsané v průběhu hodiny.

3.4.3 Pokyny pro žáky

Zvolte si pro své náboženství nějaký jednoduchý obrázek nebo symbol a zakreslete je do středu papíru.

Pomyslnou čarou si rozdělte prostor okolo středu na vnější a vnitřní okruh.

Prozatím se držte ve vnitřním okruhu, do něj znázorněte:

- co vám na vašem náboženství přišlo dobré?
- co se vám naopak nelíbilo, co hodnotíte jako špatné?

Jak moc nebo málo kladně nebo záporně můžete vyjádřit vzdáleností od středu, typem písma, velikostí, barevností... Podstatné je, abyste vyjádřili svůj postoj co nepřesněji.

Nyní přejdeme k vnějšímu okruhu. Ten slouží ke zdůvodnění toho, co jste napsali do vnitřku mapy. Postupujte od jednoho prvku k druhému, u každého si položte otázku:

- Proč se mi to líbí? nebo
- Co mi na tom vadí?

Na otázku může být i více odpovědí, můžete je znázornit všechny, nebo jen tu, kterou považujete za nejdůležitější.

Kdo je s prací hotov a má zájem, může si ji porovnat s ostatními spolužáky okolo. Všichni postupně začnou pracovat samostatně do sešitů na odpovědích na otázky z tabule.

3.5 Závěrečný blok

3.5.1 Popis činnosti

Třetí blok by měl být opět realizován formou skupinové práce, kdy každá jednotlivá skupina vypracuje společnými silami referát a k němu prezentaci o jednom z pěti hlavních světových náboženství. Než se ale žáci rozdělí do skupin a dále si mezi sebou delegují dílčí úkoly, měla by se celá třída shodnout

na osnově referátu. Optimálně formou diskuze, kterou učitel bude moderovat a nakonec sepíše jednotlivé, pro všechny skupiny závazné body na tabuli. Učitel v tomto případě musí především dohlédnout na to, aby žádná podstatná část nechyběla, nebo se naopak kapitoly neopakovaly, ačkoli není možné se vyhnout prolínání a doplňování jednotlivých částí. Osnova by měla být zvolena tak, aby se dala použít pro všechna paradigma a ne pouze pro křesťanství, náboženství teistická, atp. Samozřejmostí by mělo být stanovení rozsahu referátu (počtem normostran) a prezentace (počtem snímků), společný termín pro všechny skupiny, forma odevzdání (pravděpodobně elektronicky), práce se zdroji (správně citovat) a doprovodné materiály (obrázky, videa, nahrávky, příklady).

Ve skupinách by si pak žáci mezi sebe měli rozdělit jednotlivé úkoly a předně zvolit jednoho, který bude celou skupinu koordinovat, dohlédne na to, že odevzdaná práce celé skupiny bude kompletní, a bude zajišťovat komunikaci s učitelem.

Převážná část této činnosti by měla být realizována prostřednictvím domácí práce, ale bylo by vhodné minimálně jednu vyučovací hodinu věnovat tomu, že v každé skupině společně projdou materiály, případně problémy, domluví se na postupu prezentace a žáci budou mít možnost úkol konzultovat s vyučujícím i ostatními skupinami.

Prezentace by měly proběhnout v rámci běžné výuky, doporučovala bych volit chronologické pořadí, tzn. judaismus, hinduismus, buddhismus, křesťanství a islám. Po každé prezentaci by měl následovat prostor pro dotazy zbytku třídy a diskuzi, do které se budou muset zapojit všichni žáci, a učitel tak poskytne zpětnou vazbu. Diskuze by se vždy měla týkat nějakého problému s daným náboženstvím, téma mohou navrhnout sami žáci nebo s ním může přijít učitel (náměty diskusních témat viz pokyny pro učitele).

Žáci kteří téma prezentovali, by měli svoji práci kriticky zhodnotit a navrhnout si známky, následně se na hodnocení mohou podílet i ostatní ve třídě.

Touto aktivitou je možné blok ukončit. Považuji ale za nanejvýš důležité neutnout téma předčasně, a pokud by se žáci chtěli ještě nějakým tématem zabývat, případně probrat některé aktuální informace či společenské dění, obětovat ještě jednu vyučovací hodinu, která by byla volnější a především v režii samotných žáků a učitel by měl pouze roli moderátora či mentora.

3.5.2 Pokyny pro učitele

Pro tento blok je zcela klíčová osnova, podle které budou žáci tvořit prezentace. Při ustanovování osnovy by měli žáci zúročit nazírání na náboženství, které si měli možnost vyzkoušet v předešlých blocích. Osnova tedy musí obsahovat jednak faktografické informace, např.:

- historii a současnost paradigmatu,
- o místech, kde je nejrozšířenější,
- počty stoupenců,
- typické rituály a symboly,
- o posvátných textech apod.,

které si žáci budou sami aktivně vyhledávat, v žádném případě ale nesmí postrádat úvahy a otázky po rysech abstraktních, jako jsou:

- pojetí dobra a zla,
- nároky na věřícího - jaké má povinnosti,
- vliv na vnímání světa,
- vliv na představy o smyslu života,
- Bůh - božská entita - jeho vlastnosti,
- vztah věřícího a boha,
- vztah věřícího k jinověrcům,
- přínos pro stoupence,
- vnější obraz náboženství,
- stereotypy spojené s tímto náboženstvím apod.

Není cílem aby žáci zpracovali všechny tyto body, ale je třeba vést je k tomu, aby se nevyhýbali otázkám a tématům, které jim přijdou příliš složité, nebo na které neznají odpověď. Důležité je, aby se žáci snažili o náboženstvích přemýšlet, tázat se a ptát, jejich vlastní zájem by měl zůstat otevřený novým podnětům. Není cílem je přimět k tomu, aby hledali jednoduché definitivní odpovědi.

Možné náměty diskuzí k jednotlivým náboženstvím:

- k judaismu
 - židovské tradice a zvyky
 - jak vnímá holocaust současná společnost
 - příčiny a důsledky vzniku Izraele
 - židovská konverze
- k hinduismu
 - výhody a nevýhody polyteismu
 - svatba s hinduistou/hinduistkou
 - hinduistické symboly a jejich význam
 - vlivy hinduismu na kulturu
- k buddhismu
 - obraz buddhismu v popkultuře
 - synkretismus buddhismu s křesťanstvím
 - buddhismus jako životní styl
 - právo Tibetu na samostatnost
- ke křesťanství
 - společné prvky křesťanství a islámu
 - co znamená boží trojjedinost
 - diferenciaci křesťanské církve
 - křesťanské tradice v současné společnosti
- k islámu
 - společné prvky křesťanství a islámu
 - mediální obraz islámu x vlastní zkušenosti
 - nebezpečí islámu

- muslim jako nový žák
- obecná
 - čím je limitované právo jednotlivce na vlastní vyznání
 - rozdíl mezi sektou a náboženstvím
 - vliv rodiny na náboženské sebeurčení
 - odpovědnost médií za mediální rámec náboženství
 - církevní restituce

3.5.3 Doporučené zadání prezentací pro žáky:

Napište ve skupině referát na vybrané světové náboženství. Postupujte tak, abyste poskytli komplexní informace svým spolužákům. V první řadě se pokuste odpovědět na otázku vzniku tohoto náboženství, tzn. kdy, kde a za jakých okolností toto náboženství vzniklo? Dále se zaměřte na současnost, tedy kolik má náboženství přibližně stoupenců, kde je nejrozsáhlejší, je na vzestupu, nebo naopak jeho stoupenců ubývá. V další části se zaměřte na vnější obraz, jestli se například nějak objevuje v popkultuře, co o něm vědí nebo si myslí vaši spolužáci, jestli se k němu pojí nějaké stereotypy a odsudky. Od pohledu z vnějšku byste měli přijít k tomu, co dané náboženství znamená pro samotné věřící. Pokuste se sami formulovat otázky, které se k tomuto aspektu vztahují, případně problém konzultujte s vyučujícím. Dále se pokuste co nejvěrněji popsat, jaké jsou představy věřících o Bohu, případně o dalších neskutečných součástech víry. Nakonec se pokuste stručně popsat hlavní náboženské texty a rituály, pokud je to možné. Pokud vás k danému náboženství napadne ještě nějaké další zásadní téma, můžete si ho do referátu přidat.

Rozsah práce by měl být 4 - 6 normostran textu. Součástí referátu je použitá literatura a informační zdroje. K vypracovanému referátu utvořte také prezentaci, podle které byste mohli referát přednést zbytku třídy a která bude obsahovat vhodné ukázky a příklady. Samozřejmostí jsou v prezentaci obrázky, ale pokud se to bude k obsahu referátu hodit, můžete použít i doprovodný příběh či historku, audionahrávky a videa. Podmínkou dobrého hodnocení je dodržování termínu odevzdání práce.

3.6 Hodnocení

Hodnoty a postoje žáků není možné posuzovat normativně. Učiteli mohou ledacos napovědět diskuze. Právě to, jaké názory žák obhájí, jak se vyjadřuje k dílčím tématům a názorům svých spolužáků, jaká navrhuje řešení teoretických problémů nejvíce prozradí o tom, jestli je tolerantní a ztotožňuje se s myšlenkou, že každý má právo na vlastní náboženské přesvědčení a jeho projevy, nebo toto pravidlo pouze zná a umí zopakovat, ale vlastně se podle něj nechová, ani podle něj neuvažuje. Při hodnocení postojů by měl vyučující použít slovní hodnocení, které by mělo být žákovi vysvětleno tak, aby ho motivovalo k dalšímu růstu.

Hodnotit schopnost sebereflexe vlastní religiozity a schopnost kritického myšlení můžeme opět na základě diskuzí, ale hodí se k tomu také druhý výukový blok, kdy žáci tvořili myšlenkové mapy a následně odpovídali do sešitu na otázky. I v tomto případě bych se omezila na slovní hodnocení, a to ještě jen u žáků, kteří by o něj stáli. Je třeba brát ohled na situace, kdy žák dosahuje excelentní úrovně zmiňovaných dovedností a přitom je v odpovídání na otázky natolik upřímný a pečlivý, že by mu bylo nepříjemné se o ně dělit z důvodu, že je bude považovat za příliš osobní a důvěrné. Domnívám se, že je vhodné nenarušovat jeho pocit bezpečí, respektovat jeho právo na soukromí a akceptovat jeho nechuť předkládat výsledky své práce.

Poslední výukový cíl se týkal znalostí, chápání souvislostí a porozumění jednotlivým faktům v kontextu. Tady je možné použít hodnocení slovní i normativní, vycházela bych především z práce odvedené na prezentaci a ze schopnosti reagovat na otázky spolužáků. V případě religionistických témat více než kde jinde je třeba brát zřetel na starou židovskou poučku, že důkazem znalosti není naučená odpověď, ale správně položená otázka.

ZÁVĚR

Tuto diplomovou práci jsem psala jako materiál pro současné i budoucí učitele, z něhož by mohli vycházet při přípravě vlastních hodin, ve kterých by chtěli rozvíjet povědomí žáků o religionistických tématech, kultivovat jejich postoje a rozvíjet jejich dovednosti. Při psaní jsem také zohlednila vlastní zkušenost, že hluboké oborové znalosti a volnější přípravy mi lépe umožňují reflektovat a využívat ve výuce vztah mezi učitelem a kolektivem třídy, improvizovat, reagovat na konkrétní didaktické situace, které jsou nepředvídatelné, a individuální vzdělávací potřeby jednotlivých žáků.

V teoretické části jsem se snažila poskytnout ucelený souhrn znalostí nezbytných pro učitele ke komplexnímu pochopení a zorientování se v religionistice. Problémem se tu ukázala být absence ucelených monografií k jednotlivým náboženstvím v českém jazyce. Odborná religionistická literatura je povětšinou zaměřená na dílčí aspekty či témata jednotlivých paradigmat a neobsahuje konkrétní paradigmata jako celek. Nakonec jsem tedy pracovala převážně se sborníky odborných článků a další přehledovou literaturou. Teoretickou část jsem psala s ohledem na stávající kurikulární dokumenty. Mým cílem zde bylo ušetřit vyučujícím práci se sháněním relevantních objektivních doložených informací.

V praktické části jsem zkoumala, jak se k tématu staví současní středoškolští studenti. Výsledky výzkumné sondy mě pak dále směřovaly při tvorbě plánů výukových bloků religionistiky. Naštěstí se příliš nepotvrdila má obava, že pro respondenty bude téma choulostivé a budou se zdráhat k němu vyjadřovat. Naopak byli všichni velmi vstřícní a věřím, že se snažili o maximální upřímnost. Navíc budili dojem, že se na výzkumném šetření podílejí rádi a že vítají možnost vyjádřit své myšlenky a pocity vztahující se k religionistickým tématům. Výzkumná sonda přinesla nejen celou řadu odpovědí na předem stanovené výzkumné otázky a cíle, ale také mnoho dalších podnětů, které by mohly být rozpracovány v další vědecké práci, nebo zohledněny v individuální přípravě jednotlivých vyučujících.

Hlavním přínosem práce by měly být konkrétní návrhy výuky religionistických témat, které by zohledňovaly požadavky kurikulárních dokumentů a možná studentská porozumění zjištěná ve výzkumné sondě. Navrhované výukové bloky jsou plánované tak, aby na sebe navazovaly. Struktura jednotlivých bloků je vždy stejná a záměrně utvořená tak, aby se v ní učitel mohl snadno a rychle zorientovat. Ve všech výukových blocích jsem se snažila o maximální aktivní zapojování žáků, aby jim výuka poskytla možnost rozvíjet vlastní povědomí a představy o náboženství.

Po celou dobu psaní jsem se potýkala s problémem širokého záběru práce. Každá z kapitol by si jistě zasloužila hlubší zkoumání a podrobnější rozpracování, ale mým primárním cílem byla kapitola třetí zaměřená na učitelskou praxi. Předešlé kapitoly jsem vnímala jako nezbytné podklady k jejímu kvalitnímu vyhotovení, kterému jsem se pak ale nemohla věnovat na tolik, na kolik jsem si na začátku představovala.

SEZNAM LITERATURY

- ANDREASSEN, Bengt-Ove. *Religion Education in Norway: Tension or Harmony between Human Rights and Christian Cultural Heritage?*. [online]. [citováno 4. června 2016]. Dostupné na: <http://ojs.tsv.fi/index.php/temenos/article/viewFile/9544/13973>
- BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
- Data registrace církví a náboženských společností a svazů církví a náboženských společností. *Ministerstvo kultury ČR* [online]. [citováno 5. července 2015]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/data-registrace-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-a-svazu-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-11263/>
- FÁREK, Martin. *Základy religionistiky : světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika : studijní texty pro pedagogy*. Vyd. 1. . Pardubice : Univerzita Pardubice, 2008. 318 s. ISBN 978-80-7395-090-3.
- Geografie náboženství. *Katedra geomatiky, Fakulty aplikovaných věd, Západočeské univerzity* [online]. [citováno 3. června 2014]. Dostupné z: <http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/html/ch10s05.html>
- hinduismu. *hinduismus.cz* [online]. [citováno 13. srpna 2015]. Dostupné z: <http://hinduismus.cz/o-hinduismu/>
- Islám v České republice nechceme. *Wikipedia.com* [online]. [cit. 5. července 2015]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Isl%C3%A1m_v_%C4%8Cesk%C3%A9_republice_nehceme
- islám v ČR nechceme. *Facebook.com* [online]. [citováno 5. července 2015]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/ivcrn>
- islám v ČR nechceme. *ivcrn.cz* [online]. [citováno 5. července 2015]. Dostupné z: <http://www.ivcrn.cz/>
- Jak přijmout islám. *Islám a muslimové* [online]. al-islam.cz, 2009. [citováno 7. června 2014]. Dostupné z: <http://al-islam.cz/jak-prijmout-islam/jak-prijmout-islam.html>
- K. Zielińska, M. Zwierzdzyński, *Religious education in Poland*, [w:] D. Davis, E. Miroshnikova (eds.), *The Routledge international handbook of religious education*, D. Davis, E. Miroshnikova (eds.), New York : Routledge, 2013, pp. 264–271.

- KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. *Základy asijských náboženství : 1. díl, Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. 269 s. ISBN 80-246-0832-4.
- KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. *Základy asijských náboženství : 2. díl, Taoismus, konfucianismus, (neo)konfucianismus v Koreji, šintoismus, islám ve V a JV Asii*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 156 s. ISBN 80-246-0994-0.
- KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1415-3.
- *Lexikon východní moudrosti: buddhismus, hinduismus, taoismus, zen*. Přeložil Jan FILIPSKÝ. Olomouc : Votobia, 1996. str. 95 - 96. ISBN 80-7198-168-0.
- Náboženství světa : hinduismus. *Ceskatelevize.cz* [online]. [citováno 13. srpna 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10077100525-nabozenstvi-sveta/205562230380001-hinduismus/>
- Organizace islámské spolupráce. *Wikipedia.com* [online]. [cit. 5. července 2015]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Organizace_isl%C3%A1msk%C3%A9_spolupr%C3%A1ce
- *Pán světla*. [online]. edna.cz, 2016 [citováno 14. 7. 2016]. Dostupné z: <http://www.edna.cz/game-of-thrones/encyklopedie/pan-svetla/?tagId=259>
- *Potopený bůh*. [online]. edna.cz, 2016 [citováno 14. 7. 2016]. Dostupné z: <http://www.edna.cz/game-of-thrones/encyklopedie/potopeny-buh/?tagId=259>
- *Promoting Religious Literacy and Respect for Differences: A Teacher's Recommendations*. [online]. 6. ledna 2016. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <https://tanenbaum.org/blog/2016/01/promoting-religious-literacy-a-teachers-recommendations/>
- První arabsko-izraelská válka. *Wikipedia.com* [online]. [citováno 3. června 2014]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Prvn%C3%AD_arabsko-izraelsk%C3%A1_v%C3%A1lka
- *Religious Education in Schools: School Education in Relation with Freedom of Religion and Belief, Tolerance, and Non-Discrimination*. [online]. IARF, 2002. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <https://iarf.net/wp-content/uploads/2013/02/Religious-Education-in-Schools.pdf>
- Religious education, religious literacy, and Islam as an exceptional religion. *Brookings.edu* [online]. 31. března 2015. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <http://www.brookings.edu/blogs/markaz/posts/2015/03/31-susan-douglass-religious-education>

- Religious education. *Wikipedia.com* [online]. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Religious_education#Germany
- Seznam církví a náboženských společností v Česku. *Wikipedia.com* [online]. [citováno 13. srpna 2015]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_c%C3%ADrkv%C3%AD_a_n%C3%A1bo%C5%BEensk%C3%BDch_spole%C4%8Dnost%C3%AD_v_%C4%8Cesku
- Schools in Germany. *InterNations GmbH* [online]. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <https://www.internations.org/germany-expats/guide/15985-family-children-education/schools-in-germany-15992>
- Standardy pro ostatní vzdělávací obory. *nuv.cz* [online]. [citováno 2. června 2016]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/standardy-ovo>
- STANDARDY PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ : Dějepis. *nuv.cz* [online]. [citováno 2. června 2016]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=67495&view=9832>
- STANDARDY PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ : Výchova k občanství. *nuv.cz* [online]. [citováno 2. června 2016]. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/17383/vychova_k_obcanstvi.pdf
- *Staří bohové dětí lesa*. [online]. edna.cz, 2016 [citováno 14. 7. 2016]. Dostupné z: <http://www.edna.cz/game-of-thrones/encyklopedie/stari-bohove-deti-lesa/?tagId=259>
- ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. 237 s. ISBN 978-80-7367-384-0.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- *Teaching about religions in European school systems: policy issues and trends*. London: Alliance Publishing Trust, 2009, s. 64-66. ISBN 9780955880483.
- *Teaching Religion in Public Schools*. [online]. 23. února 2016. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <http://wildhunt.org/2016/02/teaching-religion-in-public-schools.html>
- Teaching Religious Literacy: How to Teach About Religion in Elementary, Middle and High School. *Concordia University* [online]. 10. května 2016. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <http://online.cune.edu/teaching-religious-literacy/>
- V Praze je mešita, kterou muslimové vydávají jen za jazykovou školu. Podvedli u toho úřady. *reflex.cz* [online]. [citováno 5. července 2015]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/57860/v-praze-je-mesita-kterou-muslimove-vydavaji-jen-za-jazykovou-skolu-podvedli-u-toho-urady.html>

- *Velký hřebec*. [online]. edna.cz, 2016 [citováno 14. 7. 2016]. Dostupné z: <http://www.edna.cz/game-of-thrones/encyklopedie/velky-hrebec/?tagId=259>
- *Víra v sedm*. [online]. edna.cz, 2016 [citováno 14. 7. 2016]. Dostupné z: <http://www.edna.cz/game-of-thrones/encyklopedie/vira-v-sedm/?tagId=259>
- Vital Statistics: Jewish Population of the World. *jewishvirtuallibrary.org* [online]. [citováno 3. června 2014]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Judaism/jewpop.html>
- VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice : náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004. str. 69 ISBN 80-7178-798-1.
- Význam islámu. *Islám a muslimové* [online]. al-islam.cz, 2009. [citováno 7. června 2014]. Dostupné z: <http://al-islam.cz/uvodni-charakteristika-islamu/vyznam-islamu.html>
- *We Must Teach about Religion in High Schools*. [online]. 7. ledna 2014. [citováno 4. června 2016]. Dostupné z: <http://religionandpolitics.org/2014/01/07/we-must-teach-about-religion-in-high-schools/>
- Základní výsledky - ČR. *Český statistický úřad*. [online]. [citováno 3. června 2014]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/sldbvo>

PŘÍLOHY

Přepis rozhovorů s respondenty 1, 2, a 3

1 - žena 16 let (2. ročník SŠ),

2 - muž 19 let (nestuduje)

3 - žena 19 let (3. ročník SŠ)

- Máte pocit, že se ve svém běžném životě setkáváte s nějakými náboženskými projevy?

1 - Ani ne. S náboženstvím se setkávám v médiích v televizi a hlavně na internetu. Mám strach z muslimů, znásilňují a zabíjejí, bojím se islamizace společnosti.

2 - Moje babička je věřící - ale není to na ní poznat, řekla mi to, jinak bych to nijak nepoznal. Jeden můj soused má rád metal, všechno oblečení má na černo, nosí Davidovu hvězdu nebo možná pentagram. Nosí černý plášť, poznám na něm, že je satanista z toho co má na sobě. Nezdaví, je takovej svůj, jeho chování je jiný. V médiích se setkávám hlavně s Islámem, to jsou magoři, co uctívají Aláha a zabíjejí lidi.

3 - Ano, setkávám se s věřícími lidmi, na praxích se setkávám se staršími Židy, kteří v pátek drží šábes. Mnoho starších lidí v práci jsou křesťané, někteří se mi snaží vnutit Bibli. Nevěřím v sepsaná ustanovení. Chovají se jinak než nevěřící, někteří se mě snaží k víře přesvědčit. Média ukazují jenom to špatné, jenom tu špatnou stránku odnože náboženství, neukazují celek.

- Jaké znáte náboženské směry?

1 - Kromě Islámu znám také budhismus, hinduismus, křesťanství, muslim, judaismus

2 - To samé, navíc ten satanismus, vnímám ho samostatně, k ničemu ho neřadím.

3 - Navíc ještě uctívání prastarých bohů, jakože Odina, budhismus, o satanismu vím, že dneska je znám jako odnož církve, která znesvěcuje kříže, dělá černé mše a různé rituály hraničící s temnou magií, ale v podstatě je to víra v přírodní chaos. nemá nic společného s vyvražďováním, kálením na kříž, znesvěcování křesťanských oltářů, je to prostě víra v přírodu, oheň, hurikány a tak.

- Z čeho čerpáte?

3 - O náboženství se zajímám, vycházím z odborné literatury, zajímám se o to, znám pár satanistů, znám pár křesťanů, teď jsem poznala i nějaké židy, znám i islamisty, mám kamarádku muslimku. Z rodiny - moje prarodička je nábožensky založená, chodí do kostele, v podstatě celá naše rodina je zaměřena na křesťanství, ale nedávají to tolik najevo. Ve víře mě nevychovali, nechávali to na mně.

1 - Na střední škole jsme si o náboženství nic neříkali, něco nám říkali na základce, hlavně ty základní náboženství. Něco vím z médií a od vrstevníků. U nás je nábožensky založená teta z Moravy, ale nijak mě neovlivňovala.

2 - Na střední škole jsme si o náboženství nic neříkali. Já to znám přes historii, mám kamaráda, který se o ni zajímá, tak to mám skrz něj. Z rodiny - tak od babičky, modlí se k lepšímu.

- Jaký je váš vztah k náboženství? Vnímáte to pozitivně, negativně?

1 - Já jsem křtěná jako evangelička, ale netýká se mě to. Já nic nevyznávám, takže co znám lidi, tak mě přijde, že taky ne. Kdyby měl k nám do třídy přijít Žid, nijak bych to neřešila, je to člověk jako každý jiný. U muslimů - kdyby neměl nějaký blbý historky třeba, nebo tak.. nevadilo by mi to, ale z holky v burce bych

asi měla špatnej pocit, ale brala bych to... Jehovisti - to jsou ti, co hodí po baráku a otravují lidi. Kdyby se mnou měl některý chodit do třídy, možná bych to trochu vnímala, domů bych si je asi nepustila. Když z hnutí harikrišna chodí po ulicích a vybírají peníze na to, aby měli.. já nevím na co, tak ať si chodí, mě to nevadí, že jo... ale peníze jim nedám.

2 - K tomu islámistu, mám za, že bych ho nepřijmul mezi sebe, kdyby k nám přišel do třídy. Když šesti letá holčička řekne, že její sen bude bojovat za islám, to do nich nutěj, tak toho bych sem jako nepustil. Satanistu bych taky ne, já s tím mám blbý zkušenosti, třeba některý jsou hodní a jsou tam kvůli tomu, že se jim to líbí a takhle, ale... Hnutí harikrišna někdy potkávám na ulici, říkám jim, že jsou zfetovaný. Jehovisti jsou ti, co chodí po barákách a nabízejí Bible, ve třídě bych si ho asi všimnul, oni choděj jakože v bílým, jinak oblíkaný, tváře se mluvěj vždycky spisovně, to poznáte na první dojem.

3 - Já si myslím, že vyznavači jakéhokoli náboženství jsou fanatici, protože skutečněj věřící, kdo věří v Boha, tak se neřídí tím, co je psaný v Bibli, v Koránu a psanejch textech, protože to je vždycky, tam je pokřivená pravda a podle toho konají.

- Vnímáte tedy rozdíl mezi tím, jestli je člověk členem nějaký církve, hlásí se k nějakému náboženství a tím, jestli je věřící?

3 - Člověk, kterej skutečně věří v Boha, to na sobě nedává znát, člověk, kterej věří církvím, to na sobě dává znát hodně. Člověk, kterej skutečně věří v Boha, to jsou tady v podstatě všichni, protože každej v něco věříme, ale říkáme tomu jinak, á to nazývám Bůh, někdo to nazývá osud, ale lidé kteří jsou svázaní nějakým.. knihou a podle toho jednají, tak to jsou fanatici. Víra je rozpoložení, postoj jednotlivce, náboženství je spíš nějaká instituce, většinou nějaká církev, která má pevněj řád, kterej se bohužel nesjednocuje s Bohem. Ze začátku to bylo tak, že se to náboženství ta instituce sjednocovala se slovy Božími, ale postupem času se z církve stala v podstatě děvka. To platí o všech, využívají svoje náboženství k tomu, aby vyvražďovali ty druhý, což není hezký.

2 - Žida poznáte, to je ten co nosí tu kapličku - jarmulku, ale někteří lidé to nenosej, tak podle toho poznáte, jestli to uctívá a normálního Žida třeba nepoznáte mezi náma když nemá tu jarmulku. To samé ty islamisti, jak jsou zahalení, že to uctívají, někteří to nenosí, ale podle pověry si říkají, že to nenosí třeba v České republice, tak ji zabijou, nevím, co je na tom pravdy, nebo ne. Náboženství souvisí s nějakýma otevřenýma projevy, s tím přihlášením se k něčemu, že to dávám nějak najevo - speciálním oblečením, nějakýma zvykama... A víra není vidět, nedá se na člověku poznat, za věřícího se nepovažuju. No v sebe věřím. Každý věří v něco jiného. Islám uctívá Aláha a vraždí nevinné lidi.

1 - Kamarádka má přítele, který je islamista, ale neobléká se jako, že by byl, ani se tak prostě nechová, prostě to nevyznává, jediný co, že neví vepřový, že to pošpiňuje. Každý v něco věří. Pod pojmem náboženství si představím to, že lidi vyznávají nějakého Boha, kterej jim nikdy nepomůže. Náboženství to je - těžká otázka.. každé někoho vyznává.

- Může víra nějak ovlivňovat, jak člověk nahlíží na svět, jak věci poznává, jak je vnímá, interpretuje, smýšlí?

1 - Myslím, že trochu jo. Konkrétně zvyky a chování. Ovlivňuje to jejich představu, jestli je to tak dobře nebo špatně, představu o dobru a zlu.

2 - Islám chce dobýt svět, jde si za svým, bude vyvolávat válku, aby svět byl jejich. Myslím, že na vnímání maličkostí a běžné skutečnosti náboženství vliv nemá.

3 - Já myslím, že tyhle okolnosti vnímají jinak ti, kteří se řídí určitým zákonem, než ti, kteří se řídí vnitřním já.

- Proč podle vás někdo věří a někdo ne?

1 - Protože se v tom narodili, některým se to líbí něco vyznávat. Vidí na víře to kladné a řeknou si, že by to mohlo pro ně být dobré. Vidí, co by mu ta víra mohla přinést. Nevím...

2 - Tak třeba satanisti.. to je normální člověk, jako my všichni akorát, že mu někdo ubližoval, tak se dal k temný magii, aby mohl ubližovat tou černou magií těm, kdo ubližovali jemu. Třeba s tou panenkou, jak se propichuje, dává mu to pocit moci, že může ublížit těm, kdo ubližovali jemu. Prababička je věřící, protože měla hodně těžkej život, tak se modlila k Bohu, aby ten život měla lepší, ale nějak jí to nepřineslo, protože má problémy s nohama a takhle, jí to dává pořád nějakou sílu, ale přitom se třeba pořád nemodlí, jenom s tím jde spát a chodí třeba v neděli na mše a tak.

3 - Podle mě se lidé bojí toho, co přijde po smrti, proto se rozhodli uctívat nějakého Boha a jednat podle jeho zákona, aby se dostali na lepší místo. Lidé, se kterými jsem se setkala -českobratrská církev pořádala takové semináře - jednou do roka přijeli křesťané z Anglie a tam vyprávěli své příběhy. Byl tam člověk, který byl feťák a jednoho dne ho prý osvítil Bůh, stal se zázrak a on z toho najednou během pár měsíců vyšel a už si nikdy nešlehl. A tyhle lidi, kteří buď zažili hodně utrpení a dostalo s ejim nějaký pomocný roku, věří v tom, že jim Bůh pomocí nějaké konkrétní církve pomohl, aby se dostali na jeho stranu. Ale podle mě, když se chceme opravdu dostat na cestu Boží, která není dlážděná, po které nejde většina lidí, tak je úplně jedno, jaký utrpení si na téhle zemi prožijeme, protože cesta boží je nevyzpytatelná a trnitá. Pokud lidé jsou věřící a nejsou členy církve, přináší jim víra daleko větší užitek, právě že jsou klidnější, jsou na tomhle světě jinak, než lidi, kteří horkokrevně se snaží uctívat Boha v mešitách, kostelech, synagogách a stejně jim to nepřináší žádné emoční ani fyzické potěšení.

- Myslíte si, že víra může souviset s emocemi?

3 - Ano, emoce to není, ale emoce navazují na duchovní podstatu každého z nás. Co cítíme, se odráží na našem duchu. Víra a emoce není to samé, ale obojí nám pomáhá lépe poznat našeho ducha a pokud chceme poznat Boha, tak musíme nejprve poznat sami sebe, což znamená poznat vlastního ducha a projít si všema možnýma emočníma etapama v životě. Víra může přinést člověku nějaké poznání, ale ne to, po čem prahne.

- Kladl jste si někdy otázky které náboženství je lepší?

1 - Náboženství jsou ve směr všechna stejná, ale buddhismus je o něco lepší než ty ostatní, protože vyznávají spíš přírodu. Islám je nejhorší, protože vyvražďují a tak, snaží se všechno dobýt.

2 - Až na islám, jsou všechny náboženství stejná, ten je ze všech nejhorší. Ten satanismus není zas tak strašnej, že nevraždí nevinný lidi, ale strašnej je taky, poslouchají tvrdou muziku a nikoho nezabíjej a držej si to svoje, vyvolávají d'ábla.

3 - Já si myslím, že všechny náboženství mají své dobré stránky, ale i ty špatné. V každém náboženství je etapa nějakého století, kdy vyvražďovali ty druhý. Křesťani na začátku křížových výprav vyvražďovali a jak muslimy, tak židy, chtěli dobýt jenom svatý město. Na toto téma teď vyhlásili muslimové džihád nám křesťanům. Ale v první řadě chtějí vyvraždit Židy. A Židi na tom taky určitě nebyli dvakrát dobře v době, kdy vyvražďovali muslimy. Kdybych si sháněla spolubydlící, bude mi úplně jedno, kdo v co věří, hlavně aby to nebyl feťák a nebo člověk, kterej... každej má právo volit si svoji víru. Všechna náboženství jsou špatná, porovnávat je nebude.

- Setkal jste se někdy s posměšky vůči lidem, kteří se otevřeně hlásí k nějaké církvi? Považoval jste to za projev nesnášenlivost? Přijde Vám náboženství, nebo nějaký jiný projev víry směšné?

1 - Nemůžu si nic vybavit. Akorát když jsme byli na prohlídce synagog se smáli třeba tomu, že si nechávají udělat obřízky a takhle, jinak si myslím, že ne. Ale nevnímala jsem to jako projev nesnášenlivosti, bylo to pubertální a hloupé. Přijde mi směšný to, že třeba když má žena menstruaci, je považována za špinavou, přijde mi to zvláštní. Zvláštní mi přijde to s jídlem, slepice c lita po dvoře tak je taky špinavá, proč zrovna je špinavé jenom to prase, to samé kráva.

2 - Když islamistka, ty arabové jak jsou zahalení, když to sundají, že proč je třeba zabijou, když se odhalí, že musí být pořád zahalená. A nebo že ti Židi mají na hlavě tu kapličku, pro mě je to divný.

3 - Směšný mi přijdou ty jejich války mezi sebou, to je tak asi jediný.

1 - Ještě mě napadlo u těch Židů tři týdny nebo měsíc nikdo nesmí vědět, jak se jmenuje, což mi přijde taky takový zvláštní.

2 - S tím, že by na víře někomu připadalo něco směšné jsem se nesetkal.

3 - Každý, kdo věří v nějakou víru, tak odsuzuje víru toho druhého, s tím jsem se přímo setkala, hlavně se to týká těch tří nejrozšířenějších u nás v Evropě, což je Islám, Křesťanství a Judaismus. Tyhle tři základní církve se prostě nesnáší a nemusí a člověka popuzují k tomu, aby neměl rád tamty dvě. Je to zbytečný koloběh, který zbytečně vyvolává válku. Přitom počátek mají všechny tři církve úplně stejnej. První tady byl nějaký Abrahám, potom další prorok kterého známe Ježíš Kristus a pak přišel právě Muhamed a když si přečtete Korán, tak tam všichni ti prorokové, kteří tam jsou tak mají vlastně jak křesťani tak je mají i právě Židi, ale ani Židi ani křesťani ten Islám neberou vážně a berou to za odnož jistého křesťanství, které neuznávalo Ježíše Krista jako Boha.

Přepis rozhovorů respondenty 4 a 5

4 - muž 17 let (2. ročník SŠ)

5 - muž 16 let (2. ročník SŠ)

- Máte pocit, že se ve svém běžném životě setkáváte s nějakými náboženskými projevy?

4 - Spíš v médiích, ale moc se nekoukám na televizi. Na internetu se s náboženstvím někdy setkám. Potkávám taky lidi, jejichž oblečení k náboženství

odkazuje. Nemám pocit, že by mě náboženství v běžném životě ovlivňovalo nebo obtěžovalo.

5 - Projevy náboženství vídám v médiích, příliš to ale neregistruju, moc mě to nezajímá. V běžném životě mě náboženství neobtěžuje ani neovlivňuje.

- Jaké znáte náboženské směry?

4 - křesťanství, judaismus, buddhismus, hinduismus, co je a co není náboženství příliš neřeším. Měl jsem spolužáka, který o sobě říkal, že je Žid, křesťan, satanista, Němec a tak.. všechno najednou. Velikonoce neslavíme, Vánoce ano, ale ne z náboženského hlediska, spíš se sejdem jako rodina.

5 - Křesťanství, pravoslavné křesťanství, muslimové, ateismus. Já to mám doma tak, že mám mamku Češku a tátu mám bývalé Jugoslávie a tam je pravoslavná církev a právě slavíme jak český svátky, například Vánoce, ale slavíme i tak pravoslavný, takže mám dvoje Vánoce, dvojí Nový rok a když jsme tam v té zemi, tak jako každý rok, to je snad jediný kdy chodím do kostela, tak tam jezdíme, projdeme se pokřičujeme se a jedeme zpátky domů. Velikonoce taky slavíme. Velikonoce i Vánoce slavíme spíš jako rodinou tradici, nábožensky to moc neřešíme.

- Vnímáte tedy rozdíl mezi tím, jestli je člověk členem nějaký církve, hlásí se k nějakému náboženství a tím, jestli je věřící? Víru a náboženství - vnímáte to nějak jinak ty pojmy, jako že každé znamená něco jiného?

5 - Myslím, že pojmy víra a náboženství spolu souvisí, ale nedokážu přesně určit jak, nedokážu to moc rozlišit, určitě to je spolu ruku v ruce.

4 - Nemyslím si, že by někdo mohl být věřící a přitom se nehlásil k žádnému náboženství. Možná spíš naopak, kvůli výhodám, že by měl něco z toho, že se hlásí k nějakému náboženství. Víra podle mě znamená, že člověk věří v někoho

nebo v něco co zbožňuje, nebo si myslí, že je to ideál. Věřit v něco souvisí s Bohem.

5 - Pojem náboženství, myslím že souvisí, že to bylo jako už dřív například to bylo jako i s tím Ježíšem, jak vstal z mrtvých a začal šířit to křesťanství a víc a víc lidí šlo s ním do toho a začali v to věřit a začalo se to přenášet po těch generacích i když on už byl dávno po smrti tak takhle nějak podobně to spočívá i v těch druhých náboženstvích.

- Může víra nějak ovlivňovat, jak člověk nahlíží na svět, jak věci poznává, jak je vnímá, interpretuje, smýšlí?

4 - To záleží na nich, na lidech, nedá se říct proč je věřící, proč vyznává.

5 - Důvodem může být rodina, po generacích se to šíří a třeba se může zdát, že člověk v dětství, v pubertě, do třiceti let, a pak třeba někde si uvědomí, zamyslí se nad tím a zjistí, že třeba ta.. že to nemá smysl a třeba najednou se z něho stane nevěřící. Takže prostě si myslím, že je to tou rodinou a i z okolí vlastně.

- Co může víra člověku přinést? Čím ho obohacuje? Jaký je podle vás vliv víry na lidský život a na společnost?

4 - Víra může být pro věřící smysl života.

5 - Nevím, čím je víra pro věřící důležitá.

4 - Nemám pocit, že víra, církve nebo náboženství naši společnost nějak ovlivňuje.

5 - Víra a náboženství nás nějak ovlivňuje, ale teď nevím jak moc, jak v čem. Nic konkrétního mě ale nenapadá.

4 - Nerozlišuju mezi jednotlivými náboženstvími lepší a horší, je mi to všechno jedno. Nepřipadá mi náboženství vysloveně špatné nebo dobré, spíš jak pro koho. Já jsem ateista.

5 - Já si nemyslím, že je to jedno, ale je to každého věc, podle hesla, kdo chce kam, pomozme mu tam. Neřeším, které je lepší nebo horší, protože nevím, v čem ty druhé spočívají, jaký mají třeba nějaký, nechci říkat přímo podmínky, ale jaký věci to obsahuje a takhle. Nevím, čím se zabývá hinduismus a buddhismus, jenom vím, že chodí různě oblečení a takhle.

Když se řekne křesťanství, co vám sepne, co Vás napadne?

4 - Bible

5 - kostely

K židovství?

4 - Jsou chytří

5 - brady, dlouhý vlasy, specificky oblečení, kabáty dlouhý a klbouky, mají svátky plnoletosti, puberty, přesně si to nevybavím

K islámu?

4 - Korán

5 - Já mám například kamaráda, on je z Tunisu, tam jsou taky muslimové, já nevím jak, ale já když jsem ho viděl poprvé, tak jsem na něm poznal, jak už, jakoby myslím si, že tam to je hlavně nejvíc rozšířený v těch zemích, takže si myslím, že takhle, že jakoby podle barvy těla. Tím že byl z Tunisu jsem předpokládal, že je muslim. Pro muslimky je typický, že chodí zahalený v různých stupních.

K buddhismu?

4 - Buddha, buddhističtí mniši.

5 - Měl jsem kamaráda z Asie a oni to měli doma, takže hlavně ten Buddha je zmiňovanéj jako takovej tloušťák v sedě.

K hinduismu?

4 - Nic mě k tomu nenapadne. Mám kamaráda z Indie, žije teď v Itálii, cestuje, ale nic o náboženství neříkal, takže... Ani nemám pocit, že by to na něm bylo nějak znát...

5 - Je nejvíc rozšířený v Indii, mají hodně Bohů, který mají zvířecí podobu.

- Setkal jste se někdy s posměšky vůči lidem, kteří se otevřeně hlásí k nějaké církvi? Považoval jste to za projev nesnášenlivost? Přijde Vám náboženství, nebo nějaký jiný projev víry směšné?

4 - Já mám spíš pocit, že společnost diskriminuje na základě toho odkud jsou.

5 - Mám pocit, že Česko je hodně nesnášenlivý všči muslimům, kvůli těm jako útokům, neříkám, že každý z nich to dělá, ale prostě kvůli tomuhle.

Co myslíte, že formovalo, utvářelo vaše názory?

5 - Média, ve škole - základní, na střední jsme se nedověděli vůbec nic, teď berem hodně dějepis. Z rodiny jsem se toho dověděl velmi málo.

4 - Spíš na vlastní zkušenosti. Trošku víc jsem se toho dověděl na internetu, ne že bych se snažil si něco sám najít, spíše jsem se tam setkával s lidmi, kteří to vyznávají, náboženství, jenom říkali jak věří a tak.

Zajímavé téma? Chtěly byste více informací?

5 - Určitě to do občanské výchovy patří a řekla bych, že to patří i na základku, ne nějak do hloubky, ale ty základní pojmy a takhle.

4 - Aspoň ty základy by tam měly být, jaká náboženství máme a jak se poznají, co vyznává kdo a tak.

DOPROVODNÝ MATERIÁL K VÝUCE

- FIKTIVNÍ NÁBOŽENSTVÍ

Pán světla

Uctívání R'hllora, jinak též Pána světla, Rudého boha, Srdce ohně, Boha plamenů a stínu, je významné především v Essosu. Je často následovaným náboženstvím Svobodných měst (Rudé chrámy jsou v Pentosu, Braavosu, Lysu, Slehorysu a Volantisu), Ašaje a několik vyznavačů má i v Západozemí, kde stojí malý chrám ve Starém městě a kde došlo ke konverzi lorda Dračího kamene a jeho mužů.

Zakládá se na dualistickém vidění světa, kdy R'hllor je dobrým bohem ohně poskytujícím světlo, teplo a život a bojuje s Velkým Jiným, bohem temnoty, chladu a smrti. Tento boj má být věčná válka o osud světa, která neskončí, dokud se podle proroctví z Ašaje znovu neobjeví Azor Ahai, bájný spasitel se svým ohnivým mečem Světlonošem, který probudí kamenné draky a rozhodne o vítězství či konci lidstva.

Uctívání R'hllora, jinak též Pána světla, Rudého boha, Srdce ohně, Boha plamenů a stínu, je významné především v Essosu. Je často následovaným náboženstvím Svobodných měst (Rudé chrámy jsou v Pentosu, Braavosu, Lysu, Slehorysu a Volantisu), Ašaje a několik vyznavačů má i v Západozemí, kde stojí malý chrám ve Starém městě a kde došlo ke konverzi lorda Dračího kamene a jeho mužů.

Zakládá se na dualistickém vidění světa, kdy R'hllor je dobrým bohem ohně poskytujícím světlo, teplo a život a bojuje s Velkým Jiným, bohem temnoty, chladu a smrti. Tento boj má být věčná válka o osud světa, která neskončí, dokud se podle proroctví z Ašaje znovu neobjeví Azor Ahai, bájný spasitel se svým ohnivým mečem Světlonošem, který probudí kamenné draky a rozhodne o vítězství či konci lidstva.

Krom těchto každodenních obřadů ale existují i specifická pravidla třeba pro svatební ceremonie, které jsme sice neviděli v seriálu, ale mohli si přečíst v knize, a jejichž součástí byl například skok novomanželů přes oheň.

Po znovuzrození draků, kdy se do světa začala vracet magie, navíc zesílily i nadpřirozené schopnosti kněží (ačkoli oni je označují pouze jako ukázkou moci Pána světla a nepřipisují zásluhy sami sobě) a například Thoros z Myru byl schopen několikrát vzkřísit Berika Dondarriona nebo Melisandra přispět k pádu tří samozvaných králů za použití krvavé magie či porodit vražedný stín. Toto je nicméně trochu extrémní forma magie a obětí, která je následovaná především v Ašaji, a věřící ve Svobodných městech se spíš přiklání k mírnějšímu uctívání a myšlence, že R'hllor je milující bůh.

Možná tedy jde o celkem děsivou víru a boha, jehož jméno spousta lidí v Západozemí nedokáže ani vyslovit, ale nelze popřít, že má velkou moc. A snad i pravdu s návratem Azora Ahai, protože noc se přikrádá. A noc je temná a plná hrůz.

Víra v sedm

Víra v Sedm neboli v nové bohy je dominantní náboženství v Západozemí, vyznávané je v téměř všech zemích, a neznámé není ani v Essosu. Do Západozemí totiž přišlo právě z něj, spolu s invazí Andalů, před 6 000 lety, když se jim podle legend zjevil Bůh Sedmi. Následně přepluli Úzké moře, vylodili se v Údolí, svými ocelovými zbraněmi potlačili dosavadní víru Prvních lidí ve Staré bohy, porazili děti lesa, jejichž kouzla viděli jako ohavnost, posekali a spálili většinu čarostromů, ustavili Staré město jako centrum nové víry a spojováním s mocnými rody nebo jejich úplným nahrazením si zajistili rozšiřování své kultury po celém území kromě Severu a Železných ostrovů.

Ač se podle názvu zdá, že ale nedošlo k tak razantní změně, jako když pohanské bohy nahradil křesťanský, opak je pravdou. Víra v Sedm je přes označování „noví bohové“ či pouze „Sedm“ také monoteistické náboženství. Nejde o sedm bohů, ale sedm aspektů jediného Boha Sedmi, z nichž každý reprezentuje určitou vlastnost a dává možnost modliteb směřovaných samostatně ke každému z nich.

Sedm aspektů víry v Sedm:

- Otec – zobrazovaný jako vousatý muž s váhami, reprezentuje spravedlnost
- Matka – představuje mateřství a péči a zajišťuje plodnost a milosrdenství
- Válečník – vždy zobrazovaný s mečem, představuje sílu a směřují k němu modlitby za odvahu a vítězství
- Panna – symbolizuje nevinnost, cudnost a lásku
- Stařena s lucernou – představuje moudrost
- Kovář s kladivem – představuje řemeslo a modlí se k němu každý, kdo má před sebou těžkou práci a potřebuje sílu
- Cizinec – reprezentuje smrt a neznámo a je tak aspektem, ke kterému se málokdy někdo modlí

Zároveň to ale znamená, že spousta lidí používá množné číslo a nemusí vždy chápat, že nejde o jednotlivé bohy, a že „Bohové jsou dobří“ je ustálenou frází používanou v souvislosti se Sedmi.

Další detaily se pak křesťanství podobají ještě víc. I toto náboženství má své svaté texty – nejdůležitější je Sedmicípá hvězda rozdělená do oddílů věnovaných každému aspektu, Kniha svatých modliteb, Píseň Sedmi nebo píseň Panna, Matka a Stařena. Věří v nebe a peklo, přesněji v sedm nebí a sedm pekel.

Po narození také probíhá forma křtu – pomazání sedmi oleji, a i jméno je dětem dáváno ve světle Sedmi. Existuje i oficiální znak víry, sedmicípá hvězda, která má znázorňovat a pomáhat pochopit Boha Sedmi. Stejně jako je sedm cípů součástí jediné hvězdy, je totiž i sedm aspektů součástí jediného Boha. Tomuto znaku pak podléhá i související výzdoba a architektura.

Například chrámy zvané septa stavěné jako sedmistranné budovy, v nichž je každá zeď věnovaná jednomu aspektu Boha a vyzdobená jeho podobiznou, obrazem či sochou podle velikosti septa a bohatství stavitele, nebo sedmistranná koruna Nejvyššího septona, hlavy celé církevní hierarchie. Ten žije v hlavním sídle víry, od dob Targaryenů ve Velkém Baelorově septu v

Králově přístavišti, společně se svou radou známou jako Nejoddanější. Pod ně pak spadají všichni septoni a septy starající se o septa po celé zemi, v případě sept pak často zajišťující výchovu mladých dam v urozených rodinách, a různé řády.

Mezi tyto různé řády patří Tiché sestry, ženy přísahající službu Cizinci a skládající slib cudnosti a mlčenlivosti, jejichž úkolem je připravovat mrtvolu na pohřeb. Dále Žebrající bratři, což jsou v podstatě putující kněží, kteří kážou v místech, kde není žádný stálý septon. Dále tu máme ještě řády žijící uzavřeně v kláštorech.

Také existovaly dva vojenské řády, souhrnně nazývané Bojovníci víry. Jde o Válečnickovy syny a Nuzné druhy. Válečnickovi synové byli rytíři, co se zřekli pozemků a majetku, rozhodli se bojovat za víru a stali se fanatickými protivníky nepřátel Sedmi, kdežto Nuzní druhové byli pouze lehce ozbrojení (někdy i jen tím, co našli při cestě) pěšáci více sloužící věřícím, které chránili při cestách po říši. Oba řády zároveň vynucovaly spravedlnost církve. Ta měla pravomoc vést výslechy a soudy a vynášet rozsudky nad všemi obyvateli, včetně králů.

Dá se proto čekat, že tyto extrémistické organizace měly po příchodu Targaryenů do Západozemí problém s jejich zvyky, přestože i oni sami vyznávali Sedm, a povstali proti jejich incestním svazkům. Maegor Krutý pak povstání krvavě potlačil a po nástupu jeho synovce Jaehaeryse byl sjednán mír za podmínek, že církve nebude aktivně podporovat královský incest, ale uzná platnost takového manželství, a Bojovníci víry budou rozpuštěni.

V současnosti ale královna matka Cersei viděla ve znovuoobnovení těchto řádů v rukách skupiny Vrabčáků příležitost k odstranění svých protivníků, a tak je královským dekretem znovu ozbrojila. V knize pak tato skupina získávala ještě větší moc, neboť se v důsledku války vyrojila spousta zbožných uprchlíků snažících se pomáhat obětem a rozšiřovat víru, jejíž úpadek viděli jako příčinu války, v hlavním městě jejich počet narostl natolik, že ani městská hlídka nebyla schopna znovu získat kontrolu, jako Nejvyššího septona si prosadili Nejvyššího

vrabčáka a Cersei ve snaze získat jeho přízeň, požehnání pro krále a odpuštění dluhů oba řády obnovila.

I mimo tyto organizace však náboženství silně ovlivňuje život ve všech jižních zemích. Jeho principy je velmi poznamenán rytířský kodex i samotné pasování – rytíř musí být pomazaný ve světle Sedmi, mezi nejhoršími hříchy uvádí incest a zabití člena rodiny, jako o něco menší hřích vnímá homosexualitu, negativně nahlíží na plození nemanželských dětí, nebo vyžaduje dodržování zákonů pohostinnosti, kdy je zapovězeno ublížit hostovi, jakmile pojí z hostitelových zásob.

Dál má na rozdíl od původní Západozemské víry ve Staré bohy předepsané obřady, především svatby jsou převlékáním rodinných plášťů, symbolickým svazováním rukou a odřikáváním předepsaných slibů velmi ritualizované. Ačkoli ne vždy je tento rituál dodržen, jak jsme viděli například při svatbě Robba Starka a Talisy Maegyr, kdy obřad neproběhl v septu, ženich nezahalil nevěstu do pláště ani ji nikdo neodevzdal ženichovi, nebo v případě Sansy Stark, kde se této role místo popraveného Neda ujal Joffrey Baratheon.

Velkým rozdílem od předlohy – křesťanství, je ale nahlížení na ostatní náboženství. Zatímco třeba vyznavači R'hllora vidí všechny ostatní bohy jako falešné, vyznavači Sedmi často přísahají při Starých i nových bozích a místo jediné správné vidí svou víru spíš jako víru svých otců a své země, kterou mají následovat. Tedy ostatní vyznání nevnímají jako chybná a prázdná a často akceptují existenci odlišných systémů a bohů, o jejichž skutečnosti a moci mohou být dokonce přesvědčeni.

Staří bohové dětí lesa

Staří bohové lesa jsou nesčetní bezejmenní duchové všech kamenů, stromů a řek, kterým název staří bohové dali stoupenci víry v Sedm, jež svými novými bohy nahradili původní víru ve většině Západozemí. Jejich uctívání se proto uchovalo pouze na Severu a Šíji a v zemích za Zdí, kde ani žádné další bohy neznají a jsou pro ně tak jedinými.

Ostatně jde o docela specifické náboženství, které se s tradicemi ostatních příliš neslučuje – neexistují zde žádní kněží, posvátné texty nebo písně, nevyobrazuje se podoba bohů a téměř se neprovozují ani obřady, pouze zvyky předávané z generace na generaci. Nejblíže k rituálům ostatních náboženství mají leda svatební obřady odehrávající se v božích hájích, kde rodina nevěsty předává ženu před stromem srdce muži, jenž ji přijímá, a prosí bohy o požehnání.

Není totiž možné vykonávat nic ve jménu starých bohů, neboť nejsou žádnou vyšší spirituální osobností dohlížející na nějaký aspekt lidského života (jako třeba matka ze Sedmi), ale jde spíš o animistické náboženství a bezejmenné duchy přírody.

Místo chrámů proto jako posvátné místo využívají vyznavači boží háje s čarostromy, stromy s bílou kůrou a rudými listy, a jako náhrada za podobizny bohů, u nichž se v ostatních vírách stoupenci modlí, slouží stromy srdce, čarostromy s vyřezaným obličejem, což je dílo dětí lesa a lidé většinou neznají jeho pravý účel. Pouze se u nich modlí a šustění listů a zvuk větru ve větvích pak považují za odpovědi na modlitby.

Ve skutečnosti je však jejich účel až téměř magický – zelenověštci, „šamani“ dětí lesa, jsou schopni kromě dorozumívání se se vší zvěří sledovat svět právě očima těchto obličejů (ve výjimečných případech tuto schopnost mívají i někteří lidé). Věří, že čarostromy byly těmi skutečnými starými bohy, a že když zemřou, stanou se jejich součástí. Zároveň však věří, a to i lidé, že mají moc pouze tam, kde se můžou na svět dívat očima stromů, a jakmile začaly z jihu Západozemí stromy srdce mizet, mizela i jejich síla.

Původně ale byli vyznáváni po celém kontinentu, stejně jako se na celém kontinentu pohybovaly děti lesa. Tuto víru pak převzali po uzavření míru s dětmi i První lidé a teprve až invaze Andalů před 6 000 lety situaci změnila, když Andalové a jejich Sedm považovali staré bohy a magii dětí za něco nepřijatelného a začali s nimi bojovat a kácet čarostromy.

Z toho důvodu se také brzy z božích hájů, které byly součástí každého sídla, v jižních zemích staly spíš světské okrasné zahrady a ani tam, kde ještě čarostromy nebo i stromy srdce stojí, se už téměř nikdo nemodlí. Jen málokteré jižanské rody zůstávají věrné původní víře a pouze výjimečně dochází k opačné konverzi, jako třeba v případě Samwella Tarlyho, který se rozhodl místo septa složit svou přísahu bratra Noční hlídky před stromem srdce, protože Sedm na jeho modlitby nikdy neodpovídalo.

Přesto má vyznávání starých bohů společné znaky s novými – nepřipouští incest, vraždu člena rodiny nebo otroctví, což se považuje za urážku bohů, a ctí zákony pohostinnosti. I když nelze s jistotou říct, jestli je to záležitost náboženství, nebo jen lidské zvyky, které převzaly všechny hlavní víry v Západozemí jako něco, co by mělo být v civilizované společnosti samozřejmé.

Potopený bůh

Uctívání Potopeného boha, Toho, jenž přebývá pod vlnami, je monolatrstické náboženství, kdy se věří v existenci více bohů, ale uctívá se pouze jeden z nich. Je vyznáváno na Železných ostrovech, vedle Severu jediné oblasti Západozemí, která nepodlehla snahám Andalů o konverzi k víře v Sedm.

Na rozdíl od Severu, jehož staří bohové pouze mění podobu obřadů a posvátných míst a do ostatních aspektů žití příliš nezasahují, má však Potopený bůh na železné obrovský vliv. Je totiž poměrně krutý a reprezentuje starý způsob života, jenž zahrnuje agresivitu a pirátství. A protože železní, muži ze Železných ostrovů, věří, že to on přinesl plamen z moře a vytvořil je k tomu, aby napadali ostatní, znásilňovali a drancovali pevninu, věrně ho následují.

Proto v potyčkách s nimi nejde jen o zneškodnění nepřátel nebo radost ze zabíjení, ale vnímají zabití protivníka v bitvě jako zbožný akt. Zároveň je zabití prvního nepřítelů jakási zkouška dospělosti a mužnosti, a pokud si chtějí opatřit šperky nebo jiné drahé věci, uznávají pouze platbu železnou cenou, tedy uzmutí násilím.

Nejde jen ale o ospravedlňování násilí, které vede železné k uctívání Potopeného boha. Mají kolem něj vytvořený celý náboženský systém, jenž berou velmi vážně. Věří, že Potopený bůh žijící v podmořských síních je v nekonečném sporu s Bouřlivým bohem ze zámku na obloze. Tento spor má pak probíhat snahou Bouřlivého boha posílat bouře a potápět lodě železných, čehož se ale příliš neobávají, protože když se utopí v moři, mají být přijati v božích síních na hostině Potopeného boha a věčně být obsluhováni krásnými mořskými pannami.

S tím souvisí i rituál křtění dětí i dospělých, kdy jsou železní buď ponořeni do moře nebo poléváni mořskou vodou za slov „Co je mrtvé, nemůže nikdy zemřít, ale povstane znovu, tvrdší a silnější.“ (viděli jsme u Theona Greyjoye po návratu na Železné ostrovy), rituál obětování nepřátel utopením či trest smrti utopením – odsouzenec je přivázán v leže ke kůlům na pláži a ponechán přílivu. Ty, až na obětování nepřátel během bitev, pak provádí kněží nazývaní potopení muži, nejoddanější vyznavači v rouchách zelené, šedé a modré barvy, jež prošli i druhým, vážným utopením, kdy byli vzkříšeni na prahu smrti. Zajímavostí u nich je, že nesmí prolévat krev železných, což je také jedním z důvodů, proč popravy probíhají utopením.

Všechno zmíněné se ale týká právě pouze mužů. Zatímco Sedm nebo R'hllor má i kněžky a ženám nepřisuzuje tak výrazně odlišný úděl, Potopený bůh umožňuje kněžství i velení lodím, nájezdy a zabíjení pouze mužům. Jen drsná Yara Greyjoy (v knize Aša Greyjoy) se svou oddanou posádkou je výjimkou, ale i tak musí pracovat velmi tvrdě a neustále dokazovat, že si své místo zaslouží.

Ostatní jsou pak buď kamenné nebo solné ženy – kamenné zrozené na ostrovech, solné většinou jako milenky unesené z pevniny. Podobně jako ostatní náboženství v Západozemí už ale zapovídá incest, vraždu rodinného příslušníka nebo plození bastardů a vyznává zákony pohostinnosti.

Poněkud neortodoxnější je snad ještě vyobrazování boha – často jsou za sochy Potopeného boha považovány třeba i jen kusy naplaveného dřeva připomínající

humanoidní tvar, nebo sestavy z naplavenin upravené do podoby člověka se zdviženou paží. A podobně je vyobrazen i v Domě černé a bílé v Braavosu, neboť i on je podle Mužů bez tváře jednou z tváří boha smrti.

Velký hřebec

Koňský bůh, v seriálu nazvaný Velký hřebec, dothracky vezhof, je božstvo uctívané Dothraky, kteří v něm odráží důležitost koní v jejich kultuře a životě. Není o něm známo moc, jen že může být zobrazen jako kůň – jeden takový bronzový například stojí v Domě černé a bílé v Braavosu, ale vypadá to, že na rozdíl od jiných božstev nemá zvláštní vliv na každodenní život.

Byla by však chyba si myslet, že když jsou Dothrakové v podstatě barbaři a jejich bohem je kůň, jde o jednoduchou a nepodstatnou víru. Jejich náboženství je totiž velmi komplexní, a protože existuje jen nepatrná hranice mezi tím, co považují za náboženství a co je pouhým zvykem, prolíná se do obojího a vytváří celkem jasný a nanejvýš praktický systém duchovní stránky jejich života.

Jako důkaz takové praktičnosti může sloužit i dothračina a prohlášení, kdy khal Drogo tvrdil, že až vpadne do Západozemí, znásilní tamější ženy, zotročí děti a přitáhne západozemské zlomené bohy do Vaes Dothrak. Použil v něm totiž pro bohy slovo „vojjo“, jež doslova znamená sochy, tudíž Dothrakové porážku bohů jednoduše vidí ve zničení jejich soch, co pro ně nejsou jen jejich zobrazením, ale často je vnímají jako bohy samotné.

Zároveň to dokazuje, že je, ať už nazvaný Velký hřebec nebo koňský bůh, jedinou vyznávanou entitou, avšak ne jedinou, co podle nich existuje. Nejde tedy o polyteismus ani o čistý monoteismus a nejspíš je lze nejlépe nazvat henoteisty – těmi, co vyznávají jediného boha, ale nepopírají existenci dalších božstev či duchů, které lze případně ctít a kteří mají mít většinou moc jen v určité oblasti, což někteří označují za počátky monoteismu.

Dothrakové například neuctívají Velkého pastýře, boha Lhazarénů, pastevců z jižní hranice Dothrackého moře, ale nepopírají ho a pouze si myslí, že se stará o Lhazar, je jen tak mocný, jako jeho uctívači, a Velký hřebec je silnější.

Na rozdíl od některých náboženství mají pak také jasnou představu o sídle svého božstva. Věří totiž, že hvězdy na nočním nebi jsou ohně khalasaru Velkého hřebce, a že pokud jsou po smrti řádně spáleni, jejich duše se k němu připojí v Nočních krajinách – jejich popel totiž pak může stoupat k nebi, čímž se duše dostane k předkům.

Nespálit mrtvého proto považují za obrovskou urážku. Vidina toho, jak hmyz a červi hodují na mrtvole dokud nezbudou pouze kosti, je pro ně hrůzná a zohavení těla rozčtvrcením nebo useknutím hlavy, jako by to udělali zvířeti, a zbytky nechat shnít, se považuje za stejné, jako zabít samotnou duši. V knihách proto existují zvláštní jezdcí jaqqa rhan, milosrdní muži, kteří po bitvách projíždí bitevní pole a usekávají jako nejvyšší ponížení hlavy mrtvým a umírajícím nepřátelům.

Zároveň věří, že součástí khalasaru v Nočních krajinách jsou i Měsíc a Slunce, kde Měsíc má být bohyně, žena Slunce, ale nevidí je ve stejné božské pozici jako Velkého hřebce. A neví se tak, zda jejich označení bůh a bohyně je podřadné, symbolické nebo v úplně jiném smyslu, než jejich koňský bůh.

Naopak jejich náboženství nijak neomezuje samotný životní styl a každodenní existenci zahrnující plenění, zabíjení a znásilňování a ani nezakazuje boj s dalšími khalasary a zotročování přeživších včetně vlastního lidu. O tom rozhodují výhradně úspěšní bojovníci a jezdcí, tedy ti nejvíce vážení.

Zakazuje striktně pouze krvavou magii, kvůli čemuž Dothrakové nenávidí všechny léčitelky a maegi, ale není jisté, jestli s tím přišlo náboženství, nebo se tento odpor vlil do náboženství kvůli tomu, že vůči magii měli vždy předsudky.

Dothrakové jsou totiž velmi stateční, ale i velmi pověřiví lidé věřící ve znamení a předzvěsti. Khalasar například nepůjde do války, dokud jí nějaká znamení nebudou nakloněna, i kdyby si všichni ostatní mysleli, že okolnosti jsou ideální. Ctí také uzavřené dohody, ale zároveň vše dělají vlastní cestou a opět vždy čekají na posvěcení shůry.

A pro ty nejzásadnější rozhodnutí pak jezdí do Vaes Dothrak, města na dohled od posvátné Matky hor. Toto jediné dothracké město pro cizince funguje jako tržiště, ale pro koňský lid má mnohem hlubší význam. Přestože mají jasně dané náboženství, nemají totiž Dothracové církve a to nejbližší ke kněžím jsou ctěné moudré ženy známé jako Dosh khaleen, vdovy po khalech žijící ve Vaes Dothrak. Ty provádí rituály, vykládají znamení a mají být obdařené schopností věštít poté, co se jako jediné obyvatelky usídlí se svými eunušskými sluhy ve městě a zabývají se právě spirituálními záležitostmi.

Proto je toto město značně důležité a je například zakázáno v něm nosit zbraň nebo prolít krev. Vlastně by se to hodnotilo rovnou jako svatokrádež a pokud už dojde k nějaké potyčce nebo zločinu, je možné maximálně protivníka uškrtnit nebo třeba upálit.

Často do něj také přijíždí khaleesi, manželky khalů, když očekávají potomka, aby stařeny prorokovaly jeho budoucnost, i když jsou všechny děti vnímány jako požehnání od Velkého hřebce. Ovšem už je vůbec není potřeba na takovou svatbu, která bývá natolik krvavou záležitostí, že by se v posvátném místě stejně odehrát nemohla.

Svatba obvykle trvá celý den a nejdůležitější na ní je hostina, při níž svatebčané přináší novomanželům dary a během níž se odehrávají souboje a duely nezřídka končící smrtí a orgie přímo na veřejnosti – říká se, že dothracká svatba bez alespoň tří mrtvých je považována za nudnou záležitost. A protože Dothracové tráví většinu času jízdou po otevřených pláních, platí, že v jejich kultuře se vše důležité má odehrávat pod širým nebem. Proto o svatební noci i novomanželé opouští tábor na otevřené prostranství, kde svatbu završí pod hvězdami neboli u ohňů khalasaru Velkého hřebce.

Stejně jako všechna ostatní náboženství mají ale jasnou představu o minulosti a existuje proroctví i o jejich budoucnosti. Věří, že první člověk vyjel z Lúna světa, jezera nedaleko Vaes Dothrak, na hřbetě prvního koně před tisícem let. Což samozřejmě není věrohodné datum a jen abstraktní odkaz na dávnou dobu,

protože Dothrakové možná tuší, že existují staré civilizace, ale nemají ponětí, že takoví jako Západozemci a Valyrijci nebo dokonce ještě starší Ghiskarci mají písemné záznamy starší i než 6 000 let.

A jako spousta jiných vyznání i oni věří v legendární osobu, která má navždy změnit svět a rozhodnout o jeho osudu – Hřebce, který si osedlá svět. Proroctví říká, že tento Dothrak spojí všechny do jediného khalasaru s jediným khalem, dobude všechny země a povede je ke konci světa.